

บทที่ 4

การวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการบังคับใช้ การใช้งานอย่างเป็นธรรมที่เกี่ยวกับการศึกษา

การคุ้มครองงานลิขสิทธิ์เป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่ง ซึ่งมีกฎเกณฑ์ในการคุ้มครองทั้งในระดับภายในประเทศและระดับระหว่างประเทศดังที่ได้กล่าวรายละเอียดไว้ในบทที่ 2 จุดประสงค์ของกฎหมายลิขสิทธิ์บัญญัติขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลทั่วไปสร้างสรรค์ผลงานประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านวิทยาศาสตร์ ด้านศิลปะ ฯลฯ และให้เกิดการแพร่กระจายงานที่สร้างสรรค์นี้ออกสู่สาธารณะ โดยมีระบบแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ การให้ผู้สร้างสรรค์มีสิทธิผูกขาดแต่เพียงผู้เดียวในการแสวงหาประโยชน์จากงานที่ตนเองสร้างสรรค์ขึ้น แต่ในขณะเดียวกันกฎหมายลิขสิทธิ์ยังได้เล็งเห็นถึงประโยชน์สาธารณะ จึงได้จำกัดสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการแสวงหาประโยชน์จากงานลิขสิทธิ์ของเจ้าของลิขสิทธิ์ โดยการกำหนดระยะเวลา การอนุญาตให้ใช้สิทธิเชิงบังคับ (compulsory licensing) และรวมถึงข้อต่อผู้ต่อข้อกล่าวอ้างว่า การใช้งานดังกล่าวเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่เรียกว่า “หลักการใช้งานอย่างเป็นธรรม” (fair use) “หลักการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม” (fair dealing) หรือที่กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศไทยเรียกว่า “ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์” ซึ่งได้บัญญัติไว้ในหมวด 1 ส่วนที่ 6 ตั้งแต่มาตรา 32 – มาตรา 43

อนุสัญญาเบอร์นและข้อตกลงทริปส์อันถือว่าเป็นกฎเกณฑ์ที่สร้างขึ้น เพื่อเป็นกติกากำหนดที่ประเทศสมาชิกต้องให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ ประเทศไทยซึ่งเป็นหนึ่งในประเทศสมาชิกที่มีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามอนุสัญญาเบอร์นและข้อตกลงทริปส์ โดยต้องอนุวัติการกฎหมายภายในให้มีความสอดคล้องกับอนุสัญญาและข้อตกลงดังกล่าวรวมถึงประเด็นของหลักการใช้งานอย่างเป็นธรรม หรือหลักการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม หรือข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ ซึ่งประเด็นดังกล่าวอนุสัญญาเบอร์นได้บัญญัติไว้ในข้อ 9 (2) และข้อตกลงทริปส์ได้บัญญัติไว้ในข้อ 13 แม้ว่าข้อตกลงทริปส์จะให้สิทธิในการกำหนดการกระทำต่อการใช้งานมากกว่าอนุสัญญาเบอร์นดังที่ได้กล่าวไปแล้วในบทที่ 2 แต่จะเห็นได้ว่าหลักการในส่วนอื่นก็ไม่มี ความแตกต่างกัน ซึ่งหลักการนั้นเป็นที่รู้จักกันที่เรียกว่า “หลักบันได 3 ขั้น” หรือ “Three step test” กล่าวคือ 1) การใช้งานอย่างเป็นธรรมจะต้องบัญญัติเป็นกรณีที่แน่นอนเป็นการเฉพาะ 2) การใช้งานดังกล่าวจะต้องไม่ขัดต่อสิทธิ

ในการแสวงหาประโยชน์จากงานลิขสิทธิ์ตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์ 3) การใช้งานจะต้องไม่กระทบต่อสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินควร ดังรายละเอียดที่ได้กล่าวมาแล้ว

บันไดขั้นที่ 1 ของหลักบันได 3 ขั้นของทั้งอนุสัญญาเบอร์นและข้อตกลงทริปส์ได้เปิดช่องให้แต่ละประเทศสมาชิกที่มีพันธกรณีที่จะปฏิบัติตามอนุสัญญาและข้อตกลงดังกล่าวมีอิสระที่จะบัญญัติ “กรณีที่แน่นอนเป็นการเฉพาะ” ตามประโยชน์สาธารณะของแต่ละประเทศ เพื่อให้ผู้ใช้งานของประเทศของตนสามารถใช้งานลิขสิทธิ์ได้โดยไม่ต้องขออนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ หรือไม่ต้องจ่ายค่าลิขสิทธิ์ให้แก่เจ้าของลิขสิทธิ์อื่น ได้แก่ การวิพากษ์วิจารณ์ การให้ความเห็น การใช้งานเพื่อประโยชน์ในกระบวนการยุติธรรม การรายงานข่าว ซึ่งรวมถึงการศึกษาวิจัยด้วย ในกรณีของพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ได้บัญญัติกรณีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยไว้ในมาตรา 32 (1) (6) (7) และ(8) ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

นอกจากการพิจารณาว่าการใช้งานเป็นการกระทำเพื่อวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยซึ่งถือเป็นกรณีที่แน่นอนเป็นการเฉพาะที่กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศต่าง ๆ รวมถึงประเทศไทยได้บัญญัติว่าเป็นการกระทำที่เป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์แล้ว ต้องพิจารณาลักบันไดขั้นที่ 2 และ 3 ควบคู่ไปด้วยซึ่งเป็นองค์ประกอบทั่วไปในการพิจารณาว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการใช้งานอย่างเป็นธรรมหรือไม่ กล่าวคือ การกระทำเพื่อวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยดังกล่าวจะต้องไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์ในงานลิขสิทธิ์ตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์ และ การใช้งานจะต้องไม่ขัดต่อสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร ซึ่งมาตรา 32 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ก็ได้สืดยอดคำของหลักบันไดขั้นที่ 2 และบันไดขั้นที่ 3 ที่กำหนดไว้ในข้อ 9 (2) ของอนุสัญญาเบอร์น และข้อ 13 ของข้อตกลงทริปส์ จึงเป็นผลทำให้องค์ประกอบตามมาตรา 32 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 เป็นบทบัญญัติที่มีลักษณะเป็นกรอบกว้างๆ ทำให้ผู้ใช้งานไม่สามารถที่จะเข้าใจหรือเห็นภาพได้อย่างชัดเจน ซึ่งสิ่งที่เป็นตัวชี้วัดหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความไม่เข้าใจของผู้ใช้งานที่จะยกข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ขึ้นต่อผู้การฟ้องการกระทำละเมิดลิขสิทธิ์นั้น จะดูได้จากประเด็นแห่งคดีที่ขึ้นสู่ศาลซึ่งต้องใช้ระยะเวลาถึง 9 ปีตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 จึงมีคดีที่จำเลยได้ยกประเด็นดังกล่าวขึ้นต่อผู้การฟ้องการกระทำละเมิดลิขสิทธิ์ นอกจากนี้ เนื่องจากองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติไว้อย่างกว้างๆ นี้ย่อมไม่อาจหลีกเลี่ยงที่ศาลจะต้องใช้ดุลพินิจที่หลากหลายประกอบข้อเท็จจริงแห่งคดีที่เกิดขึ้น ทำให้ผู้ใช้งานไม่อาจทราบได้ ณ จุดสมมูลใดที่การกระทำของพวกเขาจะเป็นการกระทำที่ถือว่าเป็นการใช้งานอย่างเป็นธรรมอันเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามที่ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ในสายตาของศาลหรือไม่ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจหลักการใช้งานอย่างเป็นทางการอันเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ในประเด็นที่เกี่ยวกับการศึกษา ประเทศสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร ประเทศแคนาดา ประเทศออสเตรเลีย และฮ่องกงได้จัดทำแนวทางที่ใช้เป็นมาตรฐานขั้นต่ำเกี่ยวกับปริมาณการใช้งานลิขสิทธิ์ในประเด็นที่เกี่ยวกับการศึกษาที่ถือว่าเป็นการใช้งานอย่างเป็นทางการเพื่อผู้ใช้งานเกิดความเข้าใจในหลักการดังกล่าวอย่างเป็นทางการ ซึ่งการจัดทำแนวทางดังกล่าวนี้มีหลากหลายวิธีการแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศออสเตรเลีย ฮ่องกง แนวทางนั้นจัดทำขึ้นโดยการริเริ่มหน่วยงานของรัฐ หรือ สหราชอาณาจักร ประเทศแคนาดา แนวทางนั้นจัดทำขึ้น โดยองค์กรการศึกษาหรือมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นทั้งข้อตกลงร่วมกันระหว่างส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น ตัวแทนจากมหาวิทยาลัย เจ้าของลิขสิทธิ์ สำนักพิมพ์ หรือเป็นเพียงการแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่างว่าปริมาณที่ระบุไว้ในแนวทางนั้นน่าจะเป็นการใช้งานอย่างเป็นทางการ แม้แนวทางดังกล่าวจะมีลักษณะที่หลากหลายก็ตาม แต่แนวทางดังกล่าวก็มิได้มีสถานะหรือมีค่าบังคับเป็นกฎหมายแต่อย่างใด แต่อย่างไรก็ดี บางประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร ได้นำแนวทางดังกล่าวเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการวินิจฉัยเมื่อจำเลยได้ยกข้อต่อสู้ว่าการกระทำของจำเลยเป็นการใช้งานอย่างเป็นทางการดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3

ในส่วนของการวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการบังคับใช้การใช้งานอย่างเป็นทางการที่เกี่ยวกับการศึกษานั้น จะนำเสนอสาระเป็น 4 ส่วน ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ปัญหาการบังคับใช้บทบัญญัติข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวทางการใช้งานอย่างเป็นทางการ/การปฏิบัติอย่างเป็นธรรมที่เกี่ยวกับการศึกษาของต่างประเทศ

ส่วนที่ 3 ร่างคู่มือการใช้งานลิขสิทธิ์ที่เป็นธรรมในการเรียนการสอนของไทย

ส่วนที่ 4 การวิเคราะห์คำพิพากษาของศาลไทยเกี่ยวกับการใช้งานอย่างเป็นทางการที่เกี่ยวกับการศึกษา

ส่วนที่ 1 ปัญหาการบังคับใช้บทบัญญัติข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

4.1 บทบัญญัติการใช้งานอย่างเป็นทางการเพื่อการศึกษา

การศึกษาวิจัยนั้นไม่ว่าจะเป็นการใช้งานลิขสิทธิ์เพื่อประโยชน์ส่วนตัว เช่น นักศึกษาหาความรู้จากงานวรรณกรรมเพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจของวิชาเรียน หรือการใช้งานลิขสิทธิ์เพื่อประโยชน์ของบุคคลอื่น เช่น ผู้สอนทำเอกสารประกอบการเรียนการสอน โดยการกระทำใช้งานลิขสิทธิ์แจกจ่ายให้กับนักศึกษาในชั้นเรียน เพื่อให้นักศึกษาได้รับความรู้จากวิชาดังกล่าว เป็นต้น เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการถ่ายทอดความรู้และวิชาการ โดยผ่านงานลิขสิทธิ์ประเภทต่างๆ เป็นปัจจัยที่สำคัญของการพัฒนาประเทศ ดังนั้น การเข้าถึงข้อมูลเพื่อวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยอันเป็นประโยชน์สาธารณะดังกล่าว โดยต้องขออนุญาตต่อเจ้าของลิขสิทธิ์ทุกครั้ง ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศด้วย จะเห็นได้ว่ากฎหมายลิขสิทธิ์ของแต่ละประเทศที่ผู้วิจัยทำการศึกษา ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร ประเทศแคนาดา ประเทศออสเตรเลีย ฮองกง รวมถึงประเทศไทยก็ได้บัญญัติการกระทำเพื่อวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยเป็นข้อต่อผู้ต่อข้อกล่าวอ้างของการละเมิดลิขสิทธิ์ทั้งสิ้น ถือว่าเป็นกรณีที่กฎหมายลิขสิทธิ์ได้เปิดช่องให้ผู้ใช้งานลิขสิทธิ์เพื่อวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย ใช้เป็นเครื่องมือพื้นฐานของการพัฒนาคนที่จะนำไปสู่การพัฒนาประเทศของแต่ละประเทศ ผู้ใช้งานสามารถใช้งานลิขสิทธิ์ได้โดยไม่ต้องขออนุญาตต่อเจ้าของลิขสิทธิ์ หรือจ่ายค่าลิขสิทธิ์ให้แก่เจ้าของลิขสิทธิ์แต่อย่างใด

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ได้กำหนดการกระทำที่เกี่ยวกับการศึกษา ซึ่งเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ไว้ในมาตรา 32 วรรคสอง ใ้ 4 ประการ คือ

(1) การวิจัย หรือการศึกษา¹

(2) การกระทำโดยผู้สอน ซึ่งเป็นบุคคลที่ทำหน้าที่การสอนโดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นครู หรือ อาจารย์ ตามนัยของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เท่านั้น และได้กระทำเพื่อประโยชน์ในการสอน หรือแจกจ่ายหรือจำหน่ายแก่ผู้เรียนในชั้นเรียนหรือในสถาบันศึกษา²

(3) การกระทำโดยสถาบันศึกษา ไม่ว่าจะสถาบันศึกษาที่ให้การศึกษาแก่ผู้เรียนในระดับใด หรือเป็นสถาบันศึกษาที่จัดตั้งโดยรัฐหรือเอกชน และได้กระทำเพื่อแจกจ่ายหรือจำหน่ายแก่ผู้เรียนในชั้นเรียน³

¹มาตรา 32 (1)

²มาตรา 32 (6) และ (7)

³มาตรา 32 (7)

(4) การนำงานมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการถามและตอบในการสอบ⁴

และการอ้างอิง มาตรา 33 เนื่องจากการอ้างอิงจะปรากฏชัดเมื่อนักวิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยตามประเด็นที่ตนเองสนใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิจัยในรูปแบบของการวิจัยเอกสาร ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญที่เป็นการให้ความเคารพต่องานลิขสิทธิ์ที่ตนได้นำมาใช้ เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ใหม่ตามที่ตนต้องการศึกษา ส่วนรูปแบบของการอ้างอิงนั้น ควรมีการกำหนดให้ชัดเจนว่าจะใช้รูปแบบใดที่เป็นมาตรฐานกลาง เพื่อให้ผู้ใช้งานสามารถใช้อ้างอิงดังกล่าวไปในทิศทางเดียวกัน

จากการศึกษาพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 การกระทำที่กฎหมายอนุญัตินั้นมีความชัดเจนและสามารถเข้าใจได้ง่าย และสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย แต่อย่างไรก็ดีขอบเขตของการใช้งานเหล่านี้เป็นสิ่งที่จะต้องดูควบคู่กับองค์ประกอบอื่น ๆ ที่กฎหมายกำหนดเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างผู้ใช้งานกับเจ้าของลิขสิทธิ์ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

4.2 องค์ประกอบของศาลที่ใช้พิจารณาหลักการใช้งานอย่างเป็นธรรม

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 32 ได้กำหนดองค์ประกอบทั่วไปในการวินิจฉัยควบคู่กับการกระทำที่เกี่ยวกับการศึกษา

กรณีแรก การกระทำที่เกี่ยวกับการศึกษาตามมาตรา 32 ได้กำหนดองค์ประกอบทั่วไปในการวินิจฉัย ไว้ดังนี้

1) การกระทำที่เกี่ยวกับการศึกษา ได้แก่ การวิจัยหรือการศึกษา การกระทำโดยผู้สอนเพื่อประโยชน์ในการสอนหรือเพื่อแจกจ่ายหรือจำหน่ายแก่ผู้เรียนในชั้นเรียน การกระทำโดยสถาบันศึกษาเพื่อแจกจ่ายหรือจำหน่ายแก่ผู้เรียนในชั้นเรียน **ต้องเป็นการกระทำที่ไม่แสวงหากำไร**

2) การกระทำนั้นต้องไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ของเจ้าของลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ และ

3) การกระทำนั้นต้องไม่กระทบกระเทือนต่อสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร

⁴มาตรา 32 (8)

กรณีที่สอง การกระทำที่เป็นการอ้างอิงงานลิขสิทธิ์ตามมาตรา 33 ได้กำหนดองค์ประกอบในการวินิจฉัยไว้ดังนี้

1) การอ้างอิงงานลิขสิทธิ์ต้องเป็นการอ้างอิงงานลิขสิทธิ์**บางตอนตามสมควรตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ โดยการรับรู้ความเป็นเจ้าของในงานนั้น**

2) และต้องปฏิบัติตามองค์ประกอบในการวินิจฉัยตามมาตรา 32 วรรคหนึ่ง กล่าวคือ การอ้างอิงงานลิขสิทธิ์ต้องไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ของบุคคลอื่นตามพระราชบัญญัติ และ การอ้างอิงนั้นต้องไม่กระทบกระเทือนต่อสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร

4.3 ปัญหาเกี่ยวกับการใช้งานอย่างเป็นธรรมซึ่งเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษา

การศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการใช้งานอย่างเป็นธรรม ซึ่งเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เกี่ยวกับการศึกษา เพื่อให้ได้แง่มุมความคิดในประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ในสาระของพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และได้สัมภาษณ์เจ้าของลิขสิทธิ์ 1 คน ผู้ใช้งานจำนวน 7 คน ซึ่งประกอบด้วย ผู้สอน นักศึกษา ผู้บังคับใช้กฎหมายจำนวน 2 คน ซึ่งประกอบด้วย ผู้พิพากษา และร้านถ่ายเอกสารจำนวน 2 ร้าน โดยผู้สัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ เจ้าของลิขสิทธิ์ ผู้ใช้งาน ผู้บังคับใช้กฎหมาย และร้านถ่ายเอกสาร ประกอบด้วย เจ้าของลิขสิทธิ์ 1 คน ผู้สอน 3 คน นักศึกษา 4 คน ผู้พิพากษา 2 ท่าน และร้านถ่ายเอกสาร 2 ร้าน มีรายชื่อดังต่อไปนี้

เจ้าของลิขสิทธิ์ 1 คน ได้แก่

1. รองศาสตราจารย์มานิตย์ จุมปา อาจารย์ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2549

ผู้สอน 3 ท่าน ได้แก่

1. รองศาสตราจารย์มานิตย์ จุมปา อาจารย์ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2549

2. ดร.ประภิน วีระศิลป์ นักวิชาการศึกษา 6 สำนักนโยบายและแผนการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ โดยสัมภาษณ์ ณ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2549

3. นางสาวปณิตา นิตยาพร Instructor 4 กองอบรมภาษา บริษัทการบินไทยจำกัด (มหาชน) สัมภาษณ์ ณ สำนักงานใหญ่ บริษัทการบินไทยจำกัด (มหาชน) เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2549

นักศึกษา 4 คน ได้แก่

1. นางสาวธีรดา โสมะนันท์ นิสิตปริญญาโทปีที่ 4 คณะนิติศาสตร์ สาขากฎหมายมหาชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2549
2. นายเนติ รัตนากร นักศึกษา หลักสูตรนักกฎหมายภาครัฐของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานข้าราชการพลเรือน สำนักงานอัยการ โดยสัมภาษณ์ ณ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2549
3. พันตำรวจโทจรัส ธรรมธารักษ์ นิสิตปริญญาโทปีที่ 3 คณะนิติศาสตร์ สาขากฎหมายอาญา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2549
4. นายเอกรัฐ นิตยาพร นักศึกษาปริญญาโท คณะ School of Information Technology and College of Internet Distance Education (CIDE) มหาวิทยาลัยอัญมณี โดยสัมภาษณ์ ณ บ้านพัก เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2549

ผู้พิพากษา 2 ท่าน ได้แก่

1. อาจารย์วิชัย อริยะนันท์ทกะ ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ศาลฎีกา โดยสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2549
2. อาจารย์วิศิษฐ์ ศรีพิบูลย์ ผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ โดยสัมภาษณ์ ณ ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2549

ร้านถ่ายเอกสาร 2 ร้าน ได้แก่

1. ร้านถ่ายเอกสารภายในมหาวิทยาลัย โดยสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2549
2. ร้านถ่ายเอกสารบริเวณภายนอกมหาวิทยาลัย โดยสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2549

การสัมภาษณ์เจ้าของลิขสิทธิ์ ประกอบด้วยประเด็นดังต่อไปนี้ 1) องค์กรประกอบทั่วไปที่เป็นหลักในการวินิจฉัยโดยแสดงองค์ประกอบในการวินิจฉัยที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 กับองค์ประกอบการวินิจฉัยการใช้งานอย่างเป็นธรรมที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 107 ของกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศสหรัฐอเมริกา 2) แนวทางแก่ผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ในประเด็นของข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษา 3) แรงจูงใจในการกระทำซ้ำงานลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษาของผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ 4) ปริมาณการกระทำซ้ำงานลิขสิทธิ์ ผู้ใช้งานลิขสิทธิ์

การสัมภาษณ์ผู้ใช้งาน (ผู้สอน และนักศึกษา) ประกอบไปด้วยประเด็นดังต่อไปนี้ 1) องค์กรประกอบทั่วไปที่เป็นหลักในการวินิจฉัยโดยแสดงองค์ประกอบในการวินิจฉัยที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 กับองค์ประกอบการวินิจฉัยการใช้งานอย่าง

เป็นธรรมเนียมที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 107 ของกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศสหรัฐอเมริกา 2) แนวทางแก่ผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ในประเด็นของข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษา 3) แรงจูงใจในการกระทำใช้งานลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษา 4) ปริมาณการกระทำใช้งานลิขสิทธิ์

การสัมภาษณ์ผู้บังคับใช้กฎหมาย (ผู้พิพากษา) ประกอบไปด้วยประเด็นดังต่อไปนี้ 1) องค์ประกอบทั่วไปที่เป็นหลักในการวินิจฉัยโดยแสดงองค์ประกอบในการวินิจฉัยที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 กับองค์ประกอบการวินิจฉัยการใช้งานอย่างเป็นธรรมเนียมที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 107 ของกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศสหรัฐอเมริกา 2) แนวทางแก่ผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ในประเด็นของข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษา 3) การตีความองค์ประกอบทั่วไปกับการกระทำที่เกี่ยวกับการศึกษา

การสัมภาษณ์ร้านถ่ายเอกสาร (บุคคลที่สาม) ในการถ่ายเอกสารที่เกี่ยวกับการศึกษา ประกอบด้วยประเด็นดังต่อไปนี้ 1) ความรู้ทั่วไปในการกระทำใช้งานที่มีลิขสิทธิ์ 2) กลุ่มบุคคลผู้ใช้บริการ 3) ลักษณะการให้บริการถ่ายเอกสาร

ผู้วิจัยประมวลผลข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และการสัมภาษณ์ผู้ใช้งาน ผู้บังคับใช้กฎหมาย และร้านถ่ายเอกสาร สรุปเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

4.3.1 ความชัดเจนขององค์ประกอบทั่วไปที่นำมาวินิจฉัยประกอบการกระทำที่เกี่ยวกับการศึกษา

4.3.2 การใช้การตีความองค์ประกอบทั่วไปกับการกระทำที่เกี่ยวกับการศึกษา

4.3.1 ความชัดเจนขององค์ประกอบทั่วไปที่นำมาวินิจฉัยประกอบการกระทำที่เกี่ยวกับการศึกษา

องค์ประกอบทั่วไปที่เป็นหลักในการนำมาวินิจฉัยการกระทำที่เกี่ยวกับการศึกษา และการอ้างอิงงานลิขสิทธิ์นั้น คือ การกระทำต้องไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ของบุคคลอื่นตามพระราชบัญญัติ และ ต้องไม่กระทบกระเทือนต่อสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร ซึ่งเป็นการนำถ้อยคำที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาเบอร์นข้อ 9 (2) และ ข้อตกลงทริปส์ข้อ 13 ผู้วิจัยมีความเห็นว่าองค์ประกอบดังกล่าว บุคคลทั่วไปทั้งผู้ที่ไม่มีความรู้ทางด้านกฎหมายและผู้ที่มีพื้นฐานความรู้ด้านกฎหมายไม่สามารถจะเข้าใจได้ง่ายนัก เนื่องจากขอบเขตขององค์ประกอบดังกล่าวบัญญัติไว้กว้างๆ ซึ่งแตกต่างกับองค์ประกอบในการวินิจฉัยการใช้งานอย่างเป็นทางการของประเทศสหรัฐอเมริกา ที่กำหนดรายละเอียดทำให้สามารถเห็นภาพของการใช้งานอย่างเป็นทางการอันเป็นข้อต่อสู้การละเมิดลิขสิทธิ์ได้ชัดเจนกว่า ดังจะเห็นได้ว่าในประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวนคดีที่มีการกล่าวอ้างการละเมิดลิขสิทธิ์ จำเลยมักจะใช้ข้อต่อสู้ในประเด็นของ

การใช้งานอย่างเป็นธรรมจำนวนมาก ซึ่งแตกต่างจากของประเทศไทย แม้จะมีคดีที่ฟ้องร้องการละเมิดลิขสิทธิ์เป็นจำนวนมาก แต่มีเพียงคดีเดียวที่จำเลยได้ยกข้อต่อสู้ในเรื่องข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ คือ ฎีกาที่ 1908/2546 ซึ่งจะได้อีกกล่าวรายละเอียดในหัวข้อต่อไป ในการพิจารณาว่าการใช้งานดังกล่าวเป็นการใช้งานที่เป็นธรรมของกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศสหรัฐอเมริกามาตรา 107 และ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 สรุปเป็นตารางได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบบทบัญญัติองค์ประกอบทั่วไปที่ใช้พิจารณาข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และองค์ประกอบทั่วไปที่ใช้พิจารณาการใช้งานอย่างเป็นธรรมตามกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศสหรัฐอเมริกา

มาตรา 32 วรรคหนึ่ง พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537	มาตรา 107 กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศ สหรัฐอเมริกา
<p>(1) การกระทำต่องานต้องไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ ของบุคคลอื่นตามพระราชบัญญัติ และ</p> <p>(2) การกระทำนั้นต้องไม่กระทบกระเทือนต่อสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร</p>	<p>(1) วัตถุประสงค์และลักษณะการกระทำของการใช้งานซึ่งรวมถึงการใช้งานในลักษณะที่เป็นเชิงพาณิชย์ หรือเป็นการใช้งานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาที่ไม่แสวงหากำไร</p> <p>(2) ลักษณะงานอันมีลิขสิทธิ์</p> <p>(3) ปริมาณงานและสัดส่วนของงานที่เหมาะสมต่อการใช้ เมื่อเปรียบเทียบกับงานอันมีลิขสิทธิ์ทั้งหมด</p> <p>(4) ผลกระทบของการใช้งานที่มีต่อตลาดของงานอันมีลิขสิทธิ์ที่จะมีขึ้น หรือต่อคุณค่าของงานลิขสิทธิ์นั้น</p>

จากตารางดังกล่าวจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบทั่วไปในการพิจารณาว่าเป็นการใช้งานที่เป็นธรรมของกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศสหรัฐอเมริกามาตรา 107 และ มาตรา 32 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 นั้นมีความสอดคล้องกับข้อ 9 (2) ของอนุสัญญาเบอร์นและข้อ 13 ของข้อตกลงทริปส์ซึ่งได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 แต่อย่างไรก็ดีกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศสหรัฐอเมริกามาตรา 107 และมาตรา 32 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มีความแตกต่างกันกล่าวคือ องค์ประกอบทั่วไปที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 107 ของกฎหมายลิขสิทธิ์ประเทศสหรัฐอเมริกานั้นมีรายละเอียดทำให้จำเลย หรือผู้ใช้งานเข้าใจองค์ประกอบทั่วไปในการวินิจฉัย

หลักการ ใช้งานอย่างเป็นทางการเป็นธรรมมากกว่าที่บัญญัติไว้ในมาตรา 32 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

นอกจากนี้ เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจในองค์ประกอบทั่วไปในประเด็นของปริมาณการกระทำใช้งานลิขสิทธิ์ในหลายประเทศรวมถึงประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดแนวทางซึ่งเป็นมาตรฐานขั้นต่ำดังที่ได้กล่าวรายละเอียดไปแล้วในบทที่ 3

ผู้วิจัยเห็นว่า ประเทศไทยควรมีแนวทางที่เป็นมาตรฐานขั้นต่ำ โดยมีเนื้อหาอธิบายบททั่วไปเกี่ยวกับคุ้มครองงานลิขสิทธิ์ องค์ประกอบทั่วไปที่เป็นหลักในการวินิจฉัยการกระทำที่เกี่ยวกับการศึกษาว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการใช้งานอย่างเป็นทางการ ซึ่งขยายความองค์ประกอบของข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่บัญญัติในมาตรา 32 วรรคหนึ่งของพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 โดยนำองค์ประกอบทั่วไปของประเทศสหรัฐอเมริกาอธิบายพร้อมทั้งยกตัวอย่างในแต่ละองค์ประกอบ รวมถึงปริมาณของกระทำใช้งานลิขสิทธิ์ เพื่อให้ผู้ใช้งานสามารถเข้าใจถึงลิขสิทธิ์ ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ และปริมาณกระทำใช้งานลิขสิทธิ์ ที่ถือเป็นการตกลงในขั้นต้นว่าเป็นการใช้งานที่เข้าข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

เพื่อให้ได้แง่มุมความคิดเห็นในเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ความคิดเห็นของเจ้าของลิขสิทธิ์ ผู้ใช้งาน (ผู้สอน และนักศึกษา) และผู้บังคับใช้กฎหมาย (ผู้พิพากษา) แยกออกเป็น 2 ประเด็น ประเด็นแรกองค์ประกอบทั่วไปที่เป็นหลักในการวินิจฉัยโดยแสดงองค์ประกอบในการวินิจฉัยที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 กับองค์ประกอบการวินิจฉัยการใช้งานอย่างเป็นทางการที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 107 ของกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเด็นที่สองแนวทางตามข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษาสรุปได้ดังนี้

ประเด็นแรก องค์ประกอบทั่วไปที่เป็นหลักในการวินิจฉัยว่าการใช้งานลิขสิทธิ์เป็นการใช้งานที่เข้าข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์

ในแง่ของเจ้าของลิขสิทธิ์

จากการสัมภาษณ์พบว่า เจ้าของลิขสิทธิ์มีความเห็นว่า องค์ประกอบทั่วไปที่เป็นหลักในการวินิจฉัยที่ได้บัญญัติในมาตรา 32 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 นั้นไม่ยากต่อการทำความเข้าใจ เนื่องจากองค์ประกอบดังกล่าวไม่ได้นำมาใช้เฉพาะงานวรรณกรรมในทางวิชาการ ซึ่งเป็นงานลิขสิทธิ์ที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์เท่านั้น หากแต่ยังใช้ครอบคลุมถึงงานลิขสิทธิ์ประเภทอื่นที่กฎหมายลิขสิทธิ์ให้ความคุ้มครอง ปัญหาที่เกิดขึ้นคือบุคคลส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญเฉพาะการกระทำที่ถือเป็นข้อยกเว้นต่อการละเมิดลิขสิทธิ์ที่

บัญญัติไว้ในมาตรา 32 (1) ถึง (8) เท่านั้น โดยไม่ให้ความสำคัญว่าการกระทำจะต้องเป็นการกระทำที่อยู่ภายใต้กรอบของมาตรา 32 วรรคหนึ่งเสมอไป ดังนั้น ควรจะสร้างความเข้าใจในประเด็นนี้ให้บุคคลส่วนใหญ่มีความเข้าใจอย่างถูกต้องด้วย แต่อย่างไรก็ดี เมื่อนำมาเปรียบเทียบองค์ประกอบทั่วไปที่เป็นหลักในการวินิจฉัยว่าการใช้งานลิขสิทธิ์เป็นการใช้งานที่เข้าข่ายกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ของกฎหมายลิขสิทธิ์ประเทศสหรัฐอเมริกา องค์ประกอบทั่วไปที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศสหรัฐอเมริกาย่อมมีความชัดเจนกว่าองค์ประกอบทั่วไปที่เป็นหลักในการวินิจฉัยที่ได้บัญญัติในมาตรา 32 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 เพราะให้รายละเอียดมากกว่า แม้ว่าองค์ประกอบทั่วไปที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศสหรัฐอเมริกาก็จะทำให้เห็นภาพขององค์ประกอบทั่วไปที่ใช้พิจารณาประกอบการกระทำที่ถือว่าเป็นการใช้งานอย่างเป็นธรรมอันเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ก็ตาม แต่ก็ยังไม่มีมีความชัดเจนถึงขนาดที่จะสามารถระบุได้ว่าปริมาณการใช้งานลิขสิทธิ์เท่าใดที่จะถือว่าเป็นการกระทำที่เข้าข่ายกเว้นต่อการละเมิดลิขสิทธิ์ เนื่องจากปริมาณหรือสัดส่วนของใช้งานลิขสิทธิ์เป็นเท่าใดย่อมมีความแตกต่างไปตามประเภทของงานลิขสิทธิ์ ควรจะกำหนดแนวทางของผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ เพื่อทำให้เกิดความชัดเจนในประเด็นของปริมาณหรือสัดส่วนที่ถือว่าเป็นปริมาณที่เข้าขอบข่ายต่อการใช้งานที่เข้าข่ายกเว้นต่อการกระทำละเมิดลิขสิทธิ์

ในแง่ของผู้ใช้งาน (ผู้สอน และนักศึกษา)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้สอน 2 ใน 3 ท่านและนักศึกษา 3 ใน 4 คนมีความเห็นสอดคล้องกันว่า องค์ประกอบทั่วไปที่เป็นหลักในการวินิจฉัยว่าการใช้งานลิขสิทธิ์เป็นการใช้งานที่เข้าข่ายกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ของกฎหมายลิขสิทธิ์ประเทศสหรัฐอเมริกานั้นมีรายละเอียดมากกว่า ทำให้เข้าใจองค์ประกอบในการวินิจฉัยได้ดีขึ้น และสะดวกต่อการพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าการใช้งานของตนเป็นการใช้งานลิขสิทธิ์ที่เข้าข่ายกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ ในขณะที่ผู้สอน 1 ใน 3 ท่านได้ตั้งข้อสังเกตว่าองค์ประกอบทั่วไปที่เป็นหลักในการวินิจฉัยที่ได้บัญญัติในมาตรา 32 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 นั้นไม่ยากต่อการทำความเข้าใจและไม่กว้างจนเกินไป แต่องค์ประกอบทั่วไปที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศสหรัฐอเมริกาย่อมมีความชัดเจนกว่าองค์ประกอบทั่วไปที่เป็นหลักในการวินิจฉัยที่ได้บัญญัติในมาตรา 32 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 เพราะให้รายละเอียดมากกว่า แต่ก็ยังไม่มีมีความชัดเจนถึงขนาดที่จะสามารถระบุได้ว่าปริมาณการใช้งานลิขสิทธิ์เท่าใดที่จะถือว่าเป็นการกระทำที่เข้าข่ายกเว้นต่อการละเมิดลิขสิทธิ์ เนื่องจากปริมาณหรือสัดส่วนของใช้งานลิขสิทธิ์เป็นเท่าใดย่อมมีความแตกต่างไปตามประเภทของงานลิขสิทธิ์ควรจะกำหนดแนวทางของผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ เพื่อทำให้เกิดความ

ชัดเจนในประเด็นของปริมาณหรือสัดส่วนที่ถือว่าเป็นปริมาณที่เข้าขอบข่ายต่อการใช้งานที่เข้า ข้อยกเว้นต่อการกระทำละเมิดลิขสิทธิ์

จากการสัมภาษณ์พบว่า นักศึกษา 1 ใน 4 คนมีความเห็นว่า องค์ประกอบทั่วไปที่เป็นหลักในการวินิจฉัยที่ได้บัญญัติในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ของประเทศไทย และกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเศสหรัฐอเมริกา นั้นเป็นสิ่งเดียวกัน ซึ่งต่างก็ไม่สามารถทำให้ผู้ใช้งานสามารถเข้าใจได้อย่างชัดเจนแต่อย่างใด แต่อย่างไรก็ดี การที่องค์ประกอบทั่วไปที่ได้บัญญัติไว้อย่างกว้าง ๆ ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ของประเทศไทย อาจจะเป็นประโยชน์ต่อการใช้การตีความประกอบข้อเท็จจริงมากกว่า

ในแง่ของผู้บังคับใช้กฎหมาย (ผู้พิพากษา)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้พิพากษาทั้งสองท่านมีความเห็นสอดคล้องกันว่า องค์ประกอบทั่วไปที่เป็นหลักในการวินิจฉัยที่ได้บัญญัติในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ของประเทศไทย และกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเศสหรัฐอเมริกานั้นเป็นสิ่งเดียวกัน เนื่องจากอยู่ภายใต้กรอบอนุสัญญาเบอร์นและข้อตกลงทริปส์ ซึ่งเป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องวินิจฉัยองค์ประกอบ ประกอบกับ ข้อเท็จจริงและบริบทของสังคมไทยในขณะนั้น/ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในแต่ละคดี

ประเด็นที่สอง แนวทางแก่ผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ในประเด็นของข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ ที่เกี่ยวกับการศึกษา

ในแง่ของเจ้าของลิขสิทธิ์

จากการสัมภาษณ์พบว่า เจ้าของลิขสิทธิ์มีความเห็นว่า ในวัฒนธรรมของสังคมไทยนั้น ย่อมเป็นไปได้ยากที่เจ้าของลิขสิทธิ์จะดำเนินคดีแก่ผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ที่เป็นนักศึกษา ผู้สอน สถาบันศึกษา เมื่อผู้ใช้งานลิขสิทธิ์เหล่านั้นกระทำการละเมิดลิขสิทธิ์โดยถ่ายเอกสารงานลิขสิทธิ์ทางวิชาการของเจ้าของลิขสิทธิ์ทั้งหมด หรือแม้ว่าได้กระทำใช้งานลิขสิทธิ์แต่เพียงบางส่วนก็ตาม การที่นักศึกษา ผู้สอน สถาบันศึกษา ของทุกสถาบันดังกล่าวกระทำใช้งานลิขสิทธิ์แต่เพียงบางส่วน เพื่อประโยชน์ของการศึกษา การเรียนการสอน การกระทำของผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ทุกสถาบันศึกษาดังกล่าวเข้าข่ายเป็นการกระทำอันส่งผลกระทบต่อประโยชน์ของเจ้าของลิขสิทธิ์ที่จะหาประโยชน์จากงานลิขสิทธิ์ ซึ่งเหล่านี้อาจจะแก้ไขได้หลายวิธี เช่น การลดอัตราภาษีให้กับหนังสือ/ตำราทางวิชาการ เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิตหนังสือ/ตำราทางวิชาการอันเป็นผลทำให้หนังสือ/ตำราทางวิชาการมีราคาต่ำลง นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับนโยบายของรัฐที่มุ่งสนับสนุนและส่งเสริมให้คนไทยทุกคนรักการอ่าน การเพิ่มอัตราภาษีแก่เครื่องถ่ายเอกสาร เพื่อให้ราคาการให้บริการถ่ายเอกสารเพิ่มสูงขึ้น ย่อมส่งผลทำให้สัดส่วนของราคางานลิขสิทธิ์กับงานที่ได้จากการถ่ายเอกสารไม่

แตกต่างกันมากนัก ทำให้ผู้ใช้งานลิขสิทธิ์จะหันมาซื้องานลิขสิทธิ์ทดแทนการถ่ายเอกสารงานลิขสิทธิ์ดังกล่าว การกำหนดแนวทางการใช้งานลิขสิทธิ์ให้กับผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ที่เป็นลักษณะการขอความร่วมมือ โดยที่หน่วยงานภาครัฐต้องประชาสัมพันธ์ จนกระทั่งบุคคลทั่วไปยอมรับและถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติว่าแนวทางดังกล่าวเป็นการกระทำที่ถือว่าเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ ตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

ในแง่ของผู้ใช้งาน (ผู้สอน และนักศึกษา)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้สอน 3 ท่านและนักศึกษา 3 ใน 4 คนมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การมีแนวทางในประเด็นนี้น่าจะทำให้ผู้ใช้งานสามารถเข้าใจข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษาได้เป็นรูปธรรมมากขึ้น และลดปัญหาในการกระทำละเมิดลิขสิทธิ์แต่อย่างไรก็ดี ได้ตั้งข้อสังเกตว่า 1) แนวทางนี้ควรจะมีความยืดหยุ่นให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยที่เป็นประเทศผู้บริโภคงานลิขสิทธิ์มากกว่าสร้างสรรค์งานลิขสิทธิ์ 2) การนำแนวทางให้แก่ผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ในประเด็นนี้ไปใช้เพื่อให้เกิดผลจริงในทางปฏิบัติ โดยอาจจะต้องเริ่มปลูกฝังตั้งแต่ยังเด็ก เพื่อจะทำให้แนวทางดังกล่าวถือเป็นสิ่งที่สังคมเห็นว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง และนำไปถือปฏิบัติต่อไป 3) ต้องมีการประชาสัมพันธ์อย่างจริงจังจากภาครัฐ เพื่อจะทำให้แนวทางดังกล่าวถือเป็นสิ่งที่สังคมเห็นว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง และนำไปถือปฏิบัติต่อไป

จากการสัมภาษณ์พบว่า นักศึกษา 1 ใน 4 คนมีความเห็นว่า แม้ว่าการมีแนวทางในประเด็นนี้น่าจะทำให้ผู้ใช้งานสามารถเข้าใจข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษาได้เป็นรูปธรรมมากขึ้น แต่อย่างไรก็ดี การบังคับใช้แนวทางดังกล่าวอาจจะทำให้ผู้ใช้งาน ผู้สร้างสรรค์ ผู้บังคับใช้กฎหมายยึดเป็นแนวทางในการวินิจฉัยตามประเด็นนี้ จนทำให้ขาดความยืดหยุ่นในการใช้การตีความซึ่งอาจจะทำให้ขัดต่อเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ที่มุ่งให้ศาลใช้ดุลพินิจในการวินิจฉัยประกอบข้อเท็จจริงแต่ละกรณีไป

ในแง่ของผู้บังคับใช้กฎหมาย (ผู้พิพากษา)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้พิพากษา 2 ท่านมีความเห็นสอดคล้องกันในแง่ที่ว่าแนวทางดังกล่าวไม่ใช่กฎหมาย ศาลจึงไม่ผูกพันที่จะต้องตัดสินตามแนวทางนั้น

อย่างไรก็ตาม ผู้พิพากษา 2 ท่านมีความเห็นที่แตกต่างกันในกรณีของการมีแนวทางให้แก่ผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ในประเด็นของข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษา และการที่จำเลยในคดีมีการกล่าวอ้างแนวทางดังกล่าว

ท่านหนึ่ง มีความเห็นว่าควรมีแนวทางในเรื่องนี้ เพื่อทำให้เกิดความชัดเจนและทำให้ผู้ใช้งานและผู้สร้างสรรค์มีความเข้าใจในเรื่องข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ แต่อย่างไรก็ดี

แนวทางนี้ควรจะมีความแตกต่างหรือมีความยืดหยุ่นมากกว่าแนวทางของประเทศที่พัฒนาแล้ว เนื่องจากความไม่พร้อมของประเทศไทยในเรื่องต่าง ๆ เช่น การบริหารการจัดเก็บที่มีประสิทธิภาพ รายได้ของนักศึกษา เป็นต้น ซึ่งถ้าผู้ใช้งานถูกฟ้องว่าการทำงานของตนเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ และข้อเท็จจริงปรากฏว่าผู้ใช้งานได้ใช้งานลิขสิทธิ์ตามแนวทางที่ทำขึ้นนั้น อาจได้รับการสนับสนุน ในเบื้องต้นว่า ผู้ใช้งานได้ใช้งานลิขสิทธิ์โดยสุจริตซึ่งแสดงให้เห็นว่าขาดเจตนาในการกระทำความผิดทางแพ่ง และขาดองค์ประกอบในการกระทำความผิดทางอาญา

อีกท่านหนึ่ง มีความเห็นว่า แม้ว่าผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ได้กล่าวอ้างว่าได้กระทำตามแนวทางให้แก่ผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ในประเด็นของข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษาแล้วก็ตาม ก็ไม่อาจนำมาใช้เป็นพยานหลักฐานเพื่อประกอบการชั่งน้ำหนักการวินิจฉัยว่าการกระทำตามฟ้องเป็นการกระทำที่เข้าข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์หรือไม่ ศาลย่อมจะพิจารณาและให้น้ำหนักในการวินิจฉัยตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในคดี

4.3.2 การใช้การตีความองค์ประกอบทั่วไปกับการกระทำที่เกี่ยวกับการศึกษา

การกระทำซ้ำ เป็นสิทธิที่กฎหมายลิขสิทธิ์ให้แก่เจ้าของลิขสิทธิ์แต่เพียงผู้เดียวที่จะหาประโยชน์และได้ค่าตอบแทนจากการกระทำซ้ำดังกล่าว ปัจจุบันเนื่องจากมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจึงได้มีการประดิษฐ์เครื่องถ่ายเอกสารซึ่งทำให้การกระทำซ้ำงานลิขสิทธิ์มีความสะดวกและรวดเร็วมากขึ้น อันทำให้เกิดประโยชน์โดยตรงแก่ผู้ใช้งานในทุกวงการรวมถึงวงการการศึกษาดังนั้น สถาบันศึกษาไม่ว่าจะเป็นสถาบันศึกษาของรัฐหรือเอกชนจึงมีบริการเครื่องถ่ายเอกสาร เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน ผู้สอน สถาบันศึกษา ในการศึกษาวิจัยและการจัดการเรียนการสอน ทั้งภายในและภายนอกสถาบันศึกษา และเพื่อให้ได้แง่มุมความคิดเห็นในเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ความคิดเห็นของ เจ้าของลิขสิทธิ์ ผู้ใช้งาน(ผู้สอน และนักศึกษา) ในประเด็นของแรงจูงใจในการถ่ายเอกสารงานลิขสิทธิ์ และปริมาณของการกระทำซ้ำงานลิขสิทธิ์สรุปได้ดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก แรงจูงใจในการถ่ายเอกสารงานลิขสิทธิ์

ในแง่ของเจ้าลิขสิทธิ์

จากการสัมภาษณ์พบว่า เจ้าของลิขสิทธิ์มีความเห็นว่า แรงจูงใจที่ทำให้ผู้ใช้งานลิขสิทธิ์กระทำซ้ำโดยการถ่ายเอกสารสาเหตุน่าจะมาจาก 1) การให้บริการถ่ายเอกสารที่มีการอำนวยความสะดวกทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย 2) ราคาของงานลิขสิทธิ์โดยเฉพาะงานลิขสิทธิ์ต่างประเทศที่มีราคาสูงเมื่อเทียบกับราคาที่นำงานลิขสิทธิ์ดังกล่าวไปถ่ายเอกสาร 3) รายได้ของนักศึกษา 4) ความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลระหว่างนักศึกษาต่างจังหวัดและกรุงเทพฯ ที่แตกต่างกัน

ในแง่ของนักศึกษา มีความเห็นแยกออกเป็น 2 กรณี

กรณีแรก แรงจูงใจในการถ่ายเอกสารสื่อการศึกษาที่มาจากต่างประเทศ จากการสัมภาษณ์สรุปได้ดังต่อไปนี้ 1) รายได้ของนักศึกษาไม่สามารถจะซื้อสื่อต่างประเทศ เพื่อประกอบการศึกษาหรือการทำวิทยานิพนธ์ได้ทุกเล่ม เนื่องจากสื่อการศึกษาต่างประเทศมีราคาแพงเมื่อเทียบกับสื่อการศึกษาภายในประเทศ 2) จำนวน ระยะเวลา และระบบในการยืมคืนหนังสือของห้องสมุดในแต่ละมหาวิทยาลัยไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจหนังสือแต่ละเล่มได้ 3) ความสะดวกในการใช้งาน ซึ่งส่วนใหญ่ต้องการใช้หนังสือต่างประเทศเพียงบางส่วน เพื่อประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ เนื่องจากการทำวิทยานิพนธ์ต้องมีการอ้างอิงองค์ความรู้จากหนังสือหลายเล่มประกอบกัน

กรณีที่สอง แรงจูงใจในการถ่ายเอกสารสื่อการศึกษาของประเทศไทย เนื่องจากมีราคาถูก การทำความเข้าใจก็จะง่ายกว่าสื่อการศึกษาต่างประเทศ จึงไม่มีความจำเป็นต้องกระทำซ้ำมากนัก เว้นแต่ กรณีของบทความ หรือหนังสือที่ไม่มีการพิมพ์เผยแพร่อยู่ในท้องตลาดทั่วไปเท่านั้น ที่จะนำต้นฉบับมากระทำซ้ำ

ในแง่ของผู้สอน

ผลสัมฤทธิ์เกี่ยวกับแรงจูงใจในการถ่ายเอกสารงานลิขสิทธิ์ของผู้สอน 2 ท่านพบว่า การทำสื่อการสอนในวิชาที่ตนรับผิดชอบ ส่วนใหญ่จะต้องนำสื่อ โดยเฉพาะหนังสือหรือตำราทั้งในและต่างประเทศหลายเล่มมาเป็นเนื้อหาในการประกอบการสอน เนื่องจากหนังสือหรือตำราแต่ละเล่ม แม้ว่าจะป็นงานลิขสิทธิ์ที่กล่าวถึงหัวข้อเดียวกัน แต่ปรัชญาที่สอดแทรกในหนังสือหรือตำราดังกล่าวย่อมมีความแตกต่างกันไปตามแนวความคิดของผู้สร้างสรรค์แต่ละคน จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องถ่ายสำเนาจากหนังสือหรือตำราต่างๆ ให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้จากวิชาที่ตนสอนได้มากกว่าการใช้หนังสือหรือตำราเพียงเล่มเดียวมาเป็นสื่อการสอน การทำสำเนาบางครั้งก็จะทำสำเนาแจกผู้เรียนแต่ละคน หรือถ่ายสำเนาหนึ่งชุด เพื่อให้ผู้เรียนไปถ่ายสำเนาด้วยตนเอง การกระทำซ้ำดังกล่าวนอกจากเพื่อประโยชน์ของการสอนแล้ว ยังถือเป็นการช่วยเหลือผู้เรียนที่มีรายได้น้อยซึ่งไม่อาจที่จะซื้อหนังสือหรือตำราได้ทุกเล่มอีกด้วย ผลสัมฤทธิ์เกี่ยวกับแรงจูงใจในการถ่ายเอกสารงานลิขสิทธิ์ของผู้สอน 1 ใน 3 ท่านพบว่า จะถ่ายเอกสารสื่อการสอนให้แก่นักศึกษาหรือไม่ ขึ้นอยู่กับว่า ในท้องตลาดมีการเขียนหนังสือ/ตำราครอบคลุมเนื้อหาสาระที่ตนสอนหรือไม่ ถ้าวิชาดังกล่าวหนังสือ/ตำรายังไม่ครอบคลุมถึงสาระที่ตนสอนในรายวิชานั้น ตนก็จะทำการถ่ายเอกสารบทความให้แก่นักศึกษา เพื่อให้ศึกษานำไปถ่ายเอกสารต่อ ในขณะที่ถ้าวิชาดังกล่าวมีหนังสือ/ตำราครอบคลุมเนื้อหาสาระในการศึกษารายวิชาที่ตนสอน ตนก็จะบอกรายชื่อหนังสือ/ตำรา ในกรณีที่สามารถดาวน์โหลดจากเว็บไซต์ ตนก็จะบอกชื่อเว็บไซต์ดังกล่าวไป โดยให้นักศึกษาเป็นผู้

ตัดสินใจเองว่าเลือกทางใดในการให้ได้ซึ่งสื่อการเรียนสอนเพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจในวิชานั้น ๆ

ประเด็นที่สอง ปริมาณการกระทำข้างานลิขสิทธิ์

ในแง่ของเจ้าของลิขสิทธิ์

จากการสัมภาษณ์พบว่า เจ้าของลิขสิทธิ์มีความเห็นว่า ถ้าเป็นการกระทำข้างานลิขสิทธิ์เพียงบางส่วน เพื่อประโยชน์ของการศึกษา การเรียนการสอน ก็อาจจะถือได้ว่าเป็นการกระทำที่เข้าข่ายข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ แต่อย่างไรก็ดี ปัญหาของขอบเขตของการถ่ายเอกสารบางส่วนดังกล่าวปริมาณเท่าใดถึงจะพอสมควรและไม่กระทบต่อเจ้าของลิขสิทธิ์เกินควรยังเป็นสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญ ในขณะที่การกระทำข้างานลิขสิทธิ์ทั้งหมด แม้ว่าเพื่อประโยชน์ของการศึกษา การเรียนการสอน การกระทำดังกล่าวย่อมเป็นการกระทำที่ถือได้ว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์

ในแง่ของนักศึกษา

จากการสัมภาษณ์พบว่า นักศึกษาจะกระทำข้างานลิขสิทธิ์ โดยการว่าจ้างร้านถ่ายเอกสารทำสำเนาบางส่วน หรือทั้งหมดของงานลิขสิทธิ์ ซึ่งบางครั้งอาจจะเก็บสำเนางานลิขสิทธิ์ที่ถ่ายเอกสารไว้บางส่วน โดยการตัดสินใจว่าจะถ่ายเอกสารงานลิขสิทธิ์ไม่ว่าเป็นหนังสือ ตำราทางวิชาการ บทความจากวารสารปริมาณเท่าใด และจะเก็บเอกสารดังกล่าวไว้ใช้ส่วนตัวอีกหรือไม่นั้น จะพิจารณาจากความจำเป็นของการใช้งานดังกล่าวว่า มีประโยชน์ต่อการศึกษาหรือวิชาชีพของตนในภายหน้าหรือไม่

ในแง่ของผู้สอน

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้สอนมีความเห็นสอดคล้องกันว่าจะกระทำข้างานลิขสิทธิ์เพียงบางส่วน เพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอน แต่มีความเห็นความแตกต่างกันในสาระบางประการกล่าวคือ ผู้สอน 2 ใน 3 ท่านจะกระทำข้างานลิขสิทธิ์เพียงบางส่วน โดยจะแสดงความรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ไว้ในตอนท้ายของเอกสาร เพื่อให้ผู้เรียนที่มีความสนใจได้ศึกษาค้นคว้าต่อในหัวข้อนั้น ๆ โดยบางครั้งจะถ่ายเอกสารงานลิขสิทธิ์ที่มีแหล่งที่มาจากผู้สร้างสรรค์หลายคน หรือถ่ายเอกสารเพียงชิ้นเดียวเพื่อเป็นสื่อการสอนในชั่วโมงนั้นๆ ส่วนผู้สอน 1 ใน 3 ท่านจะกระทำข้างานลิขสิทธิ์เพียงบางส่วน ในกรณีที่บางรายวิชานั้น ไม่มีหนังสือ/ตำราที่มีสาระครอบคลุมทั้งหมดของวิชาบางวิชาที่ตนสอน

จากข้อมูลข้างต้น เมื่อพิจารณาแรงจูงใจในการถ่ายเอกสารงานลิขสิทธิ์นั้น ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า มีความสอดคล้องกันในแง่ของเศรษฐศาสตร์ กล่าวคือ ผู้ใช้งาน ซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์เรียกว่า “ผู้บริโภค” จะตัดสินใจในการถ่ายเอกสารหรือไม่ ขึ้นอยู่กับว่าการถ่ายเอกสารจากงานลิขสิทธิ์เมื่อเทียบกับการซื้องานลิขสิทธิ์สิ่งใดให้ “อรรถประโยชน์” แก่ตนมากกว่ากัน ซึ่ง “อรรถประโยชน์” (utility) หมายถึง ประโยชน์หรือความพึงพอใจที่ผู้บริโภคได้รับจากสินค้าและบริการ⁵ ซึ่งปัจจัยในการบริโภคของผู้บริโภค ได้แก่ ราคาของสินค้า รายได้ของผู้บริโภค ราคาของสินค้าที่ใช้ทดแทนกันหรือใช้ร่วมกัน โดยทั่วไปนักศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีรายได้เพียงพอที่จะมาซื้อหนังสือ ตำราทางวิชาการ หรือบทความทุกฉบับ เนื่องจากราคาของหนังสือ โดยเฉพาะตำราต่างประเทศที่มีราคาแพง ดังนั้น นักศึกษาย่อมที่จะหาทางเลือกอื่นซึ่งสามารถบริโภคสินค้าประเภทเดียวกันทดแทน คือการถ่ายเอกสารงานลิขสิทธิ์ ซึ่งมีราคาต่ำกว่า และได้งานลิขสิทธิ์ที่จำเป็นต่อการศึกษาค้นคว้าได้ไม่ผิดเพี้ยนจากต้นฉบับ ดังนั้น การถ่ายเอกสารงานลิขสิทธิ์ถือเป็นวิธีการกระทำใช้งานลิขสิทธิ์ที่เป็นกลไกหนึ่งซึ่งช่วยให้การศึกษา หรือการวิจัยบรรลุผล

หลักการใช้งานอย่างเป็นทางการที่ถือว่าเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ เป็นสิ่งที่มีส่วนช่วยให้ผู้ใช้งานสามารถนำงานลิขสิทธิ์มาใช้ โดยไม่ต้องเสียค่าตอบแทน หรือขออนุญาตต่อเจ้าของลิขสิทธิ์ ซึ่งถือว่าหลักการดังกล่าวเป็นประโยชน์อย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกำลังพัฒนาอย่างประเทศไทย ซึ่งอยู่ในฐานะของประเทศผู้บริโภคงานลิขสิทธิ์มากกว่าสร้างสรรค์งานลิขสิทธิ์ แต่อย่างไรก็ดี การตีความหลักการนี้กว้างเกินไปย่อมมีผลกระทบต่อสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์ อาจเป็นการกระทำที่ขัดต่อหลักการคุ้มครองลิขสิทธิ์ เนื่องจากหลักการดังกล่าวต้องการผลักดันให้ผู้สร้างสรรค์ผลิตผลงานออกมา เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดและแพร่กระจายความรู้ที่ตนมีอยู่ต่อสาธารณะ ถือเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ต่อไป ซึ่งในการสร้างสรรค์ผลงานย่อมต้องมีต้นทุนทางความคิด แรงงาน ความอดุสาหะต่างๆ ดังนั้น หลักการคุ้มครองลิขสิทธิ์จึงได้สร้างกลไกเพื่อเป็นแรงจูงใจแก่ผู้สร้างสรรค์ โดยการให้สิทธิแต่เพียงผู้เดียวของเจ้าของลิขสิทธิ์ในการแสวงหาประโยชน์จากงานลิขสิทธิ์นั้นภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดให้ ดังนั้น การตีความในเรื่องข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์และสิทธิแต่เพียงผู้เดียวจึงต้องมีความสมดุลกัน ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าการตีความในประเด็นของการกระทำที่เกี่ยวกับการศึกษานั้น นอกจากจะต้องดูข้อเท็จจริงเป็นรายกรณี ยังต้องดูบริบทของสังคมในขณะนั้นควบคู่ไปด้วย เมื่อพิจารณาสภาพบริบททางสังคมของประเทศไทยในปัจจุบันที่ไม่มีความพร้อมในเรื่องต่าง ๆ เช่น นักเรียนนักศึกษามีรายได้ที่ต่ำเมื่อ

⁵มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, หลักกฎหมายและเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุโขทัยธรรมมาธิราช), หน้า 168.

เปรียบเทียบกับราคาหนังสือหรือตำราโดยเฉพาะหนังสือตำราต่างประเทศ จำนวนของหนังสือตำราทางวิชาการ บทความที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักเรียนนักศึกษาทุกคน ข้อจำกัดการให้บริการของห้องสมุดในแต่ละสถาบัน กล่าวคือ การให้บริการยืมคืนหนังสือของแต่ละสถาบันจะให้บริการเฉพาะนักศึกษาที่ศึกษาอยู่ในสถาบันของตน องค์กรที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของเจ้าของลิขสิทธิ์จัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ที่มีประสิทธิภาพ การตีความในกรณีนี้ควรมีความยืดหยุ่นกว่ากรณีอื่น เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการและการพัฒนาบุคลากรของประเทศ ในอนาคตถ้าระบบต่าง ๆ ของประเทศไทยมีความทัดเทียมกับต่างประเทศแล้ว หลักการใช่งานอย่างเป็นทางการย่อมจะตีความโดยเคร่งครัดเช่นเดียวกับต่างประเทศ นอกจากนี้เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจของหลักการใช่งานอย่างเป็นทางการที่เกี่ยวกับการศึกษา ควรที่จะต้องกำหนดแนวทางให้แก่ผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ซึ่งจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

เพื่อให้ได้แง่มุมความคิดเห็นในประเด็นการตีความองค์ประกอบทั่วไปกับการกระทำที่เกี่ยวกับการศึกษา ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้บังคับใช้กฎหมาย (ผู้พิพากษา) สองท่านซึ่งมีความเห็นที่แตกต่างกัน สรุปได้ดังนี้

ท่านแรก มีความเห็นว่า การตีความหลักการใช่งานอย่างเป็นทางการโดยทั่วไปรวมถึงกรณีที่เกี่ยวข้องกับศึกษาต้องดูบริบท (context) ของสังคมในขณะนั้นประกอบ ดังนั้น เมื่อบริบทของสังคมมีความเปลี่ยนแปลงไป การใช้การตีความของหลักการใช่งานอย่างเป็นทางการก็ย่อมเปลี่ยนแปลงไป

ท่านที่สอง มีความเห็นว่า การใช้การตีความไม่ว่าเป็นการกระทำที่เกี่ยวกับการศึกษาหรือไม่ก็ตาม หลักของการทำงานอย่างเป็นทางการต้องเป็นการใช้การตีความอย่างแคบ หรือเท่าที่จำเป็นจริง ๆ เท่านั้นประกอบกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น เนื่องจากการตีความข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ค่อนข้างกว้างนี้ ย่อมก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อเจ้าของลิขสิทธิ์ เนื่องจากการถ่ายเอกสารมีสัดส่วนของราคา (price) ที่ต่ำกว่างานลิขสิทธิ์ สำเนาการถ่ายเอกสารนั้นไม่มีความแตกต่างจากต้นฉบับ จึงเป็นทางเลือกของผู้บริโภคที่จะเลือกที่จะถ่ายเอกสารเพื่อทดแทน (substitute) การซื้องานลิขสิทธิ์ต้นฉบับ ดังนั้น ศักยภาพในการแข่งขัน (competitive) ของงานลิขสิทธิ์ก็ย่อมที่จะลดต่ำลงหรือไม่สามารถจะแข่งขันกับสำเนาที่มาจากถ่ายเอกสารได้ ท่านได้ยกตัวอย่างว่า กรณีที่การกระทำที่เป็นกระทำที่เกี่ยวกับการศึกษาซึ่งเป็นการกระทำเป็นครั้งคราว และเป็นการกระทำที่นำไปสู่การได้มาซึ่งองค์ความรู้หรือวิชาการที่สูงขึ้นก็น่าที่จะถือว่าการใช่งานดังกล่าวเป็นการใช่งานอย่างเป็นทางการ นอกจากนั้น ท่านยังให้ความเห็นในประเด็นของการกระทำโดยสถาบันศึกษาว่า ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์นั้นน่าจะใช้เฉพาะกับสถาบันศึกษาของรัฐ เนื่องจากเป็นสถาบันศึกษาที่มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนว่ามุ่งจัดการศึกษาให้กับผู้เรียน โดยไม่แสวงหากำไร ซึ่งแตกต่างจากสถาบัน

ศึกษาของเอกชนที่มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนว่า มุ่งจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนโดยแสวงหากำไร โดยดูจากค่าเทอมที่สถาบันศึกษาเหล่านั้นเรียกเก็บผู้เรียนมีราคาแพงมากเมื่อเทียบกับค่าเทอมของสถาบันศึกษาของรัฐ

อาจสรุปได้ว่า การใช้การตีความในเรื่องข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ ย่อมไม่อาจหลีกเลี่ยงการใช้ดุลพินิจในการตีความองค์ประกอบทั่วไปกับการกระทำที่เกี่ยวกับการศึกษา ดังนั้นเพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจของหลักการใช้อย่างเป็นธรรมที่เกี่ยวกับการศึกษาให้มีความชัดเจนและแน่นอนในระดับหนึ่ง ควรที่จะต้องกำหนดแนวทางให้แก่ผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ซึ่งจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

4.3.2.1 การกล่าวอ้างสิทธิของร้านถ่ายเอกสาร (บุคคลที่สาม) ในการถ่ายเอกสารที่เกี่ยวกับการศึกษา

การสัมภาษณ์ร้านถ่ายเอกสาร (บุคคลที่สาม) ในการถ่ายเอกสารที่เกี่ยวกับการศึกษา ประกอบด้วยประเด็นดังต่อไปนี้ 1) ความรู้ทั่วไปในการกระทำซ้ำงานที่มีลิขสิทธิ์ 2) กลุ่มบุคคลผู้ใช้บริการ 3) ลักษณะการให้บริการถ่ายเอกสาร

เพื่อให้ได้แง่มุมความคิดเห็นในประเด็นการกล่าวอ้างสิทธิของร้านถ่ายเอกสาร(บุคคลที่สาม) ในการถ่ายเอกสารที่เกี่ยวกับการศึกษา นี้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ความคิดเห็นของร้านถ่ายเอกสารในประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก ความรู้ทั่วไปในการกระทำซ้ำงานที่มีลิขสิทธิ์ ในประเด็นเจ้าของร้านถ่ายเอกสาร มีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการกระทำซ้ำงานที่มีลิขสิทธิ์แตกต่างกัน

เจ้าของร้านถ่ายเอกสารภายในมหาวิทยาลัย ทราบว่าการกระทำซ้ำงานลิขสิทธิ์โดยหลักแล้วต้องมีการขออนุญาตต่อเจ้าของงานลิขสิทธิ์ และทราบว่ากระทำซ้ำโดยการถ่ายเอกสารเมื่อได้รับการว่าจ้างจากนักศึกษา หรือผู้สอนนั้นน่าจะไม่มี ความผิดฐานกระทำละเมิดลิขสิทธิ์

เจ้าของร้านถ่ายเอกสารร้านบริเวณภายนอกมหาวิทยาลัย ไม่ทราบว่ากระทำซ้ำงานลิขสิทธิ์โดยหลักแล้วต้องมีการขออนุญาตต่อเจ้าของลิขสิทธิ์

ประเด็นที่สอง กลุ่มบุคคลผู้ใช้บริการ

เจ้าของร้านถ่ายเอกสารภายในมหาวิทยาลัย กล่าวว่าส่วนใหญ่ลูกค้าที่เข้ามาขอรับบริการถ่ายเอกสารนั้นจะเป็นกลุ่มของนักศึกษา

เจ้าของร้านถ่ายเอกสารบริเวณภายนอกมหาวิทยาลัย กล่าวว่า ส่วนใหญ่ลูกค้าที่เข้ามาขอรับบริการถ่ายเอกสารนั้นจะเป็นบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้เป็นนักศึกษา เนื่องจากปัจจุบันภายในมหาวิทยาลัยมีร้านถ่ายเอกสารให้บริการแก่นักศึกษา นักศึกษาจึงนิยมใช้ร้านภายในมหาวิทยาลัยมากกว่า

ประเด็นที่สาม ลักษณะการให้บริการถ่ายเอกสาร

เจ้าของร้านถ่ายเอกสารภายในมหาวิทยาลัย กล่าวว่า การเข้ามาประกอบธุรกิจภายในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยต้องการผ่านการประกวดราคาแข่งขันกับร้านถ่ายเอกสารรายอื่น ซึ่งเมื่อตนได้สิทธิในการให้บริการถ่ายเอกสารภายในมหาวิทยาลัยแล้ว มหาวิทยาลัยก็ทำการประเมินความพึงพอใจในการให้บริการถ่ายเอกสาร เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาว่าจะต่อสัญญาการให้บริการถ่ายเอกสารในมหาวิทยาลัยแก่ตนหรือไม่ในปีต่อไป เมื่อตนได้สิทธิในการให้บริการถ่ายเอกสารภายในมหาวิทยาลัยนั้น ทางมหาวิทยาลัยไม่ได้จัดให้มีการอบรมเกี่ยวกับลิขสิทธิ์แต่อย่างใด

การให้บริการถ่ายเอกสารนั้นจะถ่ายเอกสารเมื่อมีกรณีได้รับการว่าจ้างจากลูกค้าซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักศึกษา ซึ่งนักศึกษาจะนำทั้งเอกสารต้นฉบับ และสำเนามาให้ตนถ่ายเอกสารเท่านั้น ไม่มีการถ่ายเอกสารล่วงหน้าเพื่อขายแก่นักศึกษาแต่อย่างใด เนื่องจากตนทราบดีว่าการกระทำเช่นนั้นอาจจะนำไปสู่การถูกฟ้องร้องคดีฐานละเมิดลิขสิทธิ์ได้ดังที่เคยมีคดีกรณีของร้านถ่ายเอกสารบริเวณมหาวิทยาลัยเอกชนบางแห่งมาแล้ว ตนได้คิดค่าตอบแทนในการรับจ้างถ่ายเอกสารแผ่นละ 50 สตางค์

เมื่อนักศึกษามาขอรับบริการถ่ายเอกสาร ตนได้ให้เขียนระบุหน้าที่ต้องการถ่ายเอกสาร เพื่อจะให้บริการได้ตรงตามความต้องการของนักศึกษา โดยมีได้ถ่ายเอกสารสำเนาบัตรประชาชนหรือบัตรนักศึกษาไว้เป็นหลักฐานในการถ่ายเอกสารแต่ละครั้งแต่อย่างใด

เจ้าของร้านถ่ายเอกสารบริเวณภายนอกมหาวิทยาลัย กล่าวว่า ตนได้ประกอบธุรกิจร้านถ่ายเอกสารมาเป็นเวลานานแล้ว โดยตนจะให้บริการแก่ลูกค้า ซึ่งบางส่วนเป็นนักศึกษา เมื่อได้รับการว่าจ้างให้ถ่ายเอกสาร ไม่มีการถ่ายเอกสารล่วงหน้าเพื่อขายให้แก่นักศึกษาแต่อย่างใด เมื่อนักศึกษามาขอรับบริการถ่ายเอกสาร ตนได้ให้เขียนระบุหน้าที่ต้องการถ่ายเอกสาร เพื่อจะให้บริการได้ตรงต่อความต้องการของนักศึกษา โดยมีได้ถ่ายเอกสารสำเนาบัตรประชาชนหรือบัตรนักศึกษาไว้เป็นหลักฐานในการถ่ายเอกสารแต่ละครั้งแต่อย่างใด และตนได้คิดค่าตอบแทนในการรับจ้างถ่ายเอกสารแผ่นละ 50 สตางค์

จากผลการสัมภาษณ์ตามกรณีนี้เป็นสิ่งที่สะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เนื่องจากมีร้านถ่ายเอกสารซึ่งให้บริการในการถ่ายเอกสารต่าง ๆ รวมถึงการให้บริการแก่ผู้ใช้งานที่กระทำการที่เกี่ยวกับการศึกษาวิจัย โดยร้านถ่ายเอกสารนั้นได้ค่าตอบแทนจากการให้บริการดังกล่าว ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสงสัยว่าร้านถ่ายเอกสารสามารถกล่าวอ้างช้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ในฐานะที่เป็นตัวแทนของนักศึกษาได้หรือไม่ ซึ่งในต่างประเทศ ได้แก่ สหราชอาณาจักร ประเทศออสเตรเลีย ฮองกง ได้ระบุประเด็นของการกระทำซ้ำโดยบุคคลอื่นนอกจากผู้ศึกษา วิจัยเองไว้ในบทบัญญัติของกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศดังกล่าวซึ่งได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 ในขณะที่พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ไม่ได้บัญญัติเกี่ยวกับประเด็นนี้ไว้ แต่อย่างไรก็ดี ในกรณีนี้ย่อมที่จะนำหลักการในเรื่องตัวการตัวแทน หรือเอกเทศสัญญาว่าด้วยสัญญาจ้างทำของที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาพิจารณาประกอบได้ ในการกล่าวอ้างสิทธิตามประเด็นนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ต้องแยกพิจารณาออกเป็น 2 กรณี

กรณีแรก ร้านถ่ายเอกสารได้ทำการถ่ายเอกสารแก่ผู้ว่าจ้างซึ่งต้องการใช้งานลิขสิทธิ์เพื่อประโยชน์ของการศึกษาวิจัย ไม่ได้กระทำซ้ำล่วงหน้า การถ่ายเอกสารจากงานลิขสิทธิ์ต้นฉบับและการกระทำของผู้ว่าจ้างดังกล่าวอยู่ในขอบเขตของการใช้งานอย่างเป็นธรรม ร้านถ่ายเอกสารนั้นย่อมสามารถขออนุญาตต่อผู้ช้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ต่อการฟ้องร้องการละเมิดลิขสิทธิ์ได้ การกระทำดังกล่าวของร้านถ่ายเอกสาร ถือเป็นการกระทำในฐานะตัวแทนของนักศึกษานั้นเอง

กรณีที่สอง ร้านถ่ายเอกสารได้ทำการถ่ายเอกสารจริง แต่เป็นการกระทำซ้ำงานลิขสิทธิ์ล่วงหน้าเพื่อขายให้แก่ผู้ว่าจ้างซึ่งต้องการใช้งานลิขสิทธิ์เพื่อประโยชน์ของการศึกษาวิจัย ร้านถ่ายเอกสารย่อมไม่สามารถที่จะกล่าวอ้างช้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้ว่าจ้างได้ เนื่องจากการกระทำดังกล่าวเห็นได้ชัดว่าไม่ได้กระทำในฐานะตัวแทนของผู้ว่าจ้าง แต่เป็นการกระทำที่มีเจตนาเพื่อการแสวงหากำไร

สิ่งที่น่าคิดต่อไปว่าจะอะไรที่จะถือเป็นหลักฐานที่มีน้ำหนักเพียงพอที่จะให้ศาลวินิจฉัยตามที่ร้านถ่ายเอกสารกล่าวอ้างช้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ในกรณีที่ร้านถ่ายเอกสารทำในฐานะที่เป็นตัวแทนของผู้ใช้งานลิขสิทธิ์เพื่อประโยชน์ของการศึกษาวิจัยหรือควรจะต้องมีการทำสำเนาบัตรประชาชนของผู้ว่าจ้างและตัวผู้ว่าจ้างขึ้นเบิกความหรือไม่ ในประเด็นนี้ยังไม่มีแนวคำพิพากษาฎีกาที่วางแนวทางในเรื่องดังกล่าว เนื่องจากไม่มีการหยิบยกประเด็นนี้มาพิจารณาดังที่จะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

แต่อย่างไรก็ดี จากการสัมภาษณ์จะพบว่าความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายลิขสิทธิ์ของร้านถ่ายเอกสารทั้งสองร้านมีความแตกต่างกัน ร้านถ่ายเอกสารดังกล่าวก็มีได้สร้างหลักฐานใด ๆ เพื่อให้เห็นถึงความสุจริตในการถ่ายเอกสาร ซึ่งอาจจะมีผลให้ร้านถ่ายเอกสารทั้งภายในบริเวณมหาวิทยาลัยและภายนอกมหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยเอง (ในกรณีที่ร้านถ่ายเอกสารให้บริการอยู่ภายในมหาวิทยาลัย เนื่องจากการให้บริการของร้านถ่ายเอกสารในมหาวิทยาลัยนั้นต้องผ่านการประมูลที่จัดทำขึ้นและประเมินผลการดำเนินงานของร้านถ่ายเอกสาร โดยมหาวิทยาลัย) มีความเสี่ยงสูงจากการถูกดำเนินคดีละเมิดลิขสิทธิ์แทนผู้ใช้งานลิขสิทธิ์มากขึ้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เพื่อเป็นการลดความเสี่ยงของการถูกดำเนินคดีดังกล่าว มหาวิทยาลัยควรตระหนักถึงความสำคัญของกฎหมายลิขสิทธิ์และริเริ่มที่จะให้ความรู้ความเข้าใจในการคุ้มครองลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 แก่ผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ ร้านถ่ายเอกสารภายในมหาวิทยาลัยรวมถึงร้านถ่ายเอกสารที่ให้บริการอยู่ภายนอกมหาวิทยาลัยที่สนใจ ซึ่งจะส่งผลดีต่อทั้งมหาวิทยาลัย ผู้ใช้งานลิขสิทธิ์และร้านถ่ายเอกสาร กล่าวคือ มหาวิทยาลัย ผู้ใช้งานลิขสิทธิ์มีความสุจริตในการให้ความสำคัญและความเคารพต่อสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์ตามที่พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และร้านถ่ายเอกสารภายในมหาวิทยาลัยได้รับความรู้ เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของลิขสิทธิ์ และระมัดระวังการให้บริการที่อาจจะเข้าข่ายเป็นการกระทำละเมิดต่อเจ้าของลิขสิทธิ์

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวทางการใช้งานอย่างเป็นธรรม/การปฏิบัติอย่างเป็นธรรมที่เกี่ยวกับการศึกษาของต่างประเทศ

4.4 แนวทางของผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษาของต่างประเทศ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นว่าในประเทศสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร ประเทศแคนาดา ประเทศออสเตรเลีย ฮังการีได้มีการจัดทำแนวทางการใช้งานอย่างเป็นธรรม/การปฏิบัติอย่างเป็นธรรมในประเด็นที่เกี่ยวกับการศึกษาทั้งในรูปแบบที่เป็นมาตรฐานกลาง หรือมาตรฐานของเฉพาะองค์กร แต่ละมหาวิทยาลัย และแนวทางดังกล่าวล้วนแต่ไม่ได้มีสถานะเป็นกฎหมายแต่เป็นเพียงข้อตกลงร่วมกัน/การขยายความเข้าใจหลักการนี้เท่านั้น ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ในการตีความตามหลักการนี้และทำให้ผู้ใช้งานมีความกระชับชัดเจนในประเด็นปริมาณการใช้งานลิขสิทธิ์อย่างเป็นธรรม โดยที่ปริมาณการใช้งานลิขสิทธิ์ที่ดีว่าเป็นธรรมนั้นก็มีความแตกต่างกันออกไปตามวัฒนธรรมหรือนโยบายของแต่ละประเทศ ซึ่งสาระที่ระบุในแนวทางการใช้งานอย่างเป็นธรรม/การปฏิบัติอย่างเป็นธรรมที่เกี่ยวกับการศึกษาของทุกประเทศกล่าวคือ จะมีการระบุปริมาณการใช้งานลิขสิทธิ์ที่ดีว่าเป็นการใช้งานอย่างเป็นธรรม/การปฏิบัติอย่างเป็นธรรมทั้งสิ้น ส่วนสาระอื่น ๆ เช่น วัตถุประสงค์หรือที่มาในการจัดทำแนวทาง ประเภทงานลิขสิทธิ์ที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ สิ่งที่กฎหมายเปิดช่องให้กระทำได้โดยไม่ต้องขออนุญาตต่อเจ้าของลิขสิทธิ์ แต่ละ

ประเทศก็จะกำหนดไว้ในแนวทางการใช้งานอย่างเป็นธรรมชาติเกี่ยวกับการศึกษาไว้แตกต่างกัน ซึ่งสามารถวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบเป็นตารางได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบแนวทางการใช้งานอย่างเป็นธรรม/การปฏิบัติอย่างเป็นธรรมที่เกี่ยวกับการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร ประเทศแคนาดา ประเทศออสเตรเลีย และฮ่องกง

สาระแนวทางของผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษาจัดทำโดยคณะกรรมการรัฐสภาของประเทศสหรัฐอเมริกา	สาระแนวทางของผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษาของมหาวิทยาลัย De Montfort สหราชอาณาจักร	สาระแนวทางของผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษาที่จัดทำโดยองค์กรมหาวิทยาลัยและสถาบันศึกษาประเทศแคนาดา	สาระแนวทางของผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษาที่จัดทำโดย Australian Copyright Council ประเทศออสเตรเลีย	สาระแนวทางการกระทำซ้ำงานลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษาจัดทำโดยกรมทรัพย์สินทางปัญญาของฮ่องกง
<p>1. วัตถุประสงค์และสถานะของแนวทางของผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษา</p> <p>2. ปริมาณและเงื่อนไขของการกระทำซ้ำที่ถือว่าการใช้งานอย่างเป็นธรรม</p> <p>3. คำจำกัดความ</p>	<p>1. วัตถุประสงค์ของแนวทางของผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษา</p> <p>2. คำอธิบายคำว่า “การปฏิบัติอย่างเป็นธรรม”</p> <p>3. ปริมาณการกระทำซ้ำที่ถือว่าการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม</p>	<p>1. วัตถุประสงค์ของแนวทางของผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษา</p> <p>2. สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการกระทำซ้ำภายในมหาวิทยาลัย</p> <p>3. การคุ้มครองงานลิขสิทธิ์ตามบทบัญญัติของกฎหมายลิขสิทธิ์ของแคนาดา</p> <p>4. คำอธิบายคำว่า “การปฏิบัติอย่างเป็นธรรม”</p>	<p>1. คำอธิบายประเภทงานที่ได้รับ ความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์</p> <p>2. คำอธิบายการกระทำที่เป็น การละเมิดลิขสิทธิ์</p> <p>3. ปริมาณการกระทำซ้ำที่ถือว่าการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม</p> <p>4. คำอธิบายความหมายของการวิจัยหรือการศึกษา</p>	<p>1. คำอธิบายที่มาของแนวทางการใช้งานลิขสิทธิ์</p> <p>2. คำจำกัดความที่ใช้ในแนวทางการใช้งานลิขสิทธิ์</p> <p>3. ขอบเขตของแนวทางการใช้งานลิขสิทธิ์</p> <p>4. ข้อพิจารณาทั่วไปในการกระทำซ้ำ</p> <p>5. ปริมาณและเงื่อนไขในการกระทำซ้ำงานลิขสิทธิ์ ที่มี</p>

ตารางที่ 3 (ต่อ)

<p>สาระแนวทางของผู้ใช้งาน ลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษา จัดทำโดยคณะกรรมการ รัฐสภาของ ประเทศสหรัฐอเมริกา</p>	<p>สาระแนวทางของผู้ใช้งาน ลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษา ของมหาวิทยาลัย De Montfort สหราชอาณาจักร</p>	<p>สาระแนวทางของผู้ใช้งาน ลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษาที่ จัดทำโดยองค์กรมหาวิทยาลัย และสถาบันศึกษา ประเทศแคนาดา</p>	<p>สาระแนวทางของผู้ใช้งาน ลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษาที่ จัดทำโดย Australian Copyright Council ประเทศออสเตรเลีย</p>	<p>สาระแนวทางการกระทำซ้ำ งานลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับ การศึกษาจัดทำโดยกรม ทรัพย์สินทางปัญญาของ ฮ่องกง</p>
		<p>5. การปฏิบัติเมื่อต้องการ กระทำซ้ำงานลิขสิทธิ์ที่เกิน กว่าหลักการปฏิบัติอย่างเป็น ธรรม</p> <p>6. คำอธิบายข้อตกลงในการ อนุญาตการเข้าถึงงานลิขสิทธิ์</p> <p>7. คำอธิบายลักษณะของ ข้อตกลงในการอนุญาตให้ใช้ งานลิขสิทธิ์</p> <p>8. ปริมาณการกระทำซ้ำที่ถือว่าเป็น การปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และที่ได้อนุญาตไว้ในข้อตกลง</p>		<p>วัตถุประสงค์เพื่อการสอน</p>

ตารางที่ 3 (ต่อ)

<p>สาระแนวทางของผู้ใช้งาน ลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษา จัดทำโดยคณะกรรมการ รัฐสภาของ ประเทศสหรัฐอเมริกา</p>	<p>สาระแนวทางของผู้ใช้งาน ลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษา ของมหาวิทยาลัย De Montfort สหราชอาณาจักร</p>	<p>สาระแนวทางของผู้ใช้งาน ลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษาที่ จัดทำโดยองค์กรมหาวิทยาลัย และสถาบันศึกษา ประเทศแคนาดา</p>	<p>สาระแนวทางของผู้ใช้งาน ลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษาที่ จัดทำโดย Australian Copyright Council ประเทศออสเตรเลีย</p>	<p>สาระแนวทางการกระทำซ้ำ งานลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับ การศึกษาจัดทำโดยกรม ทรัพย์สินทางปัญญาของ ฮ่องกง</p>
		<p>อนุญาตให้ใช้งานลิขสิทธิ์</p> <p>10. ปริมาณการกระทำซ้ำที่ไม่ ถือว่าการปฏิบัติอย่างเป็น ธรรม และที่ไม่ได้อนุญาตไว้ ในข้อตกลงอนุญาตให้ใช้งาน ลิขสิทธิ์</p> <p>11. คำอธิบายสิ่งที่บอกโดยนัย ของกฎหมายลิขสิทธิ์</p> <p>12. คำอธิบายลิขสิทธิ์ และ อินเทอร์เน็ต</p> <p>13. คำอธิบายข้อตกลงในการ อนุญาตให้ใช้งานลิขสิทธิ์</p>		

ตารางที่ 3 (ต่อ)

<p>สาระแนวทางของผู้ใช้งาน ลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษา จัดทำโดยคณะกรรมการ รัฐสภาของ ประเทศสหรัฐอเมริกา</p>	<p>สาระแนวทางของผู้ใช้งาน ลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษา ของมหาวิทยาลัย De Montfort สหราชอาณาจักร</p>	<p>สาระแนวทางของผู้ใช้งาน ลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษาที่ จัดทำโดยองค์กรมหาวิทยาลัย และสถาบันศึกษา ประเทศแคนาดา</p>	<p>สาระแนวทางของผู้ใช้งาน ลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษาที่ จัดทำโดย Australian Copyright Council ประเทศออสเตรเลีย</p>	<p>สาระแนวทางการกระทำซ้ำ งานลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับ การศึกษาจัดทำโดยกรม ทรัพย์สินทางปัญญาของ ฮ่องกง</p>
		<p>อิเล็กทรอนิกส์และฐานข้อมูล 14. คำอธิบายสิ่งที่ต้องพิจารณา กระบวนการใช้งานลิขสิทธิ์</p>		

ส่วนที่ 3 ร่างคู่มือการใช้งานลิขสิทธิ์ที่เป็นธรรมในการเรียนการสอนของไทย

4.5 ร่างคู่มือการใช้งานลิขสิทธิ์ที่เป็นธรรมในการเรียนการสอน

ส่วนในประเทศไทย กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ซึ่งเป็นกระทรวงที่มีความรับผิดชอบงานที่เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา ได้จัดทำร่างการใช้งานที่เป็นธรรมในการเรียนการสอน เพื่อเป็นแนวทางให้กับผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ในประเด็นนี้ โดยได้มีการจัดประชุมสัมมนา ระดมความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อนำความเห็นจากที่ประชุมดังกล่าวมาพิจารณาแก้ไขปรับปรุงร่างการใช้งานอย่างเป็นธรรมในการเรียนการสอน ประกอบด้วยสาระดังต่อไปนี้

1. คำอธิบายลักษณะการใช้งานลิขสิทธิ์ในการเรียนการสอน เพื่อให้ความรู้ว่าการกระทำใช้งานลิขสิทธิ์โดยหลักเป็นสิทธิของบุคคลใด และกฎหมายมีข้อยกเว้นต่อการกระทำซ้ำเพื่อประโยชน์ของการเรียนการสอนอย่างไร รวมทั้งระบุขอบเขตว่าร่างคู่มือฉบับนี้ใช้กับกลุ่มบุคคลใด

2. ยกตัวอย่างการกระทำที่เป็นการกระทำที่ถือว่าเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษาและองค์ประกอบทั่วไปในการพิจารณาการใช้สิทธิที่เป็นธรรมตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

3. กำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาการใช้ลิขสิทธิ์ที่เป็นธรรมในการเรียนการสอน ซึ่งลักษณะเป็นองค์ประกอบ 4 ประการเช่นเดียวกับที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศสหรัฐอเมริกา มาตรา 107 พร้อมกับยกตัวอย่างปริมาณการใช้งานและสัดส่วนของงานลิขสิทธิ์เท่าใดที่น่าจะถือว่าเป็นการใช้งานอย่างเป็นธรรม

4. กำหนดปริมาณและสัดส่วนการใช้งานลิขสิทธิ์ที่ถือว่าเป็นการใช้งานอย่างเป็นธรรม อันเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ โดยแยกเป็นประเภทและลักษณะการใช้งานลิขสิทธิ์แต่ละประเภท ได้แก่ งานภาพยนตร์และโสตทัศนวัสดุ งานแพร่เสียงแพร่ภาพ งานดนตรีกรรม รูปภาพ และภาพถ่าย วรรณกรรม/สิ่งพิมพ์

5. การรับรู้ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ โดยได้ให้ตัวอย่างการรับรู้ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ตามประเภทงาน เช่น งานภาพยนตร์และโสตทัศนวัสดุ งานดนตรีกรรม รูปและภาพถ่าย ฯลฯ

ซึ่งจะได้กล่าวรายละเอียดของร่างคู่มือดังกล่าวในหัวข้อต่อไป

กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ โดยคณะอนุกรรมการส่งเสริมและพัฒนาการคุ้มครองลิขสิทธิ์วรรณกรรมและงานที่เกี่ยวข้อง ได้จัดทำร่างคู่มือการใช้งานที่เป็นธรรมในการเรียนการสอน โดยการศึกษาวิเคราะห์จากมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

แนวคำวินิจฉัยของศาลไทย แนวคำวินิจฉัยของศาลต่างประเทศ งานวิชาการ และแนวทางการใช้งานอย่างเป็นทางการเกี่ยวกับการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ซึ่งการจัดทำร่างฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ใช้งานลิขสิทธิ์เกิดความชัดเจนในประเด็นนี้และสามารถใช้เป็นแนวทางในการใช้งานลิขสิทธิ์อย่างเป็นทางการ⁶ โดยได้นำร่างดังกล่าวเข้าที่ประชุมสัมมนาระดมความคิดเห็นจำนวน 2 ครั้งเมื่อวันพุธที่ 14 กันยายน 2548 และวันพุธที่ 30 สิงหาคม 2549 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อนำความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วมประชุม ซึ่งประกอบด้วย สถาบันศึกษา สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง มาพิจารณาแก้ไขปรับปรุงร่างคู่มือ เพื่อจะได้นำร่างดังกล่าวไปเผยแพร่แก่ผู้ใช้งานต่อไป ร่างการใช้งานลิขสิทธิ์ที่เป็นธรรมเนียมในการเรียนการสอนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ร่าง⁷

การใช้งานลิขสิทธิ์ที่เป็นธรรมเนียมในการเรียนการสอน

1. ลักษณะการใช้งานลิขสิทธิ์ในการเรียนการสอน

ในการวิจัยหรือศึกษางาน อาจมีการทำซ้ำงานวรรณกรรม เช่น บทความ ข้อความจากหนังสือ หรืองานศิลปกรรม (เช่น รูปภาพ) จากงานอันมีลิขสิทธิ์ของบุคคลอื่นเพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอน ซึ่งกฎหมายลิขสิทธิ์กำหนดให้กระทำในลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าว เป็นสิทธิแต่เพียงผู้เดียวของเจ้าของลิขสิทธิ์เพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าทางการศึกษา กฎหมายจึงกำหนดข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอนได้ตามสมควร เช่น การทำซ้ำ ดัดแปลงบางส่วน ของงาน หรือคัดลอก หรือทำบทสรุปโดยผู้สอน หรือสถาบันการศึกษา เพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอน หรือนำงานนั้นมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการถามและตอบในการสอบ

อย่างไรก็ตาม ร่างคู่มือดังกล่าวมีข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เฉพาะผู้สอนและผู้เรียนตามมาตรา 32 และมาตรา 33 ไม่รวมถึงข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่กฎหมายอนุญาตให้บรรณรักษ์ห้องสมุดกระทำการแก่งานลิขสิทธิ์โดยไม่ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 34

⁶สรุปจากที่ประชุมสัมมนาระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับ “ร่างคู่มือการใช้งานที่เป็นธรรมเนียมในการเรียนการสอน,” เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2549 ณ ห้องประชุม 30410 ชั้น 4 อาคารสำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ ถนนพหลโยธิน (สนามบินน้ำ)

⁷สำนักลิขสิทธิ์ กรมทรัพย์สินทางปัญญา, เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาระดมความคิดเห็น ร่างคู่มือการใช้งานอย่างเป็นทางการในการเรียนการสอน, เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2549

2. ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 32 มาตรา 33 และมาตรา 34 กำหนด

ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ไว้หลายประการ เช่น

- การวิจัยหรือศึกษางาน อันมิใช่การกระทำเพื่อหากำไร เช่น ผู้เรียนนำบทความมาทำสำเนาเพื่อทำแบบฝึกหัดในการศึกษา
 - การทำซ้ำ คัดแปลง นำออกแสดง หรือทำให้ปรากฏ โดยผู้สอน เพื่อประโยชน์ในการสอนของตน อันมิใช่การกระทำเพื่อหากำไร เช่น ผู้สอนทำสำเนาขยายภาพแผนภูมิและนำออกแสดงเพื่อประกอบการสอนหน้าชั้นเรียน
 - การทำซ้ำ คัดแปลงบางส่วนของงาน หรือคัดลอก หรือทำบทสรุปโดยผู้สอน หรือสถาบันการศึกษา เพื่อแจกจ่ายหรือจำหน่ายแก่ผู้เรียนในชั้นเรียนหรือในสถาบันศึกษา โดยมิใช่การกระทำเพื่อหากำไร เช่น ผู้สอนจัดทำสรุปสาระสำคัญของบทเรียนที่ผ่านมา และแจกจ่ายแก่นักศึกษาจำนวนจำกัดเพื่อใช้อ่านเตรียมสอบ
 - การนำงานลิขสิทธิ์มาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการถามและตอบในการสอบ เช่น ผู้สอนยกบทกวีนิพนธ์หนึ่งบทมาเป็นข้อสอบเพื่อให้นักศึกษาวิจารณ์ หรือนักศึกษาทำข้อสอบโดยอ้างอิงข้อความจากตำราที่ได้ศึกษามาเป็นคำตอบ
 - การกล่าว คัดลอก เลียน หรืออ้างอิงงานบางตอนจากงานลิขสิทธิ์โดยมีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์หรือกล่าวถึงที่มาของงานลิขสิทธิ์ เช่น นักศึกษาจัดทำวิทยานิพนธ์โดยคัดลอกข้อความจากงานวิจัยของบุคคลอื่น โดยมีการอ้างอิงที่มาในเชิงบรรณานุกรม
- การกระทำตามตัวอย่างเหล่านี้ไม่ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ อย่างไรก็ตาม การกระทำดังกล่าวจะต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของการใช้สิทธิที่เป็นธรรม 2 ประการ คือ ต้องไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานลิขสิทธิ์ตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์ และต้องไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร

3. เกณฑ์การพิจารณา

เกณฑ์การใช้ลิขสิทธิ์ที่เป็นธรรมในการเรียนการสอน ต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการใช้งานลิขสิทธิ์ 4 ประการ ดังนี้

- 1) คำนึงถึงวัตถุประสงค์และความเหมาะสมในการใช้งานลิขสิทธิ์
- 2) คำนึงถึงลักษณะของงานลิขสิทธิ์
- 3) คำนึงถึงปริมาณการใช้งานและสัดส่วนของงาน โดยพิจารณาจากเกณฑ์ที่กำหนดในข้อ 4
- 4) คำนึงถึงผลกระทบต่อตลาดหรือมูลค่าของงานลิขสิทธิ์

ตัวอย่าง

การนำงานวรรณกรรมที่ตีพิมพ์วางจำหน่ายในท้องตลาดมาทำสำเนา

- ในกรณีที่เป็นร้อยแก้วใช้ได้ไม่เกินร้อยละ 10 หรือ 1,000 คำ
- ในกรณีที่เป็นร้อยกรองใช้ได้ไม่เกิน 250 คำ
- ในกรณีที่เป็นภาพไม่เกิน 5 ภาพ

เพราะถือเป็นจำนวนตามสมควรแต่หากเป็นจำนวนที่มากเกินไป จนถึงขั้นที่ผู้เรียนไม่
ต้องไปซื้อวรรณกรรมดังกล่าวอีก ก็ไม่ใช่การใช้ที่เป็นธรรม

4. ปริมาณการใช้งานลิขสิทธิ์

**4.1 ภาพยนตร์และโสตทัศนวัสดุ เช่น วีดิทัศน์ ดีวีดี เลเซอร์ดิสก์ และซีดีรอม
สารานุกรม เป็นต้น**

4.1.1 การนำออกฉาย

ผู้สอนนำออกให้ผู้เรียน ในชั้นเรียนชมได้ไม่จำกัดความยาว และจำนวนครั้ง
ภายใต้เงื่อนไขดังต่อไปนี้

- ก. สำเนาที่นำออกฉายต้องเป็นสำเนาที่มีลิขสิทธิ์ถูกต้อง
- ข. เป็นการนำออกฉายในชั้นเรียน โดยไม่แสวงหากำไร และ
- ค. เป็นนำออกฉายเพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอนโดยตรง

4.1.2 การทำสำเนา

ก. ผู้สอนทำสำเนาทั้งเรื่องที่เป็นต้องใช้ประโยชน์ในการสอน ณ ขณะนั้น
ได้ หากพยายามใช้วิธีการและมีระยะเวลาอันสมควรแล้ว แต่ไม่สามารถจัดซื้อจัดหาสำเนา
ภาพยนตร์หรือโสตทัศนวัสดุที่มีลิขสิทธิ์ถูกต้องตามกฎหมายได้

ข. ผู้เรียนทำสำเนาภาพยนตร์หรือโสตทัศนวัสดุเพื่อใช้ในการศึกษาได้ไม่
เกินร้อยละ 10 หรือ 3 นาที ของแต่ละผลงาน (แล้วแต่จำนวนใดน้อยกว่ากัน) ทั้งนี้ ภาพยนตร์หรือ
โสตทัศนวัสดุที่ใช้ในการจัดสำเนานั้นต้องมีลิขสิทธิ์ถูกต้องตามกฎหมาย

4.2 งานแพร่เสียงแพร่ภาพ เช่น รายการวิทยุ/โทรทัศน์ เป็นต้น

ผู้สอนทำสำเนาและฉายงานแพร่เสียงแพร่ภาพหรือเทปบันทึกภาพงานเพื่อการ
เรียนการสอนได้ โดยสถาบันศึกษาใช้เทปบันทึกภาพงานดังกล่าวได้ในระยะเวลาหนึ่งปีการศึกษา
หรือสามภาคเรียน

4.3 ดนตรีกรรม

4.3.1 การทำสำเนา

ก. ผู้สอนทำสำเนาในกรณีเร่งด่วน เนื่องจากไม่สามารถซื้อสำเนางานลิขสิทธิ์มาใช้ได้ทันการแสดงที่มีขึ้น ทั้งนี้ จะต้องจัดซื้อสำเนางานลิขสิทธิ์มาใช้ทันทีที่ทำได้

ข. ผู้สอนทำสำเนาหนึ่งชุดหรือหลายชุด จากตอนใดตอนหนึ่งของงาน (excerpt of works) เพื่อการศึกษา ไม่ใช่เพื่อนำออกแสดง ทั้งนี้ ต้องไม่เกินร้อยละ 10 ของแต่ละงาน และไม่เกิน 1 สำเนา ต่อผู้เรียน 1 คน

ค. ผู้สอนทำสำเนาสิ่งบันทึกเสียงงานเพลง เช่น แอบบันทีกเสียง หรือซีดี จำนวน 1 ชุด โดยสำเนาจากสิ่งบันทึกเสียงที่มีลิขสิทธิ์ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งผู้สอนหรือสถาบันศึกษานั้นเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์งานสิ่งบันทึกเสียงดังกล่าว เพื่อจัดทำเป็นแบบฝึกหัดสำหรับการอ้าง การฟัง หรือเพื่อการเรียนการสอน

4.3.2 การดัดแปลง

ดัดแปลงสำเนางานเพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอนได้ แต่จะดัดแปลงคุณลักษณะสำคัญของงาน รวมถึงเนื้อร้องไม่ได้

4.3.3 การบันทึกเสียง

บันทึกการแสดงของผู้เรียน ซึ่งใช้ดนตรีกรรมจำนวน 1 ชุดได้ เพื่อการฝึกซ้อมหรือการประเมินผล โดยผู้สอนหรือสถาบันการศึกษาเก็บรักษาส่งบันทึกการแสดงนั้นไว้ได้

4.4 รูปภาพและภาพถ่าย

4.4.1 ใช้ได้อย่างน้อย 1 ภาพแต่ไม่เกิน 5 ภาพ ต่อผู้สร้างสรรค์ 1 ราย หรือร้อยละ 10 ของจำนวนภาพของผู้สร้างสรรค์ 1 ราย (แล้วแต่จำนวนใดน้อยกว่ากัน)

4.4.2 ผู้สอนและผู้เรียนดาวน์โหลดภาพจากอินเทอร์เน็ต เพื่อใช้ในการศึกษาได้ในปริมาณเท่ากับ (4.4.1) แต่อัปโหลดงานนั้นกลับขึ้นบนอินเทอร์เน็ตไม่ได้ หากไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์

4.5 วรรณกรรม/สิ่งพิมพ์

4.5.1 การทำสำเนา 1 ชุด สำหรับผู้สอนเพื่อใช้ในการสอน หรือเตรียมการสอนหรือเพื่อใช้ในการวิจัย

ก. 1 บท (chapter) จากหนังสือ 1 เล่ม

ข. บทความ (article) 1 บท จากนิตยสาร/วารสาร หรือหนังสือพิมพ์

ก. เรื่องสั้น (*short story*) หรือเรียงความขนาดสั้น (*short essay*) 1 เรื่อง บทกวีขนาดสั้น (*short poem*) 1 บท ไม่ว่าจะนำงานรวบรวมหรือไม่ก็ตาม

ง. แผนภูมิ (*chart*) กราฟ (*graph*) แผนผัง (*diagram*) ภาพวาด (*painting*) ภาพลายเส้น (*drawing*) การ์ตูน (*cartoon*) รูปภาพ (*picture*) หรือภาพประกอบหนังสือ (*illustration*) จากหนังสือ นิตยสาร/วารสาร หรือหนังสือพิมพ์ จำนวน 1 ภาพ

4.5.2 การทำสำเนาจำนวนมากเพื่อใช้ในห้องเรียน

ทำได้ไม่เกิน 1 ชุดต่อนักเรียน 1 คน โดยผู้สอน เพื่อใช้ในการสอนหรือการอภิปรายในห้องเรียน โดยสำเนาที่สร้างขึ้นจะต้องไม่ยาวเกินไป และต้องมีการระบุรู้ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ไว้ในสำเนาทุกฉบับด้วย ดังนี้

ก. ร้อยกรอง

(1) บทกวี (*poem*) ที่ไม่เกิน 250 คำ และเมื่อพิมพ์แล้วไม่เกิน 2 หน้า [หน้าละไม่เกิน 2,000 ตัวอักษร (*character*) ตัวอักษรขนาดไม่เกิน 16] หรือ

(2) บทกวีขนาดยาว ตัดตอนมาได้ไม่เกิน 250 คำ

ข. ร้อยแก้ว

(1) บทความ (*article*) 1 บท เรื่อง (*story*) 1 เรื่อง หรือเรียงความ (*essay*) 1 เรื่อง หรือไม่เกิน 2,500 คำ

(2) ตอนใดตอนหนึ่ง (*excerpt*) ของร้อยแก้วซึ่งไม่เกิน 1,000 คำ หรือร้อยละ 10 ของงานนั้น (แล้วแต่ว่าจำนวนใดน้อยกว่ากัน) แต่ได้อย่างน้อย 500 คำ

อย่างไรก็ดี จำนวนที่ระบุไว้นี้ ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม เช่น อาจมีความยาวเกินเพื่อให้ข้อความของบทกวีจบบทหรือร้อยแก้วจบย่อหน้า

(3) แผนภูมิ (*chart*) กราฟ (*graph*) แผนผัง (*diagram*) ภาพวาด (*painting*) ภาพลายเส้น (*drawing*) การ์ตูน (*cartoon*) รูปภาพ (*picture*) หรือภาพประกอบหนังสือ (*illustration*) จากหนังสือ นิตยสาร/วารสาร หรือหนังสือพิมพ์ จำนวน 1 ภาพ

(4) งานที่มีลักษณะเฉพาะ – งานที่อยู่ในรูปของร้อยกรองหรือร้อยแก้ว หรือผสมผสานกันซึ่งมักจะมีภาพประกอบ อาทิ หนังสือเด็ก ทำทั้งหมดไม่ได้ แต่ใช้ได้ไม่เกิน 2,500 คำและทำสำเนาตอนใดตอนหนึ่ง (*excerpt*) ของงานได้ไม่เกิน 2 หน้าพิมพ์ของงานนั้น หรือไม่เกินร้อยละ 10 ของคำที่ปรากฏในงานนั้น

(5) งานของผู้สร้างสรรค์คนเดียว ทำสำเนาบทกวี (*poem*) บทความ (*article*) เรื่อง (*story*) หรือเรียงความ (*essay*) ได้ไม่เกิน 1 เรื่อง หรือสามารถตัดตอนมาจากผลงานของผู้สร้างสรรค์คนเดียวกันได้ไม่เกิน 2 ตอน (*two excerpts*) หรือทำสำเนาผลงานได้ไม่เกิน 3 เรื่อง จากงานรวบรวมเล่มเดียวกัน หรือนิตยสาร/วารสารรวมเล่ม ในเวลา 1 ภาคการศึกษา

5. การรับรู้ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์

การนำงานลิขสิทธิ์มาใช้ในการเรียนการสอนจะต้องแสดงความรับรู้ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ โดยต้องแจ้งให้ทราบชื่อเจ้าของลิขสิทธิ์ และ/หรือผู้สร้างสรรค์ ชื่อผลงาน (ถ้ามี) และ/หรือแหล่งที่มา (ถ้ามี)

ตัวอย่าง

- ภาพยนตร์และ โสตทัศนวัสดุ

ชื่อผู้สร้างสรรค์.....ภาพจากภาพยนตร์หรือ
จากโสตทัศนวัสดุเรื่อง.....ปีที่ผลิต.....

- คนตรีกรรม

ผู้แต่งคำร้อง/ทำนอง/ผู้เรียบเรียงเสียงประสาน.....
ชื่อเพลง.....

- รูปถ่าย

ชื่อผู้สร้างสรรค์.....ชื่อภาพ.....
จากหนังสือ.....หรือจากเว็บไซต์.....
ดาวน์โหลดวันที่.....

- วรรณกรรม

ชื่อผู้แต่งหรือนามแฝง, ชื่อบรรณาธิการ(ถ้ามี), (ปีที่พิมพ์), ชื่อหนังสือ, ครั้งที่พิมพ์,
สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์/เจ้าของลิขสิทธิ์

- วรรณกรรมแปล

ชื่อผู้แต่ง, ชื่อหนังสือไทย, ชื่อหนังสือภาษาอังกฤษ, ชื่อผู้แปลหรือนามแฝง, (ปีที่พิมพ์),
ครั้งที่พิมพ์, สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์/เจ้าของลิขสิทธิ์

- ข้อมูล/ตัวเลข/สถิติ

ชื่อผู้แต่ง, (ปีที่พิมพ์), ชื่อหนังสือ, สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์/เจ้าของ
ลิขสิทธิ์.

จากร่างคู่มือการใช้งานที่เป็นธรรมเนียมในการเรียนการสอนสามารถแยกพิจารณาออกเป็น 6 ประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก วัตถุประสงค์ของการจัดทำร่างคู่มือการใช้งานที่เป็นธรรมเนียมในการเรียนการสอน

ร่างคู่มือไม่ได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดทำไว้ในสาระของร่างฉบับนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรที่จะกำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดทำไว้ในสาระของร่างคู่มือ เพื่อให้บุคคลไปทั่วทราบและมีความเข้าใจที่จะนำคู่มือนี้ไปใช้ได้ถูกต้อง

ประเด็นที่สอง สถานะของร่างคู่มือการใช้งานที่เป็นธรรมเนียมในการเรียนการสอน

ร่างคู่มือไม่มีการกำหนดสถานะของร่างคู่มือแต่อย่างใด แต่ในการประชุมสัมมนา ระดมความคิดเห็นเพื่อพิจารณาร่างฉบับนี้เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2549 ผู้นำการอภิปราย^๖ ได้กล่าวว่า แม้ว่าร่างคู่มือที่กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้จัดทำขึ้นนั้นจะไม่มีสถานะที่เป็นบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งเป็นผลทำให้ศาลไม่ผูกพันว่าจะต้องตัดสินตามแนวทางที่ระบุในคู่มือ แต่กรมทรัพย์สินทางปัญญามีความคาดหวังว่าสังคมจะให้การยอมรับแนวทางคู่มือฉบับนี้ว่า ปริมาณที่ระบุไว้ในแนวทางดังกล่าวเป็นการใช้งานอย่างเป็นธรรมอันเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 32 ได้บัญญัติไว้ และนำแนวทางดังกล่าวไปปฏิบัติ ซึ่งในอนาคตอาจจะส่งผลให้ศาลพิจารณาว่าการปฏิบัติของผู้ใช้งานที่ได้ปฏิบัติภายใต้กรอบคู่มือดังกล่าว นั้นเป็นการกระทำที่เข้าข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ ซึ่งอาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้ประเทศชาติต่อไป

ตามประเด็นนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรกำหนดสถานะของคู่มือให้ชัดเจนเพื่อทำให้บุคคลทั่วไปทราบว่าสถานะของคู่มือเป็นเพียงกติกาหรือข้อตกลงร่วมกันของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งไม่ได้มีค่าบังคับทางเป็นกฎหมาย แต่อย่างไรก็ดี ร่างคู่มือฉบับนี้เป็นสิ่งที่ผู้แทนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ผู้สร้างสรรค์ เจ้าของลิขสิทธิ์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ครู คณาจารย์ ในการประชุมสัมมนา ระดมความคิดเห็น “ร่างคู่มือการใช้งานที่เป็นธรรมเนียมในการเรียนการสอน” เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2549 มีมติยอมรับว่าปริมาณที่ได้กำหนดไว้ในคู่มือฉบับนี้เป็นปริมาณการใช้งานอย่างเป็นธรรมและอาจเข้าข่ายเป็นการกระทำที่เป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ดังนี้ ถ้าผู้ใช้งานได้ใช้งานลิขสิทธิ์ตามที่กำหนดไว้ในร่างคู่มือนี้ อาจจะถือเป็นสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงเจตนาสุจริตของผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ และในอนาคตศาลอาจจะ

^๖ นายรินทร์ พสุนธราธรรม ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านพัฒนาระบบคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิในลิขสิทธิ์ 9 กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์

ยอมรับว่าการกระทำตามแนวทางดังกล่าวเป็นการใช้งานอย่างเป็นธรรมอันเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ ตามที่ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

ประเด็นที่สาม ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์

ร่างคู่มือได้บอกแต่เพียงการกระทำที่เกี่ยวกับการเรียน การสอนที่ถือเป็นการกระทำที่เข้าข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ไม่ได้กล่าวถึงองค์ประกอบทั่วไปที่ใช้ในการพิจารณาประกอบการกระทำดังกล่าวที่บัญญัติไว้ในมาตรา 32 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตดังต่อไปนี้

การที่ร่างคู่มือไม่ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ทั่วไปที่ใช้ในการพิจารณาประกอบการกระทำเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่บัญญัติไว้ในมาตรา 32 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 นั้น อาจจะทำให้บุคคลที่นำแนวทางตามร่างคู่มือฉบับนี้ไปปฏิบัติอาจจะเกิดความสับสนว่าเมื่อเกณฑ์การพิจารณาที่ได้กำหนดไว้ในข้อ 3 ของร่างคู่มือ นั้นเป็นสิ่งที่แตกต่างจากที่บัญญัติไว้ในมาตรา 32 วรรคหนึ่งดังกล่าว ดังนั้น จึงควรเพิ่มเติมสาระของบทบัญญัติมาตรา 32 วรรคหนึ่งลงไป ในร่างคู่มือ เพื่อให้บุคคลที่นำแนวทางตามร่างคู่มือฉบับนี้มีความเข้าใจอย่างถูกต้อง

ประเด็นที่สี่ เกณฑ์การพิจารณา

ร่างคู่มือได้กำหนดว่า เกณฑ์การพิจารณาการใช้งานอย่างเป็นธรรมไว้ 4 ประการ คือ

1. วัตถุประสงค์และความเหมาะสมในการใช้งานลิขสิทธิ์
2. ลักษณะของงานลิขสิทธิ์
3. ปริมาณการใช้งานและสัดส่วนของงาน
4. ผลกระทบต่อการตลาดหรือมูลค่าของงานลิขสิทธิ์

พร้อมทั้งยกตัวอย่างเกณฑ์การพิจารณาดังกล่าวไว้

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างเกณฑ์การพิจารณากับองค์ประกอบทั่วไปที่ใช้ในการพิจารณาประกอบการกระทำที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนที่บัญญัติไว้ในมาตรา 32 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 จึงระบุว่า องค์ประกอบทั่วไปอาจจะพิจารณาจากหลักเกณฑ์ 4 ประการข้างต้น

2. เกณฑ์การพิจารณาที่กำหนดในร่างคู่มือดังกล่าวเป็นการให้รายละเอียดองค์ประกอบทั่วไปซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 32 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ที่นำมาใช้ประกอบการพิจารณาเป็นการกระทำที่ถือว่าเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ ซึ่งรวมถึงการกระทำที่เกี่ยวกับการศึกษา เนื่องจากหลักเกณฑ์ดังกล่าวกฎหมายได้บัญญัติไว้อย่างกว้างๆ กล่าวคือการใช้งานลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษาจะต้องไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานลิขสิทธิ์ของบุคคลอื่นและไม่กระทบกระเทือนต่อสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร จึงถือว่าร่างคู่มือเป็นประโยชน์ที่ทำให้บุคคลทั่วไปสามารถจะเข้าใจองค์ประกอบตามที่กฎหมายกำหนด แต่อย่างไรก็ดี ร่างคู่มือควรจะอธิบายเกณฑ์พิจารณาทั้ง 4 ประการเพิ่มมากขึ้น เพื่อเป็นการให้ความรู้แก่บุคคลทั่วไป

ประเด็นที่ห้า บุคคลที่สามารถนำแนวทางที่กำหนดไว้ในร่างคู่มือการใช้งานที่เป็นธรรมในการเรียนการสอนไปใช้

ร่างคู่มือได้กำหนดบุคคลที่สามารถนำแนวทางไปใช้ ได้แก่ ผู้สอน และผู้เรียน

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับการที่ร่างคู่มือได้กำหนดให้ผู้สอน และผู้เรียนนำแนวทางนี้ไปใช้ แต่มีข้อสังเกตดังต่อไปนี้

1. ผู้สอนเป็นที่อยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับผู้สอนไว้ในมาตรา 4 ความว่า “ผู้สอน” หมายความว่า ครูและคณาจารย์ในสถานศึกษา” และได้ให้คำนิยามคำว่า “ครู” และ “คณาจารย์”ไว้ในมาตรา 4 ความว่า “ครู” หมายความว่า บุคลากรวิชาชีพซึ่งทำหน้าที่หลักด้าน การเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ ในสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน และ “คณาจารย์” หมายความว่า บุคลากรซึ่งทำหน้าที่หลักด้านการสอนและการวิจัยในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับปริญญาของรัฐและเอกชน

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า “ผู้สอน” ตามร่างคู่มือฉบับนี้น่าจะหมายถึงบุคคลทั่วไปที่สอนในสถานศึกษา ซึ่งไม่ได้จำกัดว่าจะต้องเป็นครูหรือคณาจารย์ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เท่านั้น ดังนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันควรจะกำหนดคำนิยามคำว่า “ผู้สอน”ไว้ในร่างคู่มือ ให้ชัดเจน

2. คำว่า “สถาบันศึกษา” ที่กำหนดในร่างคู่มือ น่าจะใช้คำว่า “สถานศึกษา” อันจะทำให้มีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 4 ที่บัญญัติว่า “สถานศึกษา” หมายความว่า สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การเรียน วิทยาลัย สถาบัน มหาวิทยาลัย หน่วยงานการศึกษา หรือหน่วยงานอื่นของรัฐหรือของเอกชน ที่มีอำนาจหน้าที่หรือ

วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา” หรือ จะให้คำนิยามคำว่า “สถาบันศึกษา” เช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัย ที่มีอำนาจหน้าที่หรือวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา

ประเด็นที่หก ปริมาณการใช้งานลิขสิทธิ์ที่ถือว่าเป็นการใช้งานอย่างเป็นธรรมที่กำหนดไว้ในร่างคู่มือการใช้งานที่เป็นธรรมในการเรียนการสอน

อาจกล่าวได้ว่าปริมาณการใช้งานลิขสิทธิ์นี้ถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ องค์ประกอบหนึ่งในการพิจารณาว่าการกระทำของผู้ใช้งานเป็นการใช้งานอย่างเป็นธรรมหรือไม่ ดังนั้น ร่างคู่มือฉบับนี้ได้กำหนดแนวทางผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ให้เห็นภาพที่ค่อนข้างชัดเจนว่าปริมาณการกระทำซ้ำเท่าใดที่น่าจะถือว่าเป็นการใช้งานอย่างเป็นธรรมอันเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่สอดคล้ององค์ประกอบในการพิจารณาที่ได้บัญญัติไว้อย่างกว้าง ๆ ในมาตรา 32 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งที่นำมาช่วยแก้ปัญหาความไม่ชัดเจนของบทบัญญัติ และการตีความที่หลากหลายของผู้บังคับใช้กฎหมาย ซึ่งก่อให้เกิดความสับสนแก่ผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในข้อ 4.3.1 และ 4.3.2 แต่อย่างไรก็ดี ปริมาณที่ถูกกำหนดไว้ในร่างคู่มือยังคงจะต้องนำมาพิจารณาควบคู่กับองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ในข้อ 3 เกณฑ์การพิจารณาด้วยเสมอ

ปริมาณที่กำหนดในของร่างคู่มือฉบับนี้ ถือเป็นการบอกโดยนัยว่าการใช้งานลิขสิทธิ์ โดยเฉพาะการกระทำซ้ำที่จะถือว่าเป็นการใช้งานอย่างเป็นธรรมควรจะเป็นการกระทำซ้ำแต่เพียงบางส่วนเท่านั้น ซึ่งมีความตรงกับผลสัมฤทธิ์จากผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ที่ว่า ผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ส่วนใหญ่ จะกระทำซ้ำแต่เพียงบางส่วนในสื่อการศึกษาที่มีความจำเป็นในการเรียนการสอนของตน โดยไม่มีวัตถุประสงค์ที่จะแสวงหากำไรจากการกระทำซ้ำดังกล่าวแต่อย่างใด นอกจากนั้นจากการประชุมสัมมนาเพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับร่างคู่มือฉบับนี้เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2549 เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของร่างคู่มือการใช้งานที่เป็นธรรมในการเรียนการสอนข้างต้น ผู้เข้าร่วมประชุมมีมติเห็นชอบตามร่างคู่มือการใช้งานที่เป็นธรรมในการเรียนการสอนว่าปริมาณที่กำหนดไว้ในคู่มือดังกล่าวมีความเหมาะสมที่จะถือแนวทางดังกล่าวเป็นการใช้งานอย่างเป็นธรรมอันเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

ร่างคู่มือฉบับนี้ได้กำหนดปริมาณที่ถือว่าเป็นการใช้งานอย่างเป็นธรรมอันเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่ได้บัญญัติไว้ โดยแยกตามประเภทและลักษณะการใช้งานลิขสิทธิ์ของผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ในแต่ละประเภท ได้แก่ ภาพยนตร์และโสตทัศนวัสดุ งานแพร่เสียงแพร่ภาพ งานดนตรีกรรม รูปภาพและภาพถ่าย วรรณกรรม/สิ่งพิมพ์ ผู้วิจัยขอแยกพิจารณาออกเป็นการใช้งานของแต่ละประเภทของงานลิขสิทธิ์ ดังต่อไปนี้

1. งานลิขสิทธิ์ประเภทงานภาพยนตร์และโสตทัศนวัสดุ แยกการใช้งานออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะแรก การนำออกฉาย

1) ผู้ใช้งาน

ร่างคู่มือได้กำหนดว่าต้องเป็นการกระทำของผู้สอนซึ่งฉายให้กับผู้เรียนในชั้นเรียน เพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอนโดยตรง

2) เจื่อนใจการนำออกฉาย

ร่างคู่มือได้กำหนดเงื่อนไขว่า ต้องฉายสำเนาที่มีลิขสิทธิ์ถูกต้อง เป็นการฉายในชั้นเรียนโดยไม่แสวงหากำไร

3) ปริมาณการนำออกฉาย

ร่างคู่มือได้กำหนดว่า ผู้สอนสามารถนำออกฉายโดยไม่จำกัดความยาวและจำนวนครั้ง

ยกตัวอย่างเช่น การนำวีดิทัศน์เรื่อง สุริโยทัยที่ซื้ออย่างถูกต้องจากร้านแมงป่อง มาฉายให้นักเรียนในวิชาประวัติศาสตร์ เพื่อให้นักเรียนเข้าใจประวัติศาสตร์ในช่วงดังกล่าว โดยไม่ได้เก็บค่าเข้าชมในการชมภาพยนตร์ดังกล่าว

ผู้วิจัยมีความเห็นสอดคล้องเกี่ยวกับปริมาณและเงื่อนไขในการนำงานลิขสิทธิ์ประเภทงานภาพยนตร์และโสตทัศนวัสดุออกฉาย โดยมีข้อสังเกตดังต่อไปนี้

ก. ปริมาณการนำออกฉายไม่จำกัดความยาวและจำนวนครั้ง ในการนำภาพยนตร์/โสตทัศนวัสดุออกฉายนั้นมีความสอดคล้องกับประโยชน์ในการเรียนการสอน เนื่องจากบางครั้งการสอนในหนึ่งวิชาอาจจะมีการสอนหลายห้องในแต่ละช่วงชั้น

ข. เงื่อนไขในการนำออกฉายนั้น เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนและผู้สอนเกิดความตระหนักว่าต้องมีความเคารพต่องานอันมีลิขสิทธิ์ และสอดคล้องบทบัญญัติข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่มุ่งให้การกระทำที่เกี่ยวกับการสอนของผู้สอนต้องเป็นการกระทำที่ไม่ได้เป็นการกระทำที่แสวงหากำไร

ลักษณะที่สอง การทำสำเนา

1) ผู้ใช้งาน

ร่างคู่มือได้กำหนดว่า ให้ผู้สอนและผู้เรียนสามารถทำสำเนางานภาพยนตร์และ โสตทัศนวัสดุได้ในวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป ผู้สอนต้องเป็นกรณีของการทำสำเนาเพื่อประโยชน์ในการสอน และผู้เรียนต้องเป็นกรณีที่ทำสำเนาเพื่อใช้ในการศึกษา ในประเด็นนี้ ผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาระดมความคิดเห็น เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2549 ได้เสนอว่า ควรจะให้ผู้สอน เป็นผู้ทำสำเนาให้แก่ผู้เรียน เนื่องจากจะสามารถควบคุมปริมาณการทำสำเนาได้

2) เงื่อนไขการทำสำเนา

ร่างคู่มือได้กำหนดว่า

กรณีของผู้สอน สามารถทำสำเนานั้น ผู้สอนต้องใช้วิธีการและมีระยะเวลาอันสมควรแล้ว แต่ไม่สามารถจัดซื้อจัดหาสำเนาภาพยนตร์หรือ โสตทัศนวัสดุที่มีลิขสิทธิ์ถูกต้องตามกฎหมายได้

ยกตัวอย่างเช่น ผู้สอนต้องการนำดีวีดีภาพยนตร์เรื่อง “สุริโยทัย” ฉายให้นักเรียนดูเพื่อประกอบการเรียนวิชาประวัติศาสตร์แต่ในขณะนั้นดีวีดีภาพยนตร์เรื่องดังกล่าวได้รับความนิยมนอย่างมากทำให้ขาดตลาด พร้อมทั้งผู้สอนจะต้องนำมาใช้ให้ทันเวลาตามแผนการสอน เช่นนี้ผู้สอนย่อมสามารถทำสำเนางานดังกล่าวได้

กรณีของผู้เรียน ร่างคู่มือไม่ได้กำหนดเงื่อนไขการทำสำเนาไว้

3) ปริมาณการทำสำเนา

กรณีของผู้สอน ร่างคู่มือไม่ได้กำหนดปริมาณในการทำสำเนา ดังนั้น ผู้สอนสามารถทำสำเนาได้ทั้งเรื่องโดยไม่ได้จำกัดจำนวนชุดในการทำสำเนา

กรณีของผู้เรียน ร่างคู่มือได้กำหนดว่า สามารถทำสำเนาได้ไม่เกินร้อยละ 10 หรือ 3 นาทีของแต่ละผลงาน (แล้วแต่จำนวนได้น้อยกว่ากัน) โดยไม่ได้จำกัดจำนวนชุดในการทำสำเนา

ผู้วิจัยมีความเห็นเกี่ยวกับผู้ใช้งาน และปริมาณการทำสำเนาดังต่อไปนี้

ก) ผู้ใช้งาน ควรที่จะให้ผู้สอนเป็นผู้ทำสำเนา เพื่อประโยชน์ในการควบคุมปริมาณการทำสำเนาและเกิดความสะดวกแก่ผู้เรียนอีกด้วย

ข) ปริมาณการทำสำเนา ควรจะกำหนดว่าผู้สอนและผู้เรียนทำสำเนาได้เพียง 1 ชุดเท่านั้น เพื่อไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อรายได้ของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร

2. งานแพร่เสียงแพร่ภาพ

1) ผู้ใช้งาน

ร่างคู่มือได้กำหนดว่า ให้ผู้สอนสามารถทำสำเนาและฉายงานแพร่เสียงแพร่ภาพหรือเทปบันทึกภาพงานเพื่อการเรียนการสอนได้

2) เจือใจการทำสำเนาและการฉายงาน

กรณีของผู้สอน ร่างคู่มือไม่ได้กำหนดเจือใจในการใช้สำเนาแต่ประการใด

กรณีของสถาบันศึกษา ร่างคู่มือได้กำหนดว่า สามารถใช้เทปบันทึกภาพงานที่ทำสำเนาโดยผู้สอนได้ในระยะเวลาหนึ่งปีการศึกษา หรือสามภาคการศึกษา

3) ปริมาณการทำสำเนาและการฉาย

ร่างคู่มือไม่ได้กำหนด ปริมาณการทำสำเนาของผู้สอนแต่อย่างใด

ยกตัวอย่างเช่น ผู้สอนต้องการทำจะบันทึกตอนหนึ่งของรายการส่งโลกเพื่อประโยชน์การเรียนการสอนวิชาสังคม เมื่อผู้สอนทำสำเนาและฉายงานดังกล่าวให้แก่ผู้เรียนเพื่อประกอบการสอนวิชาดังกล่าวได้

ผู้วิจัยมีความเห็นสอดคล้องกับการกำหนดบุคคลผู้ใช้งาน เจือใจการทำสำเนาและการฉายงาน และปริมาณการทำสำเนาในร่างคู่มือฉบับนี้ โดยมีข้อสังเกตดังต่อไปนี้

แนวทางการใช้งานแพร่เสียงแพร่ภาพของคู่มือนี้มีความยืดหยุ่นมากกว่าแนวทางการใช้งานแพร่เสียงแพร่ภาพของประเทศสหรัฐอเมริกา ดังที่ได้กล่าวมาแล้วใน หัวข้อ 3.1.4.3 เนื่องจากได้มีการกำหนดว่า การบันทึกงานแพร่เสียงแพร่ภาพต้องไม่นำออกอากาศระยะเวลาในการเก็บรักษาฉบับบันทึกแพร่เสียงแพร่ภาพของสถาบันศึกษาที่ไม่แสวงกำไร กำหนดปริมาณและวัตถุประสงค์ในการใช้งานของผู้สอน เช่น จำนวนการทำสำเนา โดยหลักให้ทำได้เพียง 1 ชุด วัตถุประสงค์เพื่อการสอน เพื่อการประเมินการสอนของตนเอง กำหนดเจือใจ เช่น การทำสำเนาฉบับบันทึกการแพร่เสียงแพร่ภาพต้องมีการอ้างอิงงานลิขสิทธิ์

3. งานดนตรีกรรม แยกการใช้งานออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะแรก การทำสำเนา

1) ผู้ใช้งาน

ร่างคู่มือได้กำหนดให้ ผู้สอนสามารถทำสำเนางาน เพื่อให้ทันต่อการแสดง เพื่อการศึกษา

2) เงื่อนไขการทำสำเนา

ก. กรณีผู้สอนต้องการทำสำเนา เพื่อให้ทันต่อการแสดงนั้นสามารถกระทำได้ ถ้าเป็นกรณีเร่งด่วน เนื่องจากไม่สามารถซื้อสำเนาลิขสิทธิ์มาใช้ทันการแสดงที่จะมีขึ้น ถือเป็นกรณีชั่วคราวหรือกระทันหันจริง เนื่องจาก ร่างคู่มือได้กำหนดว่าจะต้องจัดซื้อสำเนางานลิขสิทธิ์มาใช้ทันทีที่ทำได้

ข. กรณีผู้สอนต้องการทำสำเนา เพื่อการศึกษา เกินกว่า 1 ชุด นอกจากจะต้องทำในปริมาณที่กำหนดในร่างคู่มือแล้วต้องทำสำเนาไม่เกิน 1 สำเนา ต่อผู้เรียน 1 คน

3) ปริมาณการทำสำเนา

กรณีผู้สอนต้องการทำสำเนาเพื่อการศึกษา ร่างคู่มือกำหนดว่า ไม่ว่าจะเป็นการทำสำเนา 1 ชุด หรือหลายชุด จะต้องเป็นการทำสำเนาแต่เพียงบางส่วนกล่าวคือ ท่อนใดท่อนหนึ่งของงาน แต่ไม่เกินร้อยละ 10 ของแต่ละงาน

นอกจากนั้น ร่างคู่มือยังได้กำหนดว่า สำเนาที่ทำขึ้น 1 ชุดโดยชอบด้วยกฎหมาย กล่าวคือได้ทำสำเนาจากสิ่งบันทึกเสียงที่มีลิขสิทธิ์ถูกต้องตามกฎหมาย ตัวสำเนาดังกล่าวโดยหลักแล้วผู้สอนหรือสถาบันศึกษาย่อมเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์มิใช่เจ้าของลิขสิทธิ์ภายในสิ่งบันทึกเสียง ซึ่งก็คืองานดนตรีกรรมดังกล่าว เพื่อจัดทำเป็นแบบฝึกหัดสำหรับการร้อง การฟัง หรือเพื่อใช้ในการเรียนการสอน

ผู้วิจัยมีความเห็นสอดคล้องกับการกำหนดบุคคลผู้ใช้งาน เงื่อนไขการทำสำเนา และปริมาณการทำสำเนาในร่างคู่มือฉบับนี้ โดยมีข้อสังเกตดังต่อไปนี้

1. การทำสำเนาตามที่ร่างคู่มือกำหนด เพื่อการศึกษาดังที่กำหนดไว้ใน 4.3.1 ข. นั้น ควรจะแยกการกระทำของผู้สอนที่เป็นการทำสำเนาเพียง 1 ชุด ออกจากการทำสำเนาหลายชุด เพื่อให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าใจได้อย่างชัดเจนในปริมาณการทำสำเนาดังกล่าว และควรจะเปลี่ยนจากคำว่า “เพื่อการศึกษา” เป็น “เพื่อการเรียนการสอน” เนื่องจากคำว่าการศึกษามีความหมายที่กว้างกว่าคำว่า การเรียนการสอน ซึ่งอาจจะทำให้บุคคลทั่วไปเข้าใจผิดได้ นอกจากนี้ ยังเป็นคำที่ไม่สอดคล้องกับข้ออื่นที่แยกกล่าวมา

2. การอธิบายถึงกรรมสิทธิ์ในสำเนางานที่ทำขึ้นดังที่ร่างคู่มือกำหนดไว้ใน 4.3.1 ค นั้นควรจะเขียนเป็นข้อสังเกตหรือหมายเหตุให้กับการทำสำเนางานทุกประเภทที่กำหนดไว้ในแนวทางร่างคู่มือ เพื่อให้เป็นความรู้แก่บุคคลทั่วไปว่าการทำสำเนางานลิขสิทธิ์ไม่ทำให้บุคคลดังกล่าวเป็นเจ้าของงานลิขสิทธิ์ที่ตนทำสำเนา หากแต่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในตัวสื่อที่ทำสำเนา

งานลิขสิทธิ์ เช่น ละคร ดนตรี เป็นต้น ดังนั้น จึงมิใช่ผู้มีสิทธิในฐานะเจ้าของลิขสิทธิ์ดังที่กำหนดไว้ในมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

ลักษณะที่สอง การดัดแปลง

1) ผู้ใช้งาน

ร่างคู่มือไม่ได้กำหนดว่า บุคคลใดเป็นผู้กระทำการดัดแปลงงาน เพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอน แต่น่าจะอนุมานได้ว่าหมายถึงผู้สอน

2) เจาะใจการดัดแปลง

ร่างคู่มือได้กำหนดว่า สามารถทำการดัดแปลงเพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอนได้ ภายใต้เงื่อนไขว่า จะต้องมิใช่เป็นการดัดแปลงคุณลักษณะสำคัญของงาน และการดัดแปลงเนื้อเรื่อง แสดงว่าสามารถทำการดัดแปลงทำนองและทำนองดังกล่าวต้องไม่ใช่ลักษณะสำคัญของงาน

3) ปริมาณการดัดแปลง

ร่างคู่มือไม่ได้กำหนดว่า ปริมาณในการดัดแปลงงาน เมื่อพิจารณาน่าจะเป็นการดัดแปลงงานได้แต่เพียงบางส่วน

ผู้วิจัยความเห็นสอดคล้องกับ เจาะใจการทำสำเนา และปริมาณการทำสำเนาในร่างคู่มือฉบับนี้ แต่มีข้อสังเกตในประเด็นของการกำหนดบุคคลผู้ใช้งาน ดังต่อไปนี้

ควรจะกำหนดตัวผู้ใช้งานให้ชัดเจน เพื่อให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าใจได้ง่าย

ลักษณะที่สาม การบันทึกงาน

1) ผู้ใช้งาน

ร่างคู่มือไม่ได้กำหนดว่า บุคคลใดเป็นผู้กระทำการบันทึกการแสดงของผู้เรียน เพื่อฝึกซ้อมหรือการประเมินผล แต่น่าจะอนุมานได้ว่าหมายถึงผู้สอน

2) เจาะใจการบันทึกงาน

ร่างคู่มือได้กำหนดว่า ผู้สอนหรือสถาบันศึกษาเก็บรักษาการแสดงนั้นไว้ได้

3) ปริมาณการบันทึกงาน

ร่างคู่มือได้กำหนดว่า บันทึกการแสดงของผู้เรียน ซึ่งใช้ดนตรีกรรม 1 ชุด

ยกตัวอย่างเช่น การเดินระบำลีลาของนักเรียน ที่มีเพลงเพื่อประกอบประกอบการเต้นดังกล่าว ผู้สอนสามารถบันทึกงานและเก็บงานดังกล่าวเพื่อมาให้คะแนนวิชาดนตรีศึกษา

ผู้วิจัยมีความเห็นสอดคล้องกับการกำหนดบุคคลผู้ใช้งาน เงื่อนไขการทำสำเนา และปริมาณการทำสำเนาในร่างคู่มือฉบับนี้ แต่มีข้อสังเกตในประเด็นของการกำหนดบุคคลผู้ใช้งาน และประเด็นอื่นๆ ดังต่อไปนี้

1. ควรจะกำหนดตัวผู้ใช้งานให้ชัดเจนรวมทั้งเงื่อนไขและปริมาณการบันทึกงาน เพื่อให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าใจได้ง่าย

2. เมื่อพิจารณาแนวทางการใช้งานคนตรีกรรมของคู่มือข้างต้นจะเห็นได้ว่า มีความสอดคล้องแนวทางการใช้คนตรีกรรมของประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งที่ได้กล่าวรายละเอียดแล้วในข้อ 3.1.4.2 ทั้งในด้านวัตถุประสงค์และปริมาณในการทำสำเนางานลิขสิทธิ์ แต่ร่างคู่มือฉบับนี้มีความชัดเจนกว่าเนื่องจากได้แยกการกระทำต่องานคนตรีกรรมออกเป็น 3 ลักษณะซึ่งที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น และร่างคู่มือนี้ก็ยังมีความยืดหยุ่นกว่าแนวทางการใช้งานคนตรีกรรมของประเทศสหรัฐอเมริกาในหลายประเด็น เช่น ร่างคู่มือไม่ได้กำหนดข้อห้ามในการกระทำซ้ำ (ทำสำเนา) หรือ แทนที่ หรือใช้ทดแทนเพื่อการรวบรวมงานคนตรีกรรมของผู้สร้างสรรค์หลายคนเข้าด้วยกัน การรวบรวม หรือการจัดหมวดหมู่งานคนตรีกรรม การกระทำซ้ำ (ทำสำเนา) งานคนตรีกรรมที่ผู้สร้างสรรค์มีเจตนาเพื่อใช้ (consumable) เป็นต้น ซึ่งผู้ร่างอาจจะถึงเห็นถึงบริบทของสังคมไทยก็เป็นได้

3. งานรูปภาพและภาพถ่าย แยกตามประเภทการใช้งานออกเป็น 2 ประเภท

ประเภทที่หนึ่ง งานรูปภาพและภาพถ่ายที่มีได้มาจากอินเทอร์เน็ต

1) ผู้ใช้งาน

ร่างคู่มือไม่ได้กำหนด บุคคลใดเป็นผู้รูปภาพและภาพถ่าย แต่น่าจะอนุมานได้ว่าหมายถึงทั้งผู้เรียนและผู้สอน และน่าจะเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ของการเรียนการสอนตามชื่อของร่างคู่มือ

2) ปริมาณการใช้งาน

ร่างคู่มือได้กำหนดว่า กรณีที่นำรูปภาพหรือภาพถ่ายจากผู้สร้างสรรค์รายเดียวกัน ร่างคู่มือได้กำหนดว่าใช้ได้อย่างน้อย 1 ภาพแต่ไม่เกิน 5 ภาพ หรือร้อยละ 10 ของจำนวนภาพ (แล้วแต่จำนวนใดน้อยกว่ากัน) อาจกล่าวได้ว่า การใช้งานรูปภาพและภาพถ่ายปริมาณขั้นต่ำคือ 1 ภาพ ส่วนปริมาณขั้นสูงต้องพิจารณาว่าปริมาณอันไหนมากกว่ากัน

ยกตัวอย่างเช่น รูปภาพที่นาย ก. ถ่ายลงนิตยสารมีจำนวน 20 ภาพ การใช้งานรูปภาพก็จะต้องใช้งานร้อยละ 10 ของจำนวนภาพ คือ 2 รูป เพราะมีปริมาณต่ำกว่าอีกอัตราที่ยอมให้ใช้ได้ 1 ถึง 5 ภาพจากผู้สร้างสรรค์รายเดียวกัน

ผู้วิจัยมีความเห็นสอดคล้องกับการกำหนดปริมาณการใช้งาน แต่ข้อสังเกตในประเด็นของการกำหนดตัวผู้ใช้งานและวัตถุประสงค์ของการใช้งาน ดังต่อไปนี้

ควรจะกำหนดตัวผู้ใช้งานและวัตถุประสงค์ของการใช้งานให้ชัดเจน เพื่อให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าใจได้ง่าย และมีความสอดคล้องกับข้อ 4.2.2 ในร่างคู่มือดังกล่าว

ประเภทที่สอง งานรูปภาพและภาพถ่ายที่มาจากอินเทอร์เน็ต

1) ผู้ใช้งาน

ร่างคู่มือได้กำหนดว่า ผู้สอนและผู้เรียนสามารถดาวน์โหลดจากอินเทอร์เน็ตเพื่อใช้งานการศึกษา

2) เงื่อนไขของการใช้งาน

ร่างคู่มือได้กำหนดว่า ผู้สอนและผู้เรียนสามารถดาวน์โหลดจากอินเทอร์เน็ตเพื่อใช้งานการศึกษา ภายใต้เงื่อนไขว่า จะต้องไม่นำภาพดังกล่าวอัปโหลดกลับขึ้นบนอินเทอร์เน็ต เว้นแต่ได้รับการอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ให้กระทำการดังกล่าว เนื่องจากการกระทำลักษณะนี้ถือเป็นการเผยแพร่ภาพออกสู่สาธารณะ ซึ่งเป็นสิทธิแต่เพียงผู้เดียวของเจ้าของลิขสิทธิ์ที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

3) ปริมาณการใช้งาน

ร่างคู่มือได้กำหนดว่า กรณีที่นำรูปภาพหรือภาพถ่ายจากผู้สร้างสรรค์รายเดียวกัน ร่างคู่มือได้กำหนดว่าใช้ได้อย่างน้อย 1 ภาพแต่ไม่เกิน 5 ภาพ หรือร้อยละ 10 ของจำนวนภาพ (แล้วแต่จำนวนใดน้อยกว่ากัน) อาจกล่าวได้ว่า การใช้งานรูปภาพและภาพถ่ายปริมาณขั้นต่ำคือ 1 ภาพ ส่วนปริมาณขั้นสูงต้องพิจารณาว่าปริมาณอันไหนมากกว่ากัน

ผู้วิจัยมีความเห็นสอดคล้องกับการกำหนดบุคคลผู้ใช้งาน เงื่อนไขการทำสำเนา และปริมาณการทำสำเนาในร่างคู่มือฉบับนี้ แต่มีข้อสังเกตดังต่อไปนี้

1. ควรจะเปลี่ยนจากคำว่า เพื่อการศึกษา เป็นเพื่อการเรียนการสอน เนื่องจากคำว่า การศึกษามีความกว้างกว่าคำว่า การเรียนการสอน ซึ่งอาจจะทำให้บุคคลทั่วไปเข้าใจผิดได้ นอกจากนี้ยังเป็นคำที่ไม่สอดคล้องกับข้ออื่นที่เคยกล่าวมา

2. ประเด็นปริมาณการใช้งานรูปภาพและภาพถ่ายนี้ผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาความคิดเห็นเกี่ยวกับร่างคู่มือฉบับนี้เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2549 มีความเห็นว่า ปริมาณการใช้งานนี้อาจจะไม่สอดคล้องกับการศึกษาของนักศึกษาบางคณะ เช่น คณะวารสารศาสตร์ ซึ่งต้องใช้ปริมาณของตัวอย่างภาพถ่ายจำนวนมากกว่า นักศึกษาที่ได้เรียนในสาขาวิชาอื่น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าปริมาณ

นี้ถ้าเราจะขอให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ที่ว่ามุ่งให้ใช้แนวทางนี้เป็นเพียงมาตรฐานขั้นต่ำที่ทุกฝ่ายยอมรับว่าปริมาณดังกล่าวเป็นการใช้งานอย่างเป็นธรรม ดังนั้น ปริมาณก็น่าที่จะถือว่าเป็นที่ยอมรับได้ หากผู้ใช้งานต้องการใช้งานในปริมาณมากกว่าที่กำหนดไว้ในแนวนี้อีกย่อมที่จะทำได้เช่น แต่อาจจะต้องพิสูจน์ถึงความสุจริตในการใช้งานมากกว่าการใช้งานครึ่งตามแนวปฏิบัติ

4. วรรณกรรม/สิ่งพิมพ์ แยกพิจารณาออกเป็น 2 กรณี

กรณีแรก การทำสำเนาวรรณกรรม/สิ่งพิมพ์ 1 ชุด

1) ผู้ใช้งาน

ร่างคู่มือได้กำหนดให้ ผู้สอนสามารถทำสำเนางานวรรณกรรม/สิ่งพิมพ์ เพื่อใช้ในการสอน หรือเตรียมการสอน หรือเพื่อใช้ในการวิจัย

2) ปริมาณการทำสำเนา

ร่างคู่มือได้กำหนด ปริมาณการทำสำเนาไว้โดยแยกเป็นประเภทของงานวรรณกรรม/สิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือ 1 เล่มผู้สร้างสรรค์ได้แยกออกเป็นบทๆ บทความ เรื่องสั้น บทกวี กรณีที่นำเสนอในรูปแบบอื่นที่มีชื่อตัวหนังสือ เช่น กราฟ รูปภาพ ภาพประกอบหนังสือเป็นต้น โดยจำกัดไว้ไม่เกินกว่า 1 บท/เรื่อง/รูปภาพที่อยู่ในหนังสือหรือวารสาร

ผู้วิจัยมีความเห็นสอดคล้องกับการกำหนดบุคคลผู้ใช้งาน และปริมาณการทำสำเนาในร่างคู่มือฉบับนี้ โดยมีข้อสังเกตดังต่อไปนี้

เมื่อพิจารณาแนวทางการใช้งานวรรณกรรม/สิ่งพิมพ์ของร่างคู่มือข้างต้นจะเห็นได้ว่า มีความคล้ายคลึงกับแนวทางการใช้วรรณกรรม/สิ่งพิมพ์ของประเทศต่างๆ คือ ประเทศสหรัฐอเมริกาดังที่กล่าวไว้ในข้อ 3.1.4.1 สหราชอาณาจักรดังที่กล่าวไว้แล้วในข้อ 3.2.4 ประเทศแคนาดาดังที่กล่าวไว้ในข้อ 3.3.4 และประเทศออสเตรเลียดังที่กล่าวไว้ในข้อ 3.4.4 แต่จะมีความแตกต่างจากแนวทางการใช้งานวรรณกรรม/สิ่งพิมพ์ของฮ่องกงดังที่กล่าวไว้ในข้อ 3.4.4 เนื่องจากแนวทางการใช้งานวรรณกรรมดังกล่าวไม่ได้กำหนดปริมาณในการกระทำซ้ำ (ทำสำเนา) ไว้แต่อย่างใด เพียงแต่กำหนดเงื่อนไขในการกระทำซ้ำไว้เท่านั้น

กรณีสอง การทำสำเนาวรรณกรรม/สิ่งพิมพ์จำนวนมาก

1) ผู้ใช้งาน

ร่างคู่มือได้กำหนดให้ ผู้สอนสามารถทำสำเนางานวรรณกรรม/สิ่งพิมพ์จำนวนมาก เพื่อใช้ในการสอนหรือการอภิปรายในห้องเรียน

2) เงื่อนไขการทำสำเนาจำนวนมาก

ร่างคู่มือได้กำหนดว่า

(ก) ผู้สอนสามารถทำสำเนางานวรรณกรรม/สิ่งพิมพ์จำนวนมาก ได้ไม่เกิน 1 ชุด ต่อนักเรียน 1 คน

(ข) สำเนาที่สร้างขึ้นต้องไม่ขายเกินไป

(ค) ต้องมีการรับรู้ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ไว้ในสำเนาทุกฉบับ

3) ปริมาณการทำสำเนา

ร่างคู่มือได้กำหนดปริมาณการทำสำเนาโดยแยกตามประเภทของงานวรรณกรรม/สิ่งพิมพ์ ได้แก่ ร้อยกรอง ร้อยแก้ว สิ่งที่น่าเสนอในวรรณกรรม/สิ่งพิมพ์ที่ไม่ใช่ตัวหนังสือเช่น แผนภาพ กราฟ แผนผัง เป็นต้น งานที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น หนังสือเด็กที่ส่วนใหญ่มีภาพประกอบมากกว่าตัวหนังสือ งานสร้างสรรค์ผู้สร้างสรรค์คนเดียวแต่เป็นบุคคลซึ่งได้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมออกมาเป็นจำนวนมาก ปริมาณที่กำหนดใช้ตัวคำเป็นกำหนดปริมาณจำนวนของภาพ และจำนวนเรื่อง

ผู้วิจัยมีความเห็นสอดคล้องกับการกำหนดบุคคลผู้ใช้งาน เงื่อนไขการทำสำเนา และปริมาณการทำสำเนาในร่างคู่มือฉบับนี้ โดยมีข้อสังเกตดังต่อไปนี้

การกระทำซ้ำ (การทำสำเนา) งานลิขสิทธิ์ประเภทวรรณกรรม/สิ่งพิมพ์ อาจจะถูกกล่าวได้ว่าเป็นงานที่ผู้สอน ผู้เรียนต้องนำมาใช้อ้างอิงในการศึกษาหรือการทำวิจัยจำนวนมาก แต่อย่างไรก็ดี การกระทำซ้ำ (การทำสำเนา) งานลิขสิทธิ์จำนวนมากเพื่อใช้ในการเรียนการสอนก็มีความจำเป็นมากเช่นกันดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ในการเรียนการสอนนั้น ผู้สอนไม่สามารถจะใช้สื่อการสอนเพียงเล่มเดียวมาใช้ในการเรียนการสอนได้เนื่องจากปรัชญาของสื่อแต่ละเล่มไม่สามารถครอบคลุมเนื้อหาการสอนในหนึ่งวิชาได้ทั้งหมด แต่อย่างไรก็ดี การกระทำซ้ำ (การทำสำเนา) จำนวนมากให้แก่ผู้เรียนก็ย่อมเป็นการกระทำที่เสี่ยงต่อการละเมิดลิขสิทธิ์ และเสี่ยงขัดต่อการกระทำที่จะถือว่าเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ซึ่งถือเป็นการใช้งานอย่างเป็นทางการตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 เนื่องจากอาจจะเป็นการกระทำที่กระทบต่อตลาดงานอันมีลิขสิทธิ์ของเจ้าของลิขสิทธิ์ ดังนั้น การกำหนดปริมาณในการใช้งานดังกล่าวในต่างประเทศ จะค่อนข้างเป็นปริมาณน้อย และมีเงื่อนไขในการกระทำซ้ำจำนวนมากน้อยอย่างมากระดังเช่นแนวทางการใช้งานของประเทศสหรัฐอเมริกาที่ได้กำหนดเงื่อนไขว่าการกระทำซ้ำดังกล่าวต้องเป็นการกระทำที่สร้างขึ้นในช่วงเวลาที่ไม่อาจเตรียมการใช้สำเนางานลิขสิทธิ์ได้ การกระทำซ้ำกรณีที่มีผลกระทบโดยรวม และต้องมีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ดังที่กล่าวไว้ในข้อ

3.1.4.1 หรือในประเทศแคนาดาได้ระบุว่า การกระทำซ้ำจำนวนมากสามารถกระทำได้แต่ มหาวิทยาลัยจะต้องจ่ายค่าลิขสิทธิ์ให้แก่องค์กรการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และการใช้งานดังกล่าวก็สามารถใช้งานลิขสิทธิ์แต่เพียงบางส่วนเท่านั้นดังที่กล่าวไว้ในข้อ 3.3.4 ในส่วนของฮ่องกงได้กำหนดเงื่อนไขให้แก่ วัตถุประสงค์ในการใช้งานลิขสิทธิ์ ลักษณะการทำสำเนา จำนวนของสำเนา ปริมาณของตัวอย่าง ดังที่กล่าวไว้ในข้อ 3.4.4

ประเด็นที่หก การรับรู้ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในร่างคู่มือการใช้งานที่เป็นธรรมเนียมในการเรียนการสอน

แม้ว่ามาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 จะมีได้บัญญัติว่า การใช้งานอย่างเป็นธรรมเนียมอันเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามบทบัญญัตินี้จะต้องมีการกระทำที่เป็น การรับรู้ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ก็ตาม แต่การใช้งานลิขสิทธิ์ทุกครั้งและได้มีการแสดงการรับรู้ ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะกรณีงานการใช้งาน เพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอนดังต่อไปนี้

1. สร้างจิตสำนึกของการเคารพต่อลิขสิทธิ์ โดยรับรู้ผ่านการกระทำของผู้สอน เนื่องจากเมื่อผู้สอนได้ทำสำเนางานลิขสิทธิ์และแจกจ่ายให้แก่ผู้เรียน ผู้เรียนย่อมเกิดการเรียนรู้ว่า เมื่อมีการใช้งานลิขสิทธิ์ของบุคคลใดนั้นการรับรู้ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์เป็นสิ่งที่ต้องพึงกระทำ แม้ว่าอาจจะไม่เข้าใจการคุ้มครองลิขสิทธิ์ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายก็ตาม การปลูกฝังเช่นนี้ ย่อมก่อให้เกิดความเคารพในสิทธิของผู้สร้างสรรค์งานลิขสิทธิ์ต่อไปในอนาคต

2. ทราบแหล่งข้อมูลนำไปสู่การเรียนรู้ด้วยตนเอง เนื่องจากผู้สอนได้ทำสำเนางาน ลิขสิทธิ์เพียงบางส่วนและแจกจ่ายให้แก่ผู้เรียน โดยได้มีข้อความระบุการรับรู้ความเป็นเจ้าของ ลิขสิทธิ์ ดังนี้ ถ้าผู้เรียนมีความสนใจในประเด็นอื่นๆ ผู้เรียนก็สามารถที่จะค้นคว้าและศึกษาจากงาน ลิขสิทธิ์ที่เป็นสำเนางานต้นฉบับของเจ้าของลิขสิทธิ์ดังกล่าวได้ สิ่งเหล่านี้ย่อมทำให้เกิดการพัฒนา องค์ความรู้ของผู้เรียนต่อไป

รูปแบบการการรับรู้ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์แม้มาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติ ลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ไม่ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน แต่ก็ได้มีคำพิพากษาฎีกาที่ได้วางบรรทัดฐานใน ประเด็นนี้ไว้ในฎีกาที่ 1908/2546 ว่า การอ้างอิงงานลิขสิทธิ์นั้น ต้องเป็นการกระทำที่ผู้ใช้งาน ลิขสิทธิ์สามารถสื่อถึงบุคคลทั่วไปได้ว่าข้อความส่วนใดเป็นงานลิขสิทธิ์ที่ผู้ใช้งานลิขสิทธิ์นำมา กล่าวอ้างในงานสร้างสรรค์ของตน ดังจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

ผู้วิจัยมีความเห็นสอดคล้องกับการที่ร่างคู่มือได้กำหนดรูปแบบการรับรู้ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ไว้ในข้อ 5 ภายใต้เงื่อนไขว่า การนำงานลิขสิทธิ์มาใช้ในการเรียนการสอนจะต้องแสดงความรับรู้ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ โดย

- (ก) ต้องระบุชื่อเจ้าของลิขสิทธิ์ และ/หรือผู้สร้างสรรค์
- (ข) ชื่อผลงาน (ถ้ามี) และ/หรือ
- (ค) แหล่งที่มา (ถ้ามี)

พร้อมได้ยกตัวอย่างรูปแบบการรับรู้ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์โดยแยกตามประเภทงาน ได้แก่ ภาพยนตร์และโสตทัศนวัสดุ คนตรีกรรม รูปภาพและภาพถ่าย วรรณกรรม วรรณกรรมแปล ข้อมูล/ตัวเลข/สถิติ

ส่วนที่ 4 การวิเคราะห์คำพิพากษาของศาลไทยเกี่ยวกับการใช้งานอย่างเป็นธรรมที่เกี่ยวกับการศึกษา

4.6 คำพิพากษาของศาลเกี่ยวกับการใช้งานอย่างเป็นธรรมที่เกี่ยวกับการศึกษา

4.6.1 คำพิพากษาของศาลเกี่ยวกับการใช้งานอย่างเป็นธรรมในประเด็นของการกระทำซ้ำ โฉนร้านถ่ายเอกสาร

(1) คดีหมายเลขแดงที่ อ. 784/2542 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1772/2543 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5843/43

ข้อเท็จจริง

การฟ้องตามข้อเท็จจริงนี้เป็นฟ้องการกระทำละเมิดลิขสิทธิ์ในทางอาญา

พนักงานอัยการ บริษัทเพรนท์ซ - ฮอลล์ อิงค์ จำกัด บริษัทเดอะแม็คโคร ฮิวส์ คำปะนีส์ อิงค์ จำกัด บริษัทอินเตอร์เนชั่นแนล ทอมสัน พับลิชซิ่ง อิงค์ จำกัด โจทก์ ฟ้องนายกนกชัย เพชรดาวงค์ จำเลย ความว่า บริษัทเพรนท์ซ - ฮอลล์ อิงค์ จำกัด ผู้เสียหายที่ 1 บริษัทเดอะแม็คโคร ฮิวส์ คำปะนีส์ อิงค์ จำกัด ผู้เสียหายที่ 2 บริษัทอินเตอร์เนชั่นแนล ทอมสัน พับลิชซิ่ง อิงค์ จำกัด ผู้เสียหายที่ 3 เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายในประเทศสหรัฐอเมริกา ผู้เสียหายทั้งสามเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์งานวรรณกรรมหนังสือที่มีการละเมิดลิขสิทธิ์ในคดีนี้จำนวน 5 เล่ม ประกอบด้วย

1. *Marketing Management: Analysis, Planning, Implementation and Control*
2. *Environmental Science: The Way the World Works*
3. *Marketing*
4. *Organizational Behavior* และ
5. *Production and Operation Management*

หนังสือทั้งห้าเล่มเป็นงานลิขสิทธิ์ตามกฎหมายอเมริกัน สหรัฐอเมริกาเป็นภาคีของอนุสัญญาระหว่างประเทศเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ที่ไทยร่วมเป็นภาคี ประเทศไทยจึงมีพันธะที่จะต้องคุ้มครองงานลิขสิทธิ์ของประเทศสหรัฐอเมริกา และคุ้มครองงานทั้งห้าเล่มดังกล่าว เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2541 เวลากลางวัน จำเลยซึ่งประกอบกิจการรับจ้างถ่ายเอกสาร เย็บเล่ม และเข้าปกหนังสือ สถานประกอบการของจำเลยอยู่ติดกับมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ได้ละเมิดงานลิขสิทธิ์ของผู้เสียหายทั้งสามดังกล่าวโดยการทำสำเนาด้วยเครื่องถ่ายเอกสารจากต้นฉบับหนังสือทั้งห้าเล่มของผู้เสียหายบางบทจำนวน 43 ชุด อันเป็นการทำซ้ำเพื่อการค้าในส่วนที่เป็นสาระสำคัญโดยไม่มีลักษณะจัดทำงานขึ้นใหม่ ทั้งนี้โดยมิได้รับอนุญาตจากผู้เสียหายทั้งสาม

จำเลยไม่ได้ยกข้อต่อสู้ในประเด็นของข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ ซึ่งศาลชั้นต้นอาจจะเห็นว่าประเด็นนี้เป็นปัญหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย ศาลมีอำนาจยกขึ้นว่ากล่าวเองได้ ศาลชั้นต้นได้อธิบายหลักการนี้โดยยกแนวคำวินิจฉัยของศาลต่างประเทศ โดยให้เหตุผลว่า “เพื่อประโยชน์ในการตีความข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ข้างต้นเห็นสมควรวิเคราะห์ที่มาเป็นแนวทางการวินิจฉัยของศาลในประเทศอื่นที่มีประสบการณ์และผ่านวิวัฒนาการของการบังคับใช้ลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามากกว่าของเราเอง ทั้งนี้มิใช่เพื่อการวินิจฉัยตามโดยมิได้นำข้อเท็จจริงและพฤติการณ์เฉพาะของไทยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณา แต่เป็นการวิเคราะห์และศึกษาเพื่อหาเหตุผลแห่งคำวินิจฉัย ส่วนการอ้างอิงคำพิพากษาศาลต่างประเทศก็เป็นการแสดงการรับรู้และถือเป็นมารยาทในการอ้างอิงงานของบุคคลอื่น มิใช่คำพิพากษาศาลต่างประเทศดังกล่าวมีผลบังคับในไทยแต่อย่างใด แต่หากเหตุผลแห่งคำวินิจฉัยใดมีน้ำหนักสามารถนำมาซึ่งความถูกต้องเที่ยงธรรมก็ไม่มีสาเหตุใดที่ศาลไทยจะต้องหลีกเลี่ยงการใช้เหตุผลที่ดีนั้น เพียงเพราะศาลต่างประเทศได้ค้นพบเหตุผลดังกล่าวก่อน” ศาลชั้นต้นได้เทียบเคียงการวินิจฉัยคดี Princeton University Press v. Michigan Document Service 99 F.3d 1381 ซึ่งมีข้อเท็จจริงว่า “จำเลย (Michigan Document Service) ประกอบธุรกิจร้านถ่ายเอกสาร (Copy shop) บริเวณมหาวิทยาลัยดังกล่าวสั่งให้นักศึกษาอ่านในชั้นเรียนเพื่อจำหน่ายแก่นักศึกษาโดยมิได้ขออนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์” ศาลชั้นต้นได้นำเหตุผลของผู้พิพากษาฝ่ายข้างน้อยมาเป็นแนวทางในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงแห่งคดีนี้ “ท่านผู้พิพากษา Martin JR อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 6 เขียนความเห็น

แย้งของผู้พิพากษาฝ่ายข้างน้อยว่าเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกามาตรา 1 วรรคแปด และกฎหมายลิขสิทธิ์คือการรับรู้ถึงสิทธิของผู้สร้างสรรค์และของประชาชนที่จะใช้งานที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นกฎหมายสร้างแรงจูงใจกระตุ้นให้ผู้สร้างสรรค์งานก็เพื่อให้สาธารณชนได้ประโยชน์จากงานที่ได้สร้างสรรค์นั้น หลักกฎหมายเรื่องการใช้ที่เป็นธรรมที่อนุญาตให้สาธารณชนสามารถใช้งานเพื่อการศึกษาวิจัยเป็นจุดถ่วงดุลที่สำคัญที่สุดของสิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่กฎหมายลิขสิทธิ์ให้แก่ผู้เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์สิทธิทางเศรษฐกิจที่กฎหมายลิขสิทธิ์ให้แก่ผู้สร้างสรรค์จะต้องเป็นรองวัตถุประสงค์หลักของกฎหมายลิขสิทธิ์คือ การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์แก่นุคคลทั่วไป การตีความข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์โดยเคร่งครัดของผู้พิพากษาฝ่ายข้างมากในคดีนี้เป็นการถ่วงความก้าวหน้าของการศึกษาในสังคมอเมริกันทั่วประเทศ ในกรณีนี้โจทก์มิได้รับความกระทบกระเทือนทางเศรษฐกิจเกินกว่าประโยชน์ทางการศึกษาที่จำเลยให้แก่นักศึกษา การกระทำของจำเลยในฐานะร้านถ่ายเอกสารเพื่อการค้าแตกต่างจากการกระทำของนักศึกษาแต่ละคนที่ทำซ้ำแต่ละชุดด้วยตนเองคือการกระทำของจำเลยรวดเร็วและประหยัดกว่า เมื่อพิจารณาผลโดยรวม การกระทำของจำเลยเป็นวิวัฒนาการในการศึกษาโดยนักศึกษาสามารถหาซื้องานที่อาจารย์สั่งให้อ่านและค้นคว้าได้อย่างสะดวก รวดเร็วและประหยัดจากร้านถ่ายเอกสารข้างมหาวิทยาลัย อาจารย์สามารถให้ข้อมูลที่ต้องการสอนแก่ร้านถ่ายเอกสารดังกล่าวพร้อมกับสั่งให้ทำสำเนาแก่นักศึกษาคนละหนึ่งชุด ข้าพเจ้าจึงไม่เห็นด้วยกับความเห็นฝ่ายข้างมาก และถือว่าการกระทำของจำเลยเป็นการใช้ที่เป็นธรรม”

ศาลชั้นต้นได้วางหลัก ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. มาตรา 32 ว่า “จำเลยจะต้องแสดงให้เห็นที่พอใจแก่ศาล 3 ประการดังต่อไปนี้

1. การกระทำของจำเลยไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์ตามปกติและไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร
2. การกระทำของจำเลยเป็นการกระทำเพื่อการวิจัยหรือศึกษางานนั้น และ
3. การกระทำของจำเลยมิได้เป็นการกระทำเพื่อหากำไร”

ศาลชั้นต้นได้พิจารณาในประเด็นตามลำดับดังต่อไปนี้

1. คดีนี้เป็นการศึกษาวิจัยโดยมิใช่การกระทำเพื่อหากำไรหรือไม่

ศาลชั้นต้นให้เหตุผลว่า “ผลประโยชน์ของโจทก์ร่วมในฐานะผู้สร้างสรรค์หรือบุคคลที่รับโอนสิทธิจากผู้สร้างสรรค์ คือผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจในการที่จะมีสิทธิแต่ผู้เดียวในการใช้งานนั้น ในระบบเศรษฐกิจแบบตลาดเสรี ผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจถือว่าเป็นมูลเหตุจูงใจที่สำคัญที่สุดที่ให้ผู้สร้างสรรค์ผลิตงานสร้างสรรค์ การสร้างมูลเหตุจูงใจนี้เป็นไปเพื่อจุดประสงค์ที่

สำคัญยิ่งของสังคม นั่นคือ ความรู้ ศิลปะ วิทยาการ และการกินดีอยู่ดีของมวลมนุษย์โดยรวม ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของเจ้าของลิขสิทธิ์จึงต้องถ่วงโดยประโยชน์ของสังคมในการให้การศึกษาแก่สมาชิกในสังคม และการวิจัยเพื่อประโยชน์แก่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ โดยมีได้มีวัตถุประสงค์ในการหากำไรจากกิจการนั้นๆ

2. การพิจารณาการศึกษาหรือการวิจัยขัดต่อประโยชน์หรือกระทบสิทธิของเจ้าของงานเกินสมควรหรือไม่

ในการพิจารณาการศึกษาหรือการวิจัยขัดต่อประโยชน์หรือกระทบต่อสิทธิของเจ้าของงานเกินสมควรหรือไม่ต้องพิจารณาข้อเท็จจริงเป็นกรณีไป โดยดูปัจจัยในเชิงคุณภาพ และปัจจัยเชิงปริมาณ”

- ปัจจัยในเชิงคุณภาพ

ศาลชั้นต้นได้วางหลักว่า “ในคดีนี้งานที่จำเลยรับทำซ้ำเป็นงานที่ใช้ในการสอนในชั้นเรียนของมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญในคณะต่างๆ ปัจจุบันนักศึกษามหาวิทยาลัยนี้มีประมาณ 16,000 คน โดยการใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อการสอน (Graduate – Undergraduate Bulletin 1999) จากคำเบิกความของพยาน โจทก์นายพลลภ คุ่มภู ซึ่งจบการศึกษาด้านการตลาดในระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญในปี พ.ศ. 2540 อ้างว่า ณ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยดังกล่าวมีหนังสือที่ใช้ประกอบการเรียนการสอนวิชาละประมาณ 20 เล่ม หนังสือห้องสมุดให้ยืมไม่เกิน 7 วัน และห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมีเครื่องถ่ายเอกสารประมาณ 6 เครื่องเพื่อบริการแก่นักศึกษา เมื่อพิจารณาว่าหนังสือพิพาทในคดีนี้เป็นตำราเรียนมาตรฐานสำหรับวิชาการตลาด การบริหารธุรกิจ และวิชาเบื้องต้นทางสังคมศาสตร์จึงเชื่อได้ว่าเป็นวิชาที่มีผู้ลงทะเบียนจำนวนมากในแต่ละภาคการศึกษา หากนักศึกษาคนใดนำหนังสือเรียนดังกล่าวไปทำซ้ำในบทที่อาจารย์ผู้สอนกำหนดให้เรียนก็ดูจะเป็นการใช้งานที่เป็นธรรมและเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2537 มาตรา 32 วรรคสอง (1) ก่อนข้างชัดเจน เมื่อนักศึกษาทุกคนทำในลักษณะเดียวกัน นักศึกษาทุกคนย่อมได้รับการยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ด้วย เมื่อมองในแง่กลไกธุรกิจและการแบ่งสรรแรงงาน แทนที่นักศึกษาแต่ละคนจะต้องทำการถ่ายเอกสารคนละหนึ่งชุด นักศึกษาอาจจ้างหรือใช้ให้บุคคลอื่นกระทำแทนตน ผู้ถูกใช้หรือทำการแทนก็อาจให้บริการในลักษณะทางการค้าหรือเพื่อหากำไร แต่การค้าหรือการหากำไรดังกล่าวเป็นผลโดยตรงจากการใช้แรงงาน ใช้เครื่องจักร และใช้วัสดุของร้านค้าคือ คน เครื่องถ่ายเอกสาร และกระดาษในราคาทั้งหมดรวมกันแผ่นละ 60 สตางค์ เห็นว่าในกรณีดังกล่าว ร้านถ่ายเอกสารมิได้หากำไรจากการกระทำละเมิดลิขสิทธิ์ของบุคคลอื่น แต่เป็นการกระทำตามสัญญาจ้างระหว่างนักศึกษาและร้านค้า ร้านค้าเป็นเสมือนเครื่องมือหรือ

ตัวแทนในการถ่ายเอกสารทำสำเนาของนักศึกษา ข้อยกเว้นที่มีให้อธิบายเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ของนักศึกษาย่อมสามารถใช้กับร้านค้าได้ด้วย” ศาลชั้นต้นได้พิจารณาหลักดังกล่าวประกอบกับข้อเท็จจริงว่า “จำเลยรับจ้างถ่ายเอกสารจากนักศึกษา เนื่องจากหลักฐานที่ปรากฏตามเอกสารหมายเลข ล.1 และล.2 ทำเลที่ตั้งของร้านถ่ายเอกสารจำเลยที่อยู่ติดกับมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ จำนวนงานที่ทำซ้ำ และลักษณะของงานที่ทำซ้ำซึ่งเป็นงานประเภทที่ใช้สำหรับการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ จำเลยสามารถอ้างข้อยกเว้นภายใต้เงื่อนไขเดียวกับนักศึกษา

- ปัจจัยในเชิงปริมาณ

ศาลชั้นต้นวางหลักว่า “ปริมาณในการทำซ้ำอาจจำแนกได้ 3 ประเภทตามผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับผลประโยชน์ของเจ้าของลิขสิทธิ์คือ ประเภทแรก ผู้ใช้งานสามารถทำซ้ำเพื่อการศึกษาหรือวิจัยส่วนตัวในลักษณะที่ไม่ต้องขออนุญาตหรือแสดงการรับรู้ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในกรณีนี้ได้มีความพยายามขององค์กรพิมพ์และจำหน่ายหนังสือในประเทศต่างๆ ที่จะกำหนดตัวเลขที่เหมาะสมในการทำซ้ำเช่นหนึ่งบทจากวารสาร หรือหนึ่งบทจากหนังสือ หรือปริมาณไม่เกินร้อยละ 10 ฝ่ายผู้ใช้ก็มีข้ออ้างข้อเถียงที่แตกต่างกันไป โดยเฉพาะผู้ใช้ในประเทศกำลังพัฒนาที่ราคาหนังสือไม่มีส่วนสัมพันธ์กับรายได้ของประชากร และมีผลกระทบต่อการศึกษาชั้นสูงของประเทศโดยรวม ประเภทที่สอง คือการสร้างระบบอนุญาตให้ใช้สิทธิที่ผู้ใช้สิทธิเพื่อการศึกษาวิจัยส่วนตัวหรือองค์กรอื่นที่ทำหน้าที่ดังกล่าวแทน เช่น ห้องสมุด หรือร้านถ่ายเอกสารดำเนินการขออนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์เพื่อทำซ้ำงานบางส่วนเพื่อการศึกษาอันมิได้มีวัตถุประสงค์ทางการค้า โดยเสียค่าใช้สิทธิ (Royalty) ตามส่วน และประเภทที่สาม คือการทำงานทั้งเล่มจัดจำหน่ายแก่บุคคลทั่วไปโดยมิได้รับอนุญาตจากเจ้าของสิทธิ การทำซ้ำประเภทที่สามไม่อาจเข้าข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์” ศาลพิจารณาประกอบข้อเท็จจริงว่า “เนื่องจากคดีนี้โจทก์ฟ้องเป็นคดีอาญา วัตถุประสงค์จึงมิใช่อยู่ที่การเยียวยาความเสียหายของโจทก์ร่วมทางแพ่ง แต่อยู่ที่การลงโทษต่อเสรีภาพและทรัพย์สินของจำเลยภาระการพิสูจน์ของโจทก์จึงต้องหนักกว่าคดีแพ่งและหนักกว่าโจทก์ในคดีที่อ้างถึงในศาลอเมริกัน ตามทางนำสืบของโจทก์ซึ่งจำเลยมิได้โต้แย้ง งานที่ทำซ้ำจำนวน 43 ชุดเป็นการทำซ้ำจากหนังสือ *Organizational Behavior* จำนวน 5 บทคิดเป็นร้อยละ 25 ของหนังสือทั้งเล่มจำนวน 20 ชุด และทำซ้ำจากหนังสือ *Environmental Science* จำนวน 5 บทคิดเป็นร้อยละ 20.83 ของหนังสือทั้งเล่ม จำนวน 19 ชุด ศาลได้พิเคราะห์แล้วข้างต้นว่า การกระทำของจำเลยเป็นการกระทำตามสัญญาจ้างกับนักศึกษาเพื่อประโยชน์ในการศึกษา”

ศาลชั้นต้นได้พิจารณาปริมาณการทำซ้ำเป็นการสมควรและเป็นธรรมแก่โจทก์ร่วมผู้เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์หรือไม่ โดยให้เหตุผลประกอบข้อเท็จจริงว่า “ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2535 คำว่า วิจัย แปลว่า การค้นคว้าเพื่อหาข้อมูลอย่างถี่ถ้วนตามหลักวิชา และคำว่า

ศึกษา แปลว่า การเล่าเรียน ฟึกฝน และอบรม ดังนั้น การวิจัยหรือศึกษาจึงมีความหมายที่ครอบคลุม ทั้งกรณีที่ผู้วิจัยต้องการค้นคว้าเพื่อสร้างงานใหม่ และกรณีที่ผู้ศึกษาต้องการหาความรู้ส่วนตัว การศึกษาวิจัยจำเป็นต้องใช้ข้อมูลที่อยู่ในตำราและบทความจำนวนมาก การกำหนดให้นักศึกษาทำสำเนาได้ เฉพาะหนึ่งบทความในวารสารทั้งฉบับหรือหนึ่งบทในหนังสือทั้งเล่มจึงอาจทำให้นักศึกษาไม่เข้าใจ ความคิดหรือปรัชญาที่ซ่อนอยู่ในหนังสือได้อย่างชัดเจน การให้นักศึกษาต้องซื้อหนังสือทุกเล่มหรือ เป็นสมาชิกวารสารทุกฉบับโดยกฎหมายมิได้ให้ข้อยกเว้นอันควรย่อมจะเป็นอุปสรรคต่อ ความก้าวหน้าทางการศึกษาและวิชาการในสังคมนั้น ศาลชั้นต้นพิจารณาประกอบข้อเท็จจริงว่า “โจทก์ร่วมพยายามนำสืบว่าหนังสือที่ขายในประเทศไทยเป็นหนังสือฉบับนักศึกษาที่มีราคาถูกกว่า ฉบับประชาชน แต่ไม่ได้ความชัดเจนว่าถูกแพงอย่างไร พยานที่นำมาเบิกความก็ขาดความรู้ราคา ตลาดหนังสือในประเทศไทยโดยสิ้นเชิง เป็นการเบิกความลอยๆ ว่าหนังสือเล่มละ 6 – 700 บาท แต่ หนังสือของกลางเองกลับไม่มีติดราคา เมื่อมองในแง่ของสำนักพิมพ์ ไม่ปรากฏว่าสำนักพิมพ์ซึ่งเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในคดีนี้ได้แต่งตั้งตัวแทนเพื่อการเจรจาอนุญาตให้ใช้สิทธิในประเทศไทยแต่อย่างใด หากนักศึกษา ครูบาอาจารย์ หรือร้านถ่ายเอกสารซึ่งเป็นตัวแทนของคุณคคลดังกล่าวในประเทศไทยต้องการขออนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์เพื่อการทำสำเนาอย่างถูกต้อง ก็ไม่ปรากฏว่า บุคคลหรือองค์กรเหล่านั้นปฏิบัติอย่างไรเจ้าของลิขสิทธิ์ต้องสร้างระบบจัดเก็บและอำนวยความสะดวกแก่ผู้ประสงค์จะขออนุญาตใช้สิทธิดังกล่าว หากเจ้าของลิขสิทธิ์มิได้จัดให้มีกลไกและอำนวยความสะดวกในลักษณะเช่นในประเทศสหรัฐอเมริกาในคดีศาลอุทธรณ์ภาค 6 ที่ได้อ้างถึงแล้ว ก็ไม่อาจถือว่าการทำสำเนาของจำเลยในคดีนี้ซึ่งเป็นไปเพื่อการศึกษาของนักศึกษาจะเป็นการขัดต่อการแสวงหาประโยชน์ตามปกติของเจ้าของ หรือเป็นการกระทบกระเทือนสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์ตามมาตรา 32 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537”

อย่างไรก็ดีเมื่อคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกาในฎีกาที่ 1772/2543 ศาลฎีกากลับวินิจฉัยตามข้อกล่าวอ้างของจำเลยว่า “ข้อเท็จจริงในเบื้องต้นรับฟังได้ว่า ในเวลาและสถานที่เกิดเหตุตามฟ้อง จำเลยนำเครื่องถ่ายเอกสารทำสำเนาจากต้นฉบับหนังสือซึ่งเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ของโจทก์ร่วมทั้งสามเป็นเล่ม จำนวน 71 เล่ม หนังสือยังไม่เข้าเล่มจำนวน 290 ชุด และเอกสารเป็นแผ่นจำนวน 158 ชุด (6,162 แผ่น) ของกลาง คดีมีปัญหาต้องวินิจฉัยอุทธรณ์ของจำเลยว่า การกระทำของจำเลยเป็นความผิดตามฟ้องหรือไม่ โดยจำเลยอุทธรณ์ว่า จำเลยซึ่งมีอาชีพรับจ้างถ่ายสำเนาเอกสาร ได้ถ่ายสำเนาเอกสารของกลางตามคำสั่งของผู้ว่าจ้างคือนักศึกษาที่นำไปใช้เพื่อการศึกษาหรือวิจัย จึงได้รับการยกเว้นมิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ เห็นว่าจำเลยกล่าวอ้างข้อยกเว้นความรับผิดทางกฎหมาย จึงเป็นหน้าที่ของจำเลยต้องนำสืบพิสูจน์ให้เห็นว่า การกระทำของจำเลยได้รับการยกเว้นความผิดตามข้อกล่าวอ้างของตน แต่ปรากฏว่าจำเลยไม่มีพยานหลักฐานมาแสดงให้เห็น

ว่าได้มีนักศึกษามาว่าจ้างให้จำเลยถ่ายสำเนาเอกสารของกลางเพื่อนำไปใช้ในการวิจัยหรือการศึกษา อันมิใช่การกระทำเพื่อหากำไรแต่อย่างใด พยานหลักฐานของจำเลยคงมีปากเดียวเบิกความยืนยันว่า จำเลยรับจ้างนักศึกษาถ่ายสำเนาเอกสารของกลางโดยไม่มีรายละเอียดเกี่ยวกับการจ้าง และนักศึกษาที่ว่าจ้างแต่ประการใดจึงเป็นเพียงคำเบิกความลอยๆ ไม่มีน้ำหนักที่น่าเชื่อถือ ข้อเท็จจริงจึงฟังไม่ได้ว่า การกระทำของจำเลยเข้าเงื่อนไขแห่งข้อยกเว้นความผิดคดีที่จำเลยอ้าง จำเลยจึงมีความผิดฐานทำซ้ำงานอันมีลิขสิทธิ์ของโจทก์ร่วมทั้งสามตามฟ้อง อุทธรณ์จำเลยฟังไม่ขึ้น”

ศาลฎีกาได้วินิจฉัยในฎีกาที่ 5843/2543 ในทำนองเดียวกับฎีกาที่ 1772/2543 “จำเลยนำสืบว่า จำเลยมิได้กระทำความผิดตามฟ้อง จำเลยประกอบอาชีพรับจ้างถ่ายเอกสารและทำปกหนังสือ โดยมีสถานประกอบการอยู่ติดกับมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ จำเลยทำสำเนาหนังสือตามฟ้องตามเอกสาร หมายเลข จ. 23 จริง แต่หนังสือดังกล่าวเป็นหนังสือที่มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญใช้ประกอบการเรียนการสอนสำหรับนักศึกษา จำเลยทำสำเนาดังกล่าวตามที่ได้รับจ้างจากนักศึกษา โดยนักศึกษาเป็นผู้นำต้นฉบับหนังสือมาให้จำเลยถ่ายเอกสารทำสำเนาให้ ตามใบรับจ้างถ่ายเอกสาร ... จำเลยคิดค่าจ้างในการถ่ายเอกสาร” ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า “จำเลยทำซ้ำโดยถ่ายเอกสารงานลิขสิทธิ์ของโจทก์ร่วมทั้งสามไว้หลายชุดแล้วเก็บไว้ที่ร้านค้าของจำเลยซึ่งอยู่ใกล้มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ซึ่งมีการเรียนการสอน โดยใช้หนังสือของโจทก์ร่วมทั้งสาม พฤติการณ์เช่นนี้ย่อมมีโอกาสที่จำเลยจะขายเอกสารที่จำเลยทำซ้ำขึ้นมาดังกล่าวแก่นักศึกษาได้สะดวกทั้งในชั้นจับกุมและสอบสวนจำเลย ซึ่งกระทำในวันเดียว จำเลยก็ให้การรับสารภาพว่าทำซ้ำงานลิขสิทธิ์ของผู้อื่นเพื่อขาย เสนอขาย หรือมีไว้เพื่อขาย พยานหลักฐานของโจทก์ร่วมทั้งสามสอดคล้องต้องกัน และมีเหตุผล มีน้ำหนักให้รับฟังได้ว่า จำเลยทำซ้ำงานอันมีลิขสิทธิ์ของโจทก์ร่วมทั้งสามตามเอกสารหมายเลข จ. 23 โดยการถ่ายสำเนาเอกสารจำนวน 43 ชุด ไว้เพื่อขาย เสนอขาย และมีไว้เพื่อขายอันเป็นการที่จำเลยทำซ้ำขึ้นเองเพื่อการค้าและแสวงหาประโยชน์จากการขายสำเนางานที่จำเลยทำขึ้นมา มิใช่เป็นการรับจ้างถ่ายเอกสารจากนักศึกษาที่ต้องการได้สำเนางานลิขสิทธิ์ที่เกิดจากการทำซ้ำไปใช้ในการศึกษาวิจัยเป็นเหตุยกเว้นมิให้ถือว่าการทำซ้ำของจำเลยไม่เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 32 (1) แต่อย่างใด ที่จำเลยอ้างว่าจำเลยทำซ้ำงานดังกล่าวตามที่ได้รับทราบว่าจ้างจากนักศึกษาให้ถ่ายเอกสารให้ นั้นหากเป็นจริงและจำเลยมีหลักฐานเกี่ยวกับการรับจ้างถ่ายเอกสารจากนักศึกษาตามเอกสารหมายเลข ล. 1 ถึง ล. 3 จริง ในชั้นจับกุมและชั้นสอบสวนจำเลยยอมให้การปฏิเสธโดยอ้างข้อเท็จจริงดังกล่าวพร้อมแสดงหลักฐานหมายเลข ล. 1 ถึง ล. 3 ต่อเจ้าพนักงานตำรวจผู้จับกุมและพนักงานสอบสวนได้ทันที แต่จำเลยหาได้กระทำไม่ กลับให้การรับสารภาพตลอดมาทั้งในชั้นจับกุมและชั้นสอบสวน และเพ็งจะนำเอกสารหมายเลข ล. 1 ถึง ล. 3 มาอ้างเป็นหลักฐานในภายหลังเมื่อถูกฟ้องคดีแล้วอันเป็นข้อพิรุณ ทั้งข้อความตามเอกสารดังกล่าวก็ไม่ปรากฏ

ว่าเป็นเอกสารเกี่ยวกับการรับจ้างนักศึกษาที่จำเลยทำซ้ำขึ้นจริงหรือไม่ อย่างไร นอกจากนี้จำเลยยังไม่สามารถนำผู้ที่จำเลยอ้างว่าจำเลยให้ถ่ายเอกสารมาเบิกความเป็นพยานจำเลยได้แม้แต่รายเดียวคงมีแต่คำเบิกความกล่าวอ้างลอย ๆ ของจำเลยเพียงปากเดียว จึงไม่มีน้ำหนักหักล้างพยานหลักฐานของโจทก์และ โจทก์ร่วมทั้งสาม ได้ ข้อเท็จจริงฟังได้ว่าจำเลยกระทำความผิดตามที่ฟ้องจริง”

จากคำพิพากษาศาลชั้นต้นและศาลฎีกาข้างต้นผู้วิจัยมีข้อสังเกตดังต่อไปนี้

1. กรณีของศาลชั้นต้นในคดีหมายเลขแดงที่ อ. 784/2542 ได้ยกเรื่องข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์โดยนำการวินิจฉัยของศาลต่างประเทศมาเป็นแนวทางในการวินิจฉัยข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ในประเด็นนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นกรณีที่น่าจะกระทำได้นี้เนื่องจากตั้งแต่พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ได้ประกาศใช้ ไม่เคยมีกรณีใดที่โจทก์ฟ้องละเมิดลิขสิทธิ์แล้วจำเลยได้ยกข้อต่อสู้ว่าการกระทำของจำเลยเข้าข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์จึงไม่มีแนวบรรทัดฐานที่ศาลจะนำมาเทียบเคียงตัดสินในประเด็นดังกล่าว ซึ่งแตกต่างจากในต่างประเทศ ในคดีนี้ศาลได้ยกแนวทางการวินิจฉัยของประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อพิจารณาแล้วหลักการใช้งานอย่างเป็นทางการที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศสหรัฐอเมริกามาตรา 107 เป็นหลักการที่ได้มีการกล่าวอ้างและวิวัฒนาการเรื่องนี้มาตั้งแต่ยังไม่ได้นำมาบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษร ดังนั้น การวินิจฉัยตามประเด็นนี้ศาลประเทศสหรัฐอเมริกาย่อมมีความแตกต่างในประเด็นของหลักการใช้งานอย่างเป็นทางการเพื่อประโยชน์ในการตีความในเรื่องดังกล่าวการศึกษาแนวทางของต่างประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการวินิจฉัยข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่บัญญัติในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ย่อมเกิดผลดีในการวางบรรทัดฐานตามประเด็นนี้

2. กรณีที่ศาลชั้นต้นคดีหมายเลขแดงที่ อ. 784/2542 ได้ยกประเด็นของข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ขึ้นกล่าวอ้างในฐานะเป็นข้อกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย ที่ศาลยกขึ้นว่ากล่าวเองได้นั้น อาจจะเป็นเจตนาของศาลที่ต้องการให้ความรู้ต่อสาธารณชนให้มีความเข้าใจในเรื่องข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ และแนวทางในการต่อสู้ตามข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ เพื่อเป็นแนวทางให้แก่จำเลยได้ยกข้อต่อสู้ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ แม้ว่าศาลฎีกาจะไม่ได้วินิจฉัยเช่นเดียวกับศาลชั้นต้นก็ตาม ซึ่งความพยายของศาลชั้นต้นดังกล่าวก็ทำให้ต่อในฎีกาที่ 1908/2546 จำเลยได้นำข้อต่อสู้ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เพื่อนำมากล่าวอ้างต่อกรณีที่จำเลยถูกฟ้องร้องว่าการกระทำของจำเลยเป็นการกระทำละเมิดลิขสิทธิ์ของโจทก์

3. การวินิจฉัยในประเด็นขององค์ประกอบทั่วไปกล่าวคือ การศึกษาเป็นการกระทำขัดต่อประโยชน์หรือกระทบต่อสิทธิของเจ้าของงานเกินควรหรือไม่ ศาลชั้นต้นในคดีหมายเลขแดงที่ อ. 784/2542 ได้พิจารณาจากข้อเท็จจริง และบริบทของสังคมในขณะนั้นควบคู่กันไป ซึ่งแสดงให้เห็น

เห็นว่าการพิจารณาการกระทำประกอบองค์ประกอบทั่วไปนี้ไม่สามารถถือผลคำวินิจฉัยในคดีนี้ มาเป็นแนวทางเกี่ยวกับข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการศึกษาเสมอไป เนื่องจากข้อเท็จจริงและบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปก็ย่อมทำให้ผลของคำวินิจฉัยมีความแตกต่างออกไป

4. กรณีที่ศาลชั้นต้นคดีหมายเลขแดงที่ อ. 784/2542 ได้วินิจฉัยประเด็นของปริมาณการกระทำใช้งานลิขสิทธิ์ที่ถือว่าเป็นสัดส่วนที่สมควรและเป็นธรรมแก่โจทก์ที่ถือว่าเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามประเด็นนี้ คือ เป็นการทำซ้ำเพียงบางส่วนในปริมาณร้อยละ 20 - 25 และเป็น การกระทำเพียง 1 ชุดต่อนักศึกษา 1 คน ผู้วิจัยมีความเห็นดังนี้

(ก) ศาลชั้นต้นนั้นมองว่าการศึกษาเป็นปัจจัยหลักของความก้าวหน้าของประเทศ และประกอบกับข้อเท็จจริงนี้มีความคาบเกี่ยวระหว่างนักศึกษากับร้านถ่ายเอกสาร ซึ่งเราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการกระทำซ้ำ โดยการถ่ายเอกสารนี้เป็นเครื่องมือที่มีส่วนสำคัญในการที่ ทำให้ การศึกษา หรือการวิจัยนั้นบรรลุผล ศาลชั้นต้นจึงตีความค่อนข้างยืดหยุ่น โดยยกเหตุผลบริบททาง สังคมของประเทศไทยในขณะนั้นพิจารณาควบคู่ไปกับข้อเท็จจริง ได้แก่ รายได้ของนักศึกษา กับ ราคาของหนังสือ การแต่งตั้งตัวแทนเพื่อเจรจาอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ ระบบการจัดเก็บ ค่าลิขสิทธิ์ เป็นต้น

(ข) เป็นสิ่งที่ชี้ชัดว่ากระทำซ้ำทั้งฉบับของงานลิขสิทธิ์ไม่น่าที่จะถือว่าเป็นการใช้ งานอย่างเป็นธรรมซึ่งเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 หากแต่ถือได้ว่าการกระทำดังกล่าวน่าจะอยู่ในขอบข่ายของการกระทำอันเป็นการละเมิด ลิขสิทธิ์

5. ประเด็นของการกล่าวอ้างข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์โดยบุคคลที่สาม คดี หมายเลขแดงที่ อ. 784/2542 ฎีกาที่ 5843/2543 และฎีกาที่ 1772/2543 แต่หลักในการพิจารณาใน ประเด็นนี้มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ

(ก) ศาลชั้นต้นมองว่าการกระทำของร้านถ่ายเอกสารมิได้เป็นการกระทำเพื่อ แสวงหากำไรในทางการค้า เป็นการกระทำตามสัญญาจ้างระหว่างนักศึกษาและร้านถ่ายเอกสารเป็น เสมือนเครื่องมือหรือตัวแทนของนักศึกษา โดยที่ร้านถ่ายเอกสารได้ค่าตอบแทนจากการให้บริการ ถ่ายเอกสารซึ่งเป็นการถ่ายเอกสารจากต้นฉบับ ไม่ใช่เป็นการกระทำที่มาจากกรณีละเมิดลิขสิทธิ์แต่ อย่างไม่

(ข) ศาลฎีกานั้นวินิจฉัยเฉพาะประเด็นข้อต่อสู้ของจำเลยที่กล่าวอ้างว่าการกระทำ ของจำเลยเป็นการกระทำในฐานะที่เป็นตัวแทนนักศึกษา กล่าวคือ เมื่อจำเลยไม่สามารถนำสืบ พยานบุคคล ความสุจริตของจำเลยในการแสดงเอกสารในชั้นสอบสวน ตลอดจนคำให้การรับ

สภาพในการกระทำความผิดของจำเลย ทำให้เป็นน้ำหนักไม่เพียงพอที่จะจำเลยพ้นข้อกล่าวหาในการกระทำละเมิดลิขสิทธิ์

การวินิจฉัยของศาลฎีกา จึงไม่แน่ชัดว่าศาลฎีกายอมรับให้ร้านถ่ายเอกสารสามารถกล่าวอ้างข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่นักศึกษาที่มีสิทธิยกข้อต่อสู้เมื่อถูกฟ้องคดีหรือไม่ และถ้าร้านถ่ายเอกสารสามารถกล่าวอ้างข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์จริง จำเลยต้องแสดงหลักฐานตั้งแต่ชั้นสอบสวนหรือไม่ และหลักฐานที่ศาลจะถือว่ามีน้ำหนักเพียงพอที่ทำให้ข้อต่อสู้ของจำเลยมีน้ำหนักเพียงพอ จนกระทั่งแสดงให้เห็นว่าการกระทำของจำเลยไม่มีความผิดจริงตามที่โจทก์ฟ้อง เพราะเหตุว่าสามารถยกข้อกล่าวอ้างการละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้ใช้งานที่กระทำซ้ำเพื่อประโยชน์ของการศึกษาวิจัย

4.6.2 คำพิพากษาของศาลเกี่ยวกับการใช้งานอย่างเป็นธรรมในประเด็นของการกระทำซ้ำโดยการสร้างสรรค์งานชิ้นใหม่เพื่อประโยชน์ของการเรียนการสอน

(1) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1908/2546

ข้อเท็จจริง

นายชาญหรือปาน สวัสดิ์สาทิเป็น โจทก์ฟ้อง นายพัฒนา สุขประเสริฐ เป็นจำเลยที่ 1 และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นจำเลยที่ 2 ว่า โจทก์เป็นผู้สร้างสรรค์ผลงานอันมีลิขสิทธิ์ประเภทวรรณกรรม คือ หนังสือ “คู่มือการประเมินผลการฝึกอบรมสำหรับผู้รับผิดชอบโครงการฝึกอบรมสัมมนา” ตั้งแต่ปี 2546 และโจทก์ได้มอบให้สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน หรือสำนักงาน ก.พ. จัดพิมพ์ขึ้นเผยแพร่เป็นครั้งแรกเมื่อเดือนมกราคม 2527 โดยอนุญาตให้ใช้เป็นเอกสารประกอบการฝึกอบรมของสถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ. ต่อมาโจทก์ได้เพิ่มเติมเนื้อหาการติดตามผลการฝึกอบรมขึ้นอีกเป็นหนังสือ “คู่มือการประเมินและติดตามผลการฝึกอบรมสำหรับผู้รับผิดชอบโครงการฝึกอบรม/สัมมนา” และได้อนุญาตให้สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ. จัดพิมพ์ขึ้นเผยแพร่และใช้เป็นเอกสารประกอบการฝึกอบรมเมื่อเดือนเมษายน 2531 ต่อมาในปี 2535 โจทก์ได้มอบหมายให้สวัสดิการสำนักงาน ก.พ. จัดพิมพ์และจำหน่ายหนังสือ “คู่มือการประเมินและติดตามผลการฝึกอบรมสำหรับผู้รับผิดชอบโครงการฝึกอบรม/สัมมนา” โดยได้รับคำลิขสิทธิ์ จำเลยที่ 1 เป็นผู้วิจัยหนังสือ “กลยุทธ์ในการฝึกอบรม” โดยได้คัดลอก ทำซ้ำ และหรือคัดแปลงข้อความและสาระสำคัญต่าง ๆ จากหนังสือของโจทก์ในระหว่างหน้า 3 ถึงหน้า 48 จำนวน 30 หน้า โดยมีได้รับอนุญาตจากโจทก์ จำเลยที่ 2 จัดพิมพ์หนังสือดังกล่าวของจำเลยที่ 1 ออกจำหน่ายแก่บุคคลทั่วไป อันเป็นการกระทำเพื่อการค้าหากำไร อันเป็นการร่วมละเมิดลิขสิทธิ์ของโจทก์ โจทก์จึงได้แจ้งให้จำเลยทั้งสอง

หยุดการกระทำละเมิดลิขสิทธิ์ของโจทก์ทั้งด้วยวาจาและโดยลายลักษณ์อักษร แต่จำเลยทั้งสองเพิกเฉย การกระทำของจำเลยทั้งสองทำให้คุณค่าในการเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ของโจทก์ในหนังสือ “คู่มือการประเมินและติดตามผลการฝึกอบรมสำหรับผู้รับผิดชอบ โครงการฝึกอบรม/สัมมนา” สูญเสียไป สาธารณชนอาจเกิดความสับสนถึงความเป็นผู้สร้างสรรค์งานที่แท้จริง เป็นเหตุให้โจทก์ได้รับความเสียหาย โจทก์จึงฟ้องจำเลยฐานละเมิดงานลิขสิทธิ์ของโจทก์พร้อมเรียกค่าเสียหายจากการกระทำดังกล่าวของจำเลยและให้จำเลยชดเชยมาโจทก์ในหนังสือพิมพ์รายวันไทยรัฐและมติชนเป็นเวลา 3 ติดต่อกัน

ข้อต่อสู้ของจำเลย

จำเลยยกข้อต่อสู้ว่า การกระทำของจำเลยทั้งสองเป็นการกระทำเพื่อการศึกษาและวิจัย ไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์และไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควรจึงมิใช่เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์

ศาลฎีกาพิจารณาว่า “จำเลยอุทธรณ์ว่าการกระทำของจำเลยที่ 1 เป็นการวิจัยและใช้เป็นเอกสารประกอบการสอนโดยไม่ได้แสวงหากำไร ทั้งมีการอ้างอิงที่มาของข้อความไว้แล้วจึงเข้าข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ เห็นว่าข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามอุทธรณ์จำเลยที่ 1 นั้น ประกอบด้วย หลักเกณฑ์ 3 ประการ คือ (1) เป็นการกระทำต่างๆ ตามที่มาตรา 32 วรรคสอง และมาตรา 33 บัญญัติไว้ (2) การกระทำนั้นต้องไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ และ (3) การกระทำนั้นต้องไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร”

(1) ก. เป็นการกระทำต่างๆ ตามที่มาตรา 32 วรรคสอง (1) แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537หรือไม่

มาตรา 32 วรรคสอง (1) บัญญัติว่า “วิจัยหรือศึกษางานนั้น อันมิใช่การกระทำเพื่อหากำไร” ศาลฎีกาได้วินิจฉัยในประเด็นนี้ว่า “แม้ข้อเท็จจริงในคดีนี้จะเห็นทางนำสืบของจำเลยที่ 1 ว่า จำเลยที่ 1 เขียนหนังสือ “กลยุทธ์ในการฝึกอบรม” เพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบการสอนและผลงานทางวิชาการที่จำเลยที่ 1 ใช้ประกอบการพิจารณาขอรับการแต่งตั้งเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์อันถือได้ว่าเป็นการวิจัยงานหรือทำซ้ำและดัดแปลงโดยผู้สอนเพื่อแจกจ่ายแก่ผู้เรียนในชั้นเรียนหรือในสถาบันศึกษาโดยไม่แสวงหากำไรซึ่งเข้าข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 32 วรรคสอง (1) และ (7) แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ก็ตาม แต่ปรากฏว่าจำเลยที่ 1 ได้กระทำการถึงขั้นจัดพิมพ์เพื่อจำหน่ายแก่บุคคลทั่วไป โดยจำเลยที่ 1 ได้รับค่าตอบแทนงานเขียน

ดังกล่าว แม้จะได้รับในอัตราค่าสุดตามเอกสารหมายเลข จ.46 ก็ตาม การกระทำของจำเลยที่ 1 ไม่เข้าข่ายยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ดังกล่าว”

ข. เป็นการกระทำตามมาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 หรือไม่

มาตรา 33 บัญญัติว่า “การกล่าว คัดลอก เลียน หรืออ้างอิงงานบางตอนตามสมควร จากงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ โดยมีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้น มิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ถ้าได้ปฏิบัติตามมาตรา 32 วรรคหนึ่ง” ศาลได้อธิบายหลักกฎหมายตามมาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 นั้นว่า “จะต้องปรากฏว่าเป็นการกระทำแก่งานลิขสิทธิ์บางตอน ตามควรและมีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้น” ศาลได้พิจารณาในประเด็นนี้แยกออกเป็นสองประเด็น

ประเด็นแรก ปริมาณการอ้างอิงงานลิขสิทธิ์

ศาลฎีกาพิจารณาว่า “แม้ปรากฏว่าจำเลยที่ 1 จะคัดลอกหรือเลียนวรรณกรรมของโจทก์จำนวน 30 หน้า จากจำนวนทั้งหมดประมาณ 150 หน้า อันถือได้ว่าเป็นงานบางตอนก็ตาม แต่ปรากฏว่าการนำงานลิขสิทธิ์ของโจทก์มาบางตอนดังกล่าวล้วนเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาสาระที่สำคัญ และมีปริมาณมากเป็นจำนวนมาก จึงถือได้ว่าเป็นการคัดลอก หรือเลียนงานลิขสิทธิ์ของผู้อื่นเกินควร” จากคำวินิจฉัยจะเห็นว่าปริมาณการใช้งานดังกล่าวคิดเป็นร้อยละ 20 ของงานลิขสิทธิ์ทั้งฉบับ

ประเด็นที่สอง การรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ต้องกระทำอย่างไร

ศาลฎีกาพิจารณาประกอบข้อเท็จจริงว่า “หนังสือ “กลยุทธ์ในการฝึกอบรม” ของจำเลยที่ 1 เป็นหนังสือคำอธิบายเกี่ยวกับการฝึกอบรมขนาดกว้างประมาณ 10 นิ้วครึ่ง ยาว 7 นิ้วครึ่ง อันจัดอยู่ในหนังสือประเภทขนาด 8 หน้ายก ซึ่งจำเลยที่ 1 สามารถที่จะแสดงความรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ของโจทก์ได้อยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นการทำเชิงอรรถหรือกล่าวถึงเมื่อจำเลยที่ 1 นำข้อความของงานนั้นมาเขียนไว้ในหนังสือของจำเลยที่ 1 กระทำแล้วในส่วนอื่นๆ ของหนังสือดังกล่าว การที่จำเลยที่ 1 เพียงแต่อ้างอิงถึงชื่อโจทก์และบุคคลอื่นพร้อมงานเขียนรวม 26 รายการ ไว้ในหัวข้อเอกสารอ้างอิงที่ท้ายเล่มในกรณีเช่นนี้ ผู้อ่านย่อมไม่สามารถที่จะทราบได้ว่าข้อความส่วนใดของงานดังกล่าวเป็นงานเขียนของโจทก์ซึ่งจำเลยคัดลอกมา จึงไม่เพียงพอที่จะถือได้ว่าเป็นการรับรู้ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ของโจทก์ อันถือได้ว่าการกระทำของจำเลยที่ 1 เข้าหลักเกณฑ์ประการแรกของการยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 33”

(2) การกระทำนั้นต้องไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ และการกระทำนั้นต้องไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร ตามมาตรา 32 วรรคหนึ่งหรือไม่

ในประเด็นนี้ศาลฎีกาพิจารณาประกอบข้อเท็จจริงว่า “ปรากฏว่าหนังสือ “กลยุทธ์ในการฝึกอบรม” มีการจัดจำหน่ายรวม 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 พิมพ์เมื่อปี 2540 จำนวน 500 เล่ม และครั้งที่ 2 เมื่อปี 2541 จำนวน 1,000 เล่ม มีวางจำหน่ายที่ร้านขายหนังสือ “แพรวพิทยา” ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซ่า ลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร ด้วยในราคาเล่มละ 165 บาท โดยจำเลยที่ 1 ได้ทำซ้ำและดัดแปลงข้อความและสาระสำคัญต่างๆ จากหนังสือของโจทก์จำนวน 30 หน้า จากจำนวนทั้งหมดประมาณ 150 หน้าทั้งภายหลังเมื่อมีการฟ้องคดีนี้แล้ว หนังสือ “กลยุทธ์ในการฝึกอบรม” เอกสารหมายเลข จ.30 ก็ยังมีจำหน่ายอยู่ในร้านแพรวพิทยา โดยจำเลยมิได้ดำเนินการให้ระงับการจำหน่ายหนังสือที่จำเลยที่ 1 ทำขึ้น เมื่อจำเลยที่ 1 จัดทำหนังสือซึ่งมีลักษณะทำนองเดียวกับงานโจทก์สร้างสรรค์ออกจำหน่าย จึงเป็นการแบ่งตลาดของผู้บริโภคซึ่งจะซื้อหนังสือประเภทดังกล่าวออกไปส่วนหนึ่ง อันเป็นการขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานลิขสิทธิ์ตามปกติของโจทก์และกระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของโจทก์เกินควร การกระทำของจำเลยที่ 1 ไม่เข้าหลักเกณฑ์สองประการหลังของข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 32 วรรคหนึ่ง”

สรุปคำวินิจฉัย

ศาลฎีกาพิจารณาว่า “ข้อเท็จจริงจึงฟังไม่ได้ว่า การกระทำของจำเลยที่ 1 เข้าข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ของโจทก์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 32 วรรคหนึ่ง มาตรา 32 วรรคสอง (1) และ (7) และมาตรา 33 อุทธรณ์ของจำเลยที่ 1 ในข้อนี้ฟังไม่ขึ้น ส่วนอุทธรณ์ของจำเลยที่ 2 ในข้อนี้ ฟังไม่ได้ว่าจำเลยที่ 2 ได้ละเมิดลิขสิทธิ์ในงานวรรณกรรมของโจทก์ คดีจึงไม่จำต้องวินิจฉัยปัญหาข้อนี้ของจำเลยที่ 2”

จากคำพิพากษาศาลฎีกาในคดีนี้ผู้วิจัยมีข้อสังเกต ดังต่อไปนี้

1. ตามคดีนี้ศาลฎีกาพิจารณาข้อกฎหมายประกอบกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในคดี
2. ปริมาณการใช้งานลิขสิทธิ์ที่เป็นการใช้งานอย่างเป็นธรรม ถือว่ามีแนวทางที่ชัดเจนว่า การใช้งานลิขสิทธิ์ที่เป็นการใช้งานอย่างเป็นธรรมอันเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์จะต้องเป็นการใช้งานลิขสิทธิ์แต่เพียงบางส่วน ซึ่งในคดีนี้ศาลฎีกาได้พิจารณาปริมาณการใช้งานลิขสิทธิ์ควบคู่กับการอ้างอิงงานลิขสิทธิ์ตามที่จำเลยได้ยกข้อต่อสู้มา โดยวางหลักว่าถ้าเป็นการกระทำใช้งานลิขสิทธิ์แต่เพียงบางส่วน ซึ่งตามข้อเท็จจริงเป็นการกระทำซ้ำในร้อยละ 20 เมื่อเปรียบเทียบกับ

จำนวนงานลิขสิทธิ์ทั้งหมด แต่การใช้งานลิขสิทธิ์ดังกล่าวถ้าเป็นการใช้งานลิขสิทธิ์ในส่วนที่เป็นสาระสำคัญของงานลิขสิทธิ์ การใช้งานดังกล่าวก็ไม่ถือเป็นการใช้งานอย่างเป็นธรรม อันเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

3. การวินิจฉัยของศาลฎีกาในองค์ประกอบทั่วไปที่ได้บัญญัติในมาตรา 32 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ที่ว่าการกระทำต้องไม่ขัดต่อการแสวงประโยชน์จากงานลิขสิทธิ์ และการกระทำไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินควรนั้น คือ ลักษณะและผลกระทบของการกระทำของจำเลยที่มีต่อศักยภาพตลาดของงานลิขสิทธิ์ของโจทก์ ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบที่ 4 ตามมาตรา 107 ของกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศสหรัฐอเมริกา

4. การอ้างอิงศาลฎีกาไม่ได้วางบรรทัดฐานในประเด็นของแบบในการอ้างอิง แต่ศาลได้วางบรรทัดฐานการอ้างอิงงานลิขสิทธิ์ว่า ต้องเป็นการกระทำที่ทำให้ผู้อ่านทราบว่าคุณค่าส่วนใดของงานดังกล่าวเป็นงานเขียนของผู้สร้างสรรค์คนใด จึงจะถือว่าเป็นการรับรู้ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ที่ผู้ใช้งานได้อ้างอิงของลิขสิทธิ์

เมื่อพิจารณาจากคำพิพากษาทั้งหมดข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. การตีความพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ในประเด็นของข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ ศาลจะพิจารณาประกอบกับ

(ก) ข้อเท็จจริงของคดีแต่ละกรณี

(ข) ข้อเท็จจริงของแต่ละกรณีและบริบทของสังคมไทยในขณะที่ได้พิพากษาพิพากษา

2. การวินิจฉัยของศาลในองค์ประกอบทั่วไปที่ได้บัญญัติในมาตรา 32 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ที่ว่าการกระทำต้องไม่ขัดต่อการแสวงประโยชน์จากงานลิขสิทธิ์ และการกระทำไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินควรนั้น ศาลจะพิจารณาจาก

(ก) ปัจจัยเชิงคุณภาพ กล่าวคือ บริบททางสังคม เช่น รายได้ของนักศึกษา ระบบการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ เป็นต้น

(ข) ปัจจัยในเรื่องปริมาณของการกระทำใช้งานลิขสิทธิ์ กล่าวคือ 1) การใช้งานลิขสิทธิ์ที่อาจจะถือว่าเป็นการใช้งานอย่างเป็นธรรมอันเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ต้องเป็นการใช้งานลิขสิทธิ์แต่เพียง

บางส่วนเท่านั้น การใช้งานลิขสิทธิ์ทั้งหมดจึงไม่อาจจะถือได้ว่าเป็นการใช้งานอย่างเป็นธรรมอันเป็นข้อยกเว้นการกระทำละเมิดลิขสิทธิ์ และ 2) อาจจะพิจารณาควบคู่ว่าเป็นการใช้งานลิขสิทธิ์เพียงบางส่วน เป็นสาระสำคัญเมื่อเปรียบเทียบงานลิขสิทธิ์ที่ฉบับหรือไม

(ค) ลักษณะและผลกระทบของการกระทำของจำเลยที่มีต่อศักยภาพตลาดของงานลิขสิทธิ์ของโจทก์ โดยพิจารณาว่าการกระทำของจำเลยเป็นการกระทำที่ใช้ตลาดเดียวกับงานลิขสิทธิ์ของโจทก์หรือไม่